

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

«Διακρίσεις κατά μεταναστών και LGBT σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο ευρωπαϊκό περιβάλλον»

Γ.Σ.Ε.Ε.

17 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2003

ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Πρόλογος του Διευθυντή της ANTIΓΟΝΗΣ, Αθανάσιου Θεοδωρίδη, σελ. 3

Σημείωμα της επιμελήτριας, Δάφνης Μαυρομάτη, σελ. 4

Χαιρετισμός της Προέδρου Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ρατσισμού, Ξενοφοβίας και Αντισημιτισμού Beate Winkler, σελ. 5

Πρώτο Μέρος:

Η μετανάστευση στο πλαίσιο της υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκής πολιτικής

Γιάννα Κούρτοβικ, Συντονίστρια, σελ. 6

Δώρα Λαφαζάνη «Όψεις του ζητήματος της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών», σελ. 7

Πέτρος Λινάρδος- Ρυλμόν «Υπάρχει εναλλακτική μεταναστευτική πολιτική;», σελ. 15

Χάρης Σιμόπουλος «Τα νέα δεδομένα για τα δικαιώματα των μεταναστών μετά την ισχύ των δύο νέων Οδηγιών της Ε.Ε.», σελ. 18

Μουσταφά Χαλίντ «Τα εργασιακά προβλήματα του μετανάστη και της μετανάστριας: Η διάσταση της σκληρής καθημερινότητας», σελ. 23

Συζήτηση, σελ. 24

Δεύτερο Μέρος:

Οι διακρίσεις σε βάρος των Ομοφυλόφιλων, Λεσβιών, Αμφιφυλόφιλων και Τρανσέξουαλς (LGBT) υπό το φως του νέου κοινωνικού και νομικού ευρωπαϊκού πλαισίου

Δημήτρης Χριστόπουλος, Συντονιστής, σελ. 36

Γρηγόρης Βαλιανάτος «Ομοφυλοφοβία στη σύγχρονη Ελλάδα: Τα αίτια μιας θεσμικής ανεπάρκειας και μιας κοινωνικής παθογένειας», σελ. 37

Καλλιόπη Λυκοβαρδή «Γενετήσια ελευθερία και σεξουαλικές μειονότητες: Οι εξελίξεις στο πεδίο των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού», σελ. 41

Βασίλης Χατζόπουλος «Η έννομη προστασία των σεξουαλικών μειονοτήτων στην Ευρώπη μέσα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου», σελ. 49

Ειρήνη Πετροπούλου «Οι διακρίσεις σε βάρος των LGBT, υπό την κοινωνική και κινηματική οπτική γωνία», σελ. 55

Συζήτηση, σελ. 59

Συμμετέχοντες, σελ. 76

Πρόλογος

Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

Εκ μέρους του Κέντρου Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για το Ρατσισμό, την Ξενοφοβία, την Ειρήνη και τη Μη Βία «ΑΝΤΙΓΟΝΗ» έχω την τιμή να σας παρουσιάσω τα πρακτικά της φετινής Εθνικής Στρογγυλής μας Τράπεζας με θέμα τις διακρίσεις. Όπως πολλοί από εσάς γνωρίζετε, είναι η δεύτερη χρονιά που η «ΑΝΤΙΓΟΝΗ» αναλαμβάνει τη διοργάνωση μιας στρογγυλής τράπεζας, ενός θεσμού που λειτουργεί με επιτυχία σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Βασικός στόχος των διοργανώσεων αυτών είναι να τίθενται επί τάπητος ζητήματα που άπτονται του φαινομένου των διακρίσεων και εν συνεχεία να αναζητούνται θεωρητικές και πρακτικές λύσεις για την καταπολέμηση τους, μέσα από έναν ευρύ διάλογο με κοινωνικές οργανώσεις και φορείς, αλλά και με άτομα που έχουν ασχοληθεί συστηματικά με το θέμα αυτό και που έχουν αναπτύξει μια εποικοδομητική δράση προς την κατεύθυνση μιας κοινωνίας χωρίς διακρίσεις και χωρίς ρατσισμό.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, θεωρήσαμε και εφέτος σκόπιμο να αναπτυχθεί μια γόνιμη προβληματική πάνω στα ζητήματα αυτά, και γι' αυτό το λόγο απευθυνθήκαμε σε εκλεκτούς επιστήμονες που μας τίμησαν με την παρουσία τους, αλλά και σε εκπροσώπους ΜΚΟ και κινηματικών φορέων και ενώσεων, οι οποίοι μέσα από το συνεχή και αξιοθαύμαστο ακτιβισμό τους μπορούν με ευκολία και αξιοπιστία να μας μεταδώσουν μια κατά το δυνατό πιστή απεικόνιση της σημερινής πραγματικότητας σε σχέση με τα θέματα που εξετάζουμε.

Επίσης, λόγω της τρέχουσας συγκυρίας και της εκκρεμότητας που εξακολουθεί να υπάρχει από πλευράς της ελληνικής πολιτείας αναφορικά με την ενσωμάτωση των δύο πασίγνωστων πλέον οδηγιών της Ε.Ε. για τις διακρίσεις (43/2000 και 78/2000), κρίναμε αναγκαίο να δοθεί για άλλη μια χρονιά έμφαση στο περιεχόμενο των Οδηγιών αυτών, είτε με αναφορές των ομιλητών, είτε με ενδελεχή ανάλυση των συναφών κοινωνικών προβλημάτων μέσα από την οπτική γωνία των δύο Οδηγιών. Τέλος, θα ήθελα να τονίσω ότι υπάρχει ένα κοινό νήμα που συνδέει τις δύο ενότητες της φετινής Στρογγυλής μας Τράπεζας που εκ πρώτης όψεως φαντάζουν ανομοιογενείς (διακρίσεις σε βάρος μεταναστών, αφενός, και διακρίσεις σε βάρος LGBT, αφετέρου, ένα δύσκολο θέμα που δεν το συναντάει κανείς συχνά σε επίσημα συνέδρια). Το νήμα αυτό δεν είναι άλλο από την αδήριτη ανάγκη για καλλιέργεια όχι μόνο της Ανοχής αλλά και της Αποδοχής του Διαφορετικού.

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης

Διευθυντής

Σημείωμα της επιμελήτριας

Την Πέμπτη 17 Δεκεμβρίου 2003, το Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία «ANTIGONH» πραγματοποίησε τη δεύτερη ετήσια Εθνική Στρογγυλή Τράπεζα με θέμα «**Διακρίσεις κατά μεταναστών και LGBT σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο ευρωπαϊκό περιβάλλον**». Η εκδήλωση έλαβε χώρα στην Αθήνα, στο κεντρικό κτήριο της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας (ΓΣΕΕ) και την παρακολούθησαν 100 περίπου άτομα.

Η συζήτηση ηχογραφήθηκε και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκε. Η προσπάθειά μας εστιάστηκε στην ελάχιστη δυνατή παρέμβαση επί των εισηγήσεων, ώστε να διατηρηθεί τόσο το περιεχόμενο όσο και, κυρίως, το ύφος του λόγου του εκάστοτε ομιλητή. Οι σημαντικές διαφορές δομής και ύφους που παρουσιάζει ο λόγος ορισμένων ομιλητών, οφείλονται στο ότι ανέγνωσαν γραπτό κείμενο. Τα αποσιωπητικά [...] δηλώνουν αδυναμία απομαγνητοφώνησης λόγω τεχνικού προβλήματος ή κακής ηχογράφησης.

Για λόγους σεβασμού τόσο προς τους ομιλητές, όσο και στο πνεύμα και τη διαδικασία της στρογγυλής τράπεζας, παρατίθενται οι τοποθετήσεις όλων όσων συμμετείχαν.

Αθήνα, Ιανουάριος 2004
Δάφνη Μαυρομάτη

Χαιρετισμός της Προέδρου του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ρατσισμού, Ξενοφοβίας και Αντισημιτισμού (EUMC)

Αγαπητοί φίλοι,

Εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ρατσισμού και Ξενοφοβίας θα ήθελα να συγχαρώ ιδιαίτερα το Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης “ANTIGONH” για τη διοργάνωση για δεύτερη συνεχή χρονιά της Εθνικής Στρογγυλής Τράπεζας και να χαιρετίσω όλους εσάς που συμμετέχετε στη σημαντική αυτή εκδήλωση.

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο διοργανώνει την Ευρωπαϊκή Στρογγυλή Τράπεζα και συντονίζει τις αντίστοιχες εθνικές εκδηλώσεις με στόχο να ενθαρρύνει τη συμμετοχή και ενεργό εκπροσώπηση των μεταναστών και άλλων μειονοτήτων. Τα συμπεράσματα των εθνικών συναντήσεων συζητούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συμπεριλαμβάνονται στην ετήσια έκθεση του EUMC και λαμβάνονται γενικότερα υπόψη στο έργο του.

Οι συναντήσεις αυτές δίνουν την ευκαιρία κυρίως σε εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, σε κρατικούς φορείς, σε κοινωνικούς εταίρους και ερευνητές να συναντηθούν και να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με την πορεία ενσωμάτωσης των μεταναστών και άλλων ευπαθών κοινωνικών ομάδων, αλλά και σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων.

Πέρυσι, είχα την ευκαιρία να παραβρεθώ μαζί με τον Πρόεδρο του EUMC, Bob Purkiss, και τον Αντιπρόεδρο, Πέτρο Στάγκο, στην πρώτη στρογγυλή τράπεζα που διοργάνωσε το Κέντρο “ANTIGONH”, όπου είχαμε τη δυνατότητα να συζητήσουμε διεξοδικά με εκπροσώπους της ελληνικής κοινωνίας των πολιτών και των αρχών το σημαντικό θέμα της ενσωμάτωσης στο εθνικό δίκαιο των δύο Οδηγιών (43/2000 και 78/2000) σχετικά με την καταπολέμηση των διακρίσεων. Ελπίζουμε σύντομα να ολοκληρωθούν οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις και στην Ελλάδα.

Φέτος δε στάθηκε δυνατόν να έρθουμε, αλλά περιμένουμε τα συμπεράσματα της συνάντησής σας με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ευχόμαστε καλή επιτυχία στην εκδήλωσή σας.

Μπεάτε Βίνκλερ, Διευθύντρια EUMC

Πρώτο Μέρος
Η μετανάστευση στο πλαίσιο της υπό διαμόρφωση
ευρωπαϊκής πολιτικής

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Καλησπέρα σας.

Ως συντονίστρια του πρώτου πάνελ, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης “ANTIFONH”, που έχει δείξει δείγματα αξιόλογης δουλειάς και που διοργανώνει πάντοτε επιτυχημένες εκδηλώσεις, δίνοντάς μας την ευκαιρία αλλά και τη δυνατότητα να εμβαθύνουμε σε ζητήματα προστασίας δικαιωμάτων των ευπαθών ομάδων, στα πλαίσια της προσπάθειας για καταπολέμηση των διακρίσεων. Αυτό είναι πολύ σημαντικό στις σημερινές συνθήκες, διότι βλέπουμε από έρευνες της κοινής γνώμης ότι επιταχύνεται η συντηρητικοποίηση της ελληνικής κοινωνίας και ότι τροφοδοτείται το ήδη υπαρκτό ρεύμα δυσανεξίας στη βάση της.

Η συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα του 2003 είναι - σε μεγάλο βαθμό - μια συζήτηση για την κατάσταση των μεταναστών και των μεταναστριών, του πιο ευαίσθητου -ή αν θέλετε ευάλωτου - τμήματος των κατοίκων της χώρας. Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, οι μετανάστες και οι μετανάστριες, συνεχίζει να συνθλίβεται στις μυλόπετρες της γραφειοκρατίας, δίχως η κυβέρνηση να είναι σε θέση να του εξασφαλίσει ένα καθεστώς ασφαλούς διαμονής και εργασίας.

Το 10% περίπου του πληθυσμού της χώρας αντιμετωπίζει μια σειρά από εντελώς ιδιαίτερα προβλήματα. Είναι ενδεικτικό ότι οι περισσότερες αναφορές που υποβλήθηκαν προς το Συνήγορο του Πολίτη πέρυσι ήταν αιτήσεις μεταναστών, ενώ ένας αξιοσημείωτος αριθμός από αυτές αφορούσε ζητήματα εισόδου και παραμονής αλλοδαπών στη χώρα.

Είναι σαφές ότι ο νόμος 2910/2001 - ήδη δύο χρόνια μετά τη θέσπισή του - συνεχίζει να είναι πηγή συνεχών δυσλειτουργιών και προβλημάτων. Τα προβλήματα ξεκινούν από τα λειτουργικά - οργανωτικά προβλήματα των υπηρεσιών (νομαρχία - δήμοι) που κλήθηκαν αίφνης από το νομοθέτη να επωμιστούν το βάρος της διαδικασίας νομιμοποίησης. Οι γνωστές και εξευτελιστικές εικόνες των "ουρών" μπροστά στα παραρτήματα των νομαρχιών μας συντρόφεψαν και το 2003, καθώς χιλιάδες συμπολίτες μας μετανάστες έχασαν μέρες ολόκληρες (και μεροκάματα) περιμένοντας την πόρτα της Νομαρχίας να ανοίξει επιτέλους και για αυτούς.

Η άρνηση της κυβέρνησης να χορηγήσει στο τέλος του Ιουνίου παράταση για την υποβολή των αιτήσεων ανανέωσης των αδειών παραμονής σήμανε το τέλος της νόμιμης παραμονής για χιλιάδες άτυχους και άτυχες που δεν πρόλαβαν ή δεν μπόρεσαν να εξασφαλίσουν εισοδο μέσα σε όλον αυτό τον συνωστισμό. Επιπλέον, η πρόσφατη εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών με την οποία αίφνης απαιτούνται από τους μετανάστες 300 ένσημα ετησίως (αντί των 150 όπως ίσχυε έως τώρα) για την

ανανέωση της άδειας παραμονής αποτελεί ήδη αιτία αποκλεισμού πολύ μεγάλου αριθμού νόμιμων μεταναστών από τη διαδικασία ανανέωσης της άδειάς τους. Παρατηρείται δηλαδή το φαινόμενο η διαδικασία ανανέωσης της άδειας παραμονής αντί να απλοποιείται, να επιβαρύνεται με πρόσθετες δυσκολίες.

Η απροθυμία της διοίκησης να τηρήσει τις στοιχειώδεις συνταγματικές εγγυήσεις απέναντι στον μεταναστευτικό πληθυσμό της χώρας αποτυπώνεται ανάγλυφα και στις πρακτικές της απονομής ιθαγένειας, καθώς χιλιάδες αιτήσεις μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα εδώ και πολλά χρόνια για χορήγηση ιθαγένειας εκκρεμούν και θα εκκρεμούν επί μακρόν. Η διοίκηση δεν έχει λόγο να βιάζεται: έχει εισπράξει 1.500 ευρώ από κάθε μετανάστη για κάθε αίτηση, ενώ ο νόμος δεν της θέτει οποιοδήποτε χρονικό όριο για την απάντησή της. Ακόμα, όταν κάποτε - μετά από 2-3 χρόνια - απαντήσει αρνητικά, δε χρειάζεται καν να αιτιολογήσει την άρνησή της.

Δε θα ήθελα όμως να καταχραστώ περισσότερο χρόνο, αφού για όλα αυτά τα ζητήματα θα μιλήσουν αναλυτικά οι εκλεκτοί προσκεκλημένοι.

Δίνω αμέσως το λόγο στην κυρία Δώρα Λαφαζάνη.

Όψεις του ζητήματος της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών

Δώρα Λαφαζάνη

Τι είναι μετανάστης ;

Αρκεί να είναι κάποιος ξένης υπηκοότητας για να λέγεται μετανάστης; Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί του τί είναι μετανάστης, εξαρτώμενοι από την άσκηση ή μη οικονομικής δραστηριότητας, τη διάρκεια παραμονής κλπ. Όμως, όποιον ορισμό και αν υιοθετήσουμε, υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής: μετανάστης καλείται ο αλλοδαπός ο προερχόμενος από φτωχότερη ή/ και λιγότερο ανεπτυγμένη χώρα.

Γενικά, οι εργαζόμενοι ή άνεργοι αλλοδαποί, δεν είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς, παρ' όλο που η προσφορά τους όπως και το τίμημα που επωμίζονται για την έλευση και την παρουσία τους εδώ είναι μεγάλο. Το πλαίσιο της παραμονής τους, παραμένει ασαφές και ασταθές.

Οι κοινωνίες υποδοχής δείχνουν να κάνουν ό,τι μπορούν ώστε να διαχειριστούν το ζήτημα με όρους “εργατικών χεριών” και όχι ανθρώπων.... Όλα δείχνουν ότι προκρίνεται και μεθοδεύεται η αποπροσωποποίηση του μετανάστη και η αναγωγή του σε εργαλείο ή σε μηχανή : πρώτα-πρώτα με τον κατακερματισμό της διάρκειας παραμονής του στην Ελλάδα και με την επιβολή μια ατέρμονης μετανάστευσης.

Από την άλλη, όλες οι σχετικές μελέτες και το άλλο πρωτογενές υλικό (φίλμς κλπ) συμπεραίνουν τη «βιωμένη από τους μετανάστες εχθρότητα της κοινωνίας υποδοχής και της ελληνικής διοίκησης, την προσβολή της αξιοπρέπειάς τους, σκληρότητα, βαρβαρότητα, τρομοκρατία.....

Αισθάνονται ότι πρέπει να είναι προσεκτικοί, ότι κινδυνεύουν, είναι φοβισμένοι, ταπεινωμένοι.. ». Η διάσταση ανάμεσα στο είδος απασχόλησής τους και τα προσόντα τους, δεν μπορεί παρά να προκαλεί πικρία και οργή.

Όμως, όσο κι αν μοιάζει αυτή τη στιγμή εφικτή η μεγάλη κινητικότητα των μεταναστών, και θεσμοθετείται η αβεβαιότητα και η πρόσκαιρη παρουσία τους στη χώρα, το βέβαιο είναι ότι οι νέες γενιές των μεταναστών, είτε εκείνοι που ήρθαν με τους γονείς τους είτε, αργότερα, εκείνοι που γεννήθηκαν ή θα γεννηθούν στην Ελλάδα, θα είναι φορείς όλης αυτής της κοινωνικής μεταχείρισης που υπέστησαν. Κι αυτό δεν είναι καλό για κανέναν, αφού οι μετανάστες είναι και θα είναι αναγκαστικά όλο και περισσότερο συμπολίτες μας.

Από την άλλη, στο ζήτημα της μεταναστευτικής πολιτικής, η Ελλάδα μοιάζει να αρκείται σε μόνη την επιλογή των εγχώριων τεχνικών προσαρμογών στις κατευθύνσεις που θα δοθούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με επιχείρημα: «την πολιτική μας την επιβάλλει η ΕΕ και οι διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας».

Όμως, η όποια κοινή ευρωπαϊκή πολιτική, συχνά αντιφατική και η ίδια, δεν μπορεί να προχωρήσει πέρα από τα θέματα ρύθμισης της εισόδου, παραμονής και κινητικότητας στην επικράτεια ή τα θέματα πολιτικής παροχής ασύλου. Μοιραία λοιπόν, τα ζητήματα της ένταξης ή της ενσωμάτωσης των μεταναστών (τις οποίες σκόπιμα διακρίνω) ή της απονομής υπηκοότητας ανήκουν υποχρεωτικά στο εθνικό επίπεδο: τόσο στην κρατική διοίκηση, όσο και στην κοινωνία υποδοχής.

Ένταξη ή ενσωμάτωση ;

Διακρίνω την ένταξη από την ενσωμάτωση, αφού η κάθε μία τους περιγράφει καλύτερα κάθε ένα από τα δύο κλασσικά, αρχετυπικά ευρωπαϊκά μοντέλα :

- το πρώτο, που επικράτησε να ονομάζεται πολυπολιτισμικό, γνωστό και ως γερμανικό, το οποίο χαρακτηρίζεται, εν συντομία, από ρυθμίσεις που αναφέρονται σε συλλογικότητες, εθνοπολιτισμικές ομάδες ή κοινότητες. Το μοντέλο αυτό ισχύει, με παραλλαγές, συνήθως σε χώρες με ισχυρό το *jus sanguinis*, δηλαδή το δίκαιο του αίματος ή της καταγωγής, συγκρινόμενο με το *jus solis*, το δίκαιο δηλαδή του χώματος ή της επικράτειας. Στις χώρες αυτές ο διαχωρισμός μεταξύ κράτους και εκκλησίας είναι ατελής. Εκεί η κοινωνία υποδοχής διαπραγματεύεται τη συμμετοχή στο έθνος ή\ και στην πολιτεία με όρους συλλογικότητας, εθνοπολιτισμικών ομάδων ή κοινοτήτων και,

- το δεύτερο, το λεγόμενο και αφομοιωτικό, γνωστό και ως γαλλικό, το οποίο χαρακτηρίζεται από τις ρυθμίσεις σε ατομική βάση, θεωρώντας το εθνο-πολιτισμικό ανήκειν ως δευτερεύον και ανήκον στην ιδιωτική σφαίρα. Στο σύστημα αυτό, όπου το κράτος είναι *laïque*, ή κοσμικό, δεν είναι δηλαδή θρησκευόμενο, ο διαχωρισμός μεταξύ κράτους και εκκλησίας είναι πλήρης ή περίπου. Το «θρησκευέσθαι» αποτελεί ιδιωτικό γεγονός που μπορεί να ασκείται σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο και δεν έχει θέση στη δημόσια εκπαίδευση, με καμία μορφή του. Εκεί, συζητείται σήμερα η ενδεχόμενη

εισαγωγή μαθημάτων θρησκευολογίας, με αντικείμενο τις επικρατέστερες θρησκείες και όχι μία συγκεκριμένη και προνομιακή τέτοια, και τούτο για λόγους προαγωγής της ένταξης των μεταναστών, διαπολιτισμικής εξοικείωσης και ισότιμης προαγωγής της κουλτούρας όλων. Η συμμετοχή στο έθνος ή/ και στην πολιτεία θεωρείται αποτέλεσμα ατομικής βούλησης και διαπραγμάτευσης με την κοινωνία υποδοχής, το σύνταγμα δεν προβλέπει εθνοπολιτισμικές συλλογικότητες ή μειονότητες, και το δίκαιο της επικράτειας είναι πολύ ισχυρό σε σχέση με εκείνο της καταγωγής.

Καθένα από τα δύο πρότυπα συνδέεται άμεσα με την αντίληψη που έχει μια χώρα για την εθνοτική ή όχι κατασκευή της εθνικής της ταυτότητας, με τη φυσιογνωμία του εκπαιδευτικού της συστήματος και τις εκπαιδευτικές της επιλογές, με το βαθμό διαχωρισμού μεταξύ κράτους και εκκλησίας και με την υπαγωγή του «θρησκεύεσθαι» στην ιδιωτική ή τη δημόσια σφαίρα κλπ.

Πάντως και τα δύο μοντέλα, βρίσκονται διαρκώς σε διαδικασία μικρών ή μεγάλων αναθεωρήσεων, και μέσα από τη δημόσια συζήτηση, ενώ οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής μεταναστών, αλλά και οι ΗΠΑ ή ο Καναδάς, εφαρμόζουν παραλλαγές και συνδυασμούς τους.

Ποιό είναι όμως το ελληνικό μοντέλο; Τι επιλογές γίνονται; Ποιά είναι τα δεδομένα και τα ζητούμενα της ελληνικής περίπτωσης και ποιά τα αποτελέσματα των ως τώρα επιλογών;

Τα ίδια τα χαρακτηριστικά της νέας μετανάστευσης, έτσι όπως την ξέρουμε την τελευταία εικοσαετία, αλλά και το πλαίσιο της υποδοχής των μεταναστών, έχουν ως αποτέλεσμα την αντικειμενική δυσκολία τους να ενταχθούν στην κοινωνία υποδοχής και να μετέχουν στους ισχύοντες βασικούς κοινωνικούς και οικονομικούς θεσμούς.

Ωστόσο, η ένταξη ως πολιτικό αίτημα, και η συνακόλουθη ανάγκη για πολιτική εκπροσώπηση και πολιτική συμμετοχή των μεταναστών, αφορά τόσο την κοινωνία υποδοχής όσο και τους ίδιους τους μετανάστες και χρειάζεται πολιτική διεκδίκηση εκ μέρους και των δύο. Δυστυχώς όμως, από τη σκοπιά της κοινωνίας υποδοχής, αιτήματα όπως η πολιτική εκπροσώπηση και συμμετοχή των μεταναστών, ο εκδημοκρατισμός της πρόσβασής τους στις κοινωνικές κατακτήσεις, οι ίσες ευκαιρίες και οι δυνατότητες κοινωνικής τους κινητικότητας κλπ, με τους όρους που παλαιότερα ετέθησαν σε σχέση με τα εγχώρια εργατικά στρώματα δεν έχουν ακόμη τεθεί.

Τα τελευταία χρόνια, η διαχείριση της εισερχόμενης στην Ελλάδα μετανάστευσης και ο λόγος που διατυπώνεται γύρω από αυτήν, περιστρέφονται γύρω από δύο κυρίως ζητήματα :

- αυτό που αφορά στη νόμιμη είσοδο και παρουσία του μετανάστη στην επικράτεια και,
- τη λεγόμενη ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής, η οποία όλο και πιο συχνά θέλει να αυτο-αποκαλείται πολυ-πολιτισμική κοινωνία.

Άλλες παράμετροι, όπως για παράδειγμα σημαντικές όψεις της συμμετοχής των μεταναστών στην αγορά εργασίας, τα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα, οι όροι της νομιμότητας της παρεχόμενης εργασίας, οι συνθήκες εργασίας ή το ενδεχόμενο κορεσμού της αγοράς εργασίας, οι όροι της οικογενειακής επανένωσης και άλλα, φαίνεται να απασχολούν ακόμη λιγότερο.

Η έμφαση βέβαια δίνεται κυρίως στο πρώτο θέμα:

Έτσι, η νομιμότητα της εισόδου του μετανάστη στη χώρα ρυθμίζεται εκ των προτέρων, με μέτρα ελέγχου στις εισόδους της επικράτειας και στα σύνορα. Ως προς αυτά, οι ευρωπαϊκές χώρες συγκλίνουν. Επίσης, με την πολιτική χορήγησης visa.

Ρυθμίζεται a posteriori, με τα εθνικά προγράμματα νομιμοποίησης ή, όπως λέγεται, αμνήστευσης της παράνομης εισόδου και παραμονής.

Άλλου τύπου παρέμβαση αποτελεί η δυνατότητα επανακαθορισμού των όρων συμμετοχής των μεταναστών στο έθνος ή/ και στην πολιτεία, κι αυτά, μέσω των διαδοχικών αναθεωρήσεων των πολιτικών απονομής της ελληνικής υπηκοότητας και των αναθεωρήσεων της αναλογίας μεταξύ του δικαίου του αίματος ή της καταγωγής (jus sanguinis) και του δικαίου της επικράτειας (jus solis).

Όμως, το περιεχόμενο της έννοιας, της ένταξης ή της ενσωμάτωσης στην κοινωνία υποδοχής, παραμένει άγνωστο.

Πρώτα-πρώτα τι ακριβώς επιδιώκουμε όταν μιλάμε για ένταξη; Ποιά είναι τα κίνητρα της ίδιας της κοινωνίας υποδοχής για να πιέσει προς μια τέτοια κατεύθυνση και να τη διεκδικήσει; Από κοντά ακολουθεί και η θολή χρήση της λεγόμενης πολυπολιτισμικότητας. Άγνωστος παραμένει τέλος και ο τρόπος συσχέτισης της υπηκοότητας με την ιδιότητα του πολίτη, με την πολιτική εκπροσώπηση και συμμετοχή των μεταναστών καθώς και με τα ενδεχόμενα πολιτικά τους δικαιώματα.

Τι είναι πολυπολιτισμική κοινωνία;

Είναι μια de facto κατάσταση, αγνώστων παραμέτρων, την οποία διαπιστώνει κανείς ως αποτέλεσμα ανεξέλεγκτων καταστάσεων; Γίναμε τώρα τελευταία πολυπολιτισμική κοινωνία; Σημαίνει την παρουσία ατόμων ή ομάδων με διαφορετικές πολιτισμικές αναφορές ή μήπως σημαίνει το είδος των ρυθμίσεων σύμφωνα με τις οποίες αυτοί καλούνται να συνυπάρξουν; Είναι επιδίωξη; Χρειάζεται να συζητηθούν κάποια πράγματα;

Συνήθως παρουσιάζεται ως γεγονός, νέο, de facto και επιβεβλημένο, ως το αποτέλεσμα της συγκυρίας. Ακούμε : “Είμαστε πλέον μια πολυπολιτισμική κοινωνία” αφού έχουν έρθει ξένοι. Όσο όμως είχαμε μόνο τις ιστορικές μειονότητες δεν ήμασταν πολυπολιτισμική κοινωνία;

Πώς μια πολυπολιτισμική κοινωνία διασφαλίζει την αρχή των ίσων ευκαιριών; Πώς μάχεται θεσμικά και πολιτικά την ανισότητα και τις διακρίσεις με βάση την εθνότητα ή την εθνικότητα; Δεν μπορώ εδώ να ανοίξω το ζήτημα των θετικών διακρίσεων, που είναι από μόνο του ένα πολύ σημαντικό ζήτημα.

Μια πολυπολιτισμική κοινωνία σημαίνει πρώτα-πρώτα τη διάκριση μεταξύ της δημόσιας σφαίρας και της ιδιωτικής, άρα και του ποιοί κοινωνικοί θεσμοί και ποιές κοινωνικές δομές ανήκουν στη μία και ποιοί στην άλλη.

Συνεπάγεται κατόπιν αποφάσεις για το κατά πόσον είναι ενιαία ή διαφοροποιημένη ανάλογα με το εθνοπολιτισμικό ανήκειν στην κάθε μια από αυτές τις σφαίρες, αλλά και για το τι επιλέγει να προωθήσει: την ομοιομορφία ή τη διαφορετικότητα.

Από τους 4 πιθανούς συνδυασμούς των παραπάνω, μας αφορούν οι δύο, οι οποίοι συνεπάγονται ότι: Ως προς τη δημόσια σφαίρα, η κοινωνία είναι ενιαία και δεν υπάρχει διαφοροποιημένη αντιμετώπιση των ατόμων ή των ομάδων ανάλογα με το εθνοπολιτισμικό τους ανήκειν.

Ως προς την ιδιωτική, ανάλογα με την πολυπολιτισμική κοινωνία έχουμε :

- είτε την ενθάρρυνση ή την ενίσχυση της διαφορετικότητας και της ποικιλίας των πολιτισμικών πρακτικών σε ατομικό, συλλογικό ή στο επίπεδο της εθνοτικής ομάδας (γερμανικό μοντέλο),

-είτε την ενθάρρυνση ή την ενίσχυση της ενοποίησης και ομοιομορφίας των πολιτισμικών πρακτικών σε ατομικό και μόνο αυτή τη φορά επίπεδο (γαλλικό μοντέλο).

Οι παράμετροι και τα δεδομένα της αναζήτησης του ελληνικού δρόμου, παραμένουν σε εκκρεμότητα.

Πολιτικά δικαιώματα συναρτημένα με την παραμονή ή με την υπηκοότητα ;

Πολίτες μπορούν να είναι μόνο οι υπήκοοι ; Ο περιορισμός των πολιτικών δικαιωμάτων μόνο σε όσους είναι ελληνικής εθνικότητας, αποκλείει αυτόματα εκατοντάδες χιλιάδων ανθρώπους που χρόνια πολλά ζουν εδώ και μετέχουν σε μια σειρά κοινωνικούς θεσμούς και κοινωνικές δομές, από αποφάσεις που τους αφορούν. Η αποκλειστική λοιπόν σύνδεση του δικαιώματος της ψήφου σε όλα τα επίπεδα με την υπηκοότητα είναι προβληματική. Θα πρέπει άρα να δούμε υπό ποιές προϋποθέσεις η σχέση μεταξύ της υπηκοότητας και των πολιτικών δικαιωμάτων μπορεί να πάψει να είναι αποκλειστική.

Από την κείμενη νομοθεσία, η υπηκοότητα συνυπολογίζει την καταγωγή, μπορεί να αποκτηθεί μέσω γάμου, με πολιτογράφηση κλπ., λαμβάνει όμως υπόψη και την παραμονή. Σε κάθε χώρα, μετά τόσα χρόνια παραμονής, μπορεί να αποκτηθεί η υπηκοότητα. Αν λοιπόν η παραμονή μπορεί να οδηγήσει στην υπηκοότητα, γιατί κάποιος που δεν επιλέγει να πάρει την υπηκοότητα, δεν μπορεί να έχει πολιτικά δικαιώματα, τουλάχιστον σε τοπικό επίπεδο ;

Εξ άλλου, αφού η αυτοδιοίκηση χρηματοδοτείται μεταξύ των άλλων, και με βάση τον πραγματικό και όχι τον νόμιμο πληθυσμό της αυτοδιοικητικής οντότητας, γιατί δε θα πρέπει όλοι οι μόνιμοι κάτοικοί της να έχουν λόγο για το πώς δαπανώνται τα χρήματα αυτά; Επίσης, αφού ο μετανάστης έχει κοινωνικά, συνδικαλιστικά, πολιτιστικά δικαιώματα, γιατί δεν πρέπει να έχει και πολιτικά;

Ποιόν συμφέρει ο αποκλεισμός αυτού του πληθυσμού; Όταν σκεφτόμαστε το κοινό μέλλον, γίνεται προφανές ότι όλοι θα πρέπει να μετέχουν στην οικοδόμησή του. Όχι μόνο με τη συνεισφορά τους την επαγγελματική, την αθλητική, την καλλιτεχνική, την ασφαλιστική, τη δημογραφική, αλλά και με τη συμμετοχή τους στη λήψη των αποφάσεων. Τα πολιτικά δικαιώματα είναι παράγων κοινωνικής

ένταξης, παράγουν κοινωνική συνοχή, δημιουργούν ουσιαστικούς κοινωνικούς δεσμούς, σημαίνουν ουσιαστικότερη σχέση με την κοινωνία, ακόμα κι όταν αυτή γίνεται σχέση αντιπαράθεσης. Είναι όμως σε βάση ισότητας. Το δικαίωμα της ψήφου δεν είναι παρά η de facto αναγνώριση της ιδιότητας του πολίτη, η οποία συχνά προϋπάρχει μέσα από τη συμμετοχή στο συνδικάτο, στο σωματείο, στη ζωή της συνοικίας, στη ζωή της επιχείρησης, της εκκλησίας, του αθλητικού συλλόγου, ή του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων.

Από την πλευρά της κοινωνίας υποδοχής

Τα όργανα που παράγουν και εφαρμόζουν πολιτική δεν ενθαρρύνουν την πολιτική εκπροσώπηση των μεταναστών, και προτιμούν να χρησιμοποιούν τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται γύρω από το μεταναστευτικό ζήτημα ως πραγματικούς εκπροσώπους των μεταναστών, όπως και ως διαμεσολαβητές για την ad hoc συνήθως άμβλυνση των προβλημάτων. Η επιδιωκόμενη συντόμευση ή ο κατακερματισμός της χρονικής διάρκειας της παρουσίας τους, η επιλογή της «προσωρινής εισαγωγής» που είδαμε πιο πάνω, η εποχικότητα ή η κυκλική εναλλαγή τους, καθώς και η απουσία εγγυήσεων, καθιστούν την πολιτική τους εκπροσώπηση και συμμετοχή ανέφικτες. Και από τη στιγμή που τα περισσότερα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα είναι συνάρτηση της διάρκειας παραμονής, ο μετανάστης αναγκαστικά αποπροσωποποιείται και υποβαθμίζεται σε ευκίνητη και ρευστή εργατική δύναμη.

Το ζήτημα, οι όροι και οι προϋποθέσεις της μεταναστευτικής ψήφου, δεν έχουν ακόμη τεθεί στην Ελλάδα, είτε αντιμετωπίζονται συγκυριακά, το ίδιο και η σημασία της πολιτικής τους αντίληψης και στάσης σε σχέση με τα διεθνή ζητήματα, όπως είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε κατά την περίοδο των πολέμων στη Γιουγκοσλαβία, ή κατά τον πόλεμο εναντίον του Ιράκ και τις διαδηλώσεις. Η εποχή κατά την οποία οι μετανάστες αυτοί θα αποτελέσουν μέρος του εκλογικού σώματος και άρα και ενδιαφέρουσα εκλογική πελατεία, έστω και σε αυτοδιοικητικό ή τοπικό επίπεδο, φαντάζει για κάποιους ιδιαίτερα μακρινή.

Έτσι, η ελληνική διοίκηση αποφεύγει να αναδείξει τους εκπροσώπους των μεταναστών και μέσω αυτών τους ίδιους τους μετανάστες σε συνομιλητές της, και, αντ' αυτού, προτιμά να διαπραγματεύεται τα δικαιώματά τους, τις συνθήκες εισόδου και παραμονής τους, ζητήματα συντάξεων και υπηκοότητας, απ' ευθείας με την κυβέρνηση της χώρας προέλευσης, μέσα στο πλαίσιο των όποιων διμερών σχέσεων. Το ίδιο συμβαίνει ακόμα και στις περιπτώσεις που οι άνθρωποι αυτοί είναι στην Ελλάδα, διαφεύγοντας από ένα μη δημοκρατικό καθεστώς ή μια δικτατορία ή στις περιπτώσεις που η Ελλάδα διατηρεί μηδαμινές ή καθόλου σχέσεις με τη χώρα προέλευσης, πράγμα που εκμηδενίζει τις οποιεσδήποτε δυνατότητες πολιτικής διαπραγμάτευσης. Οι μετανάστες και τα σωματεία τους δεν έχουν γίνει συνομιλητές της ελληνικής κυβέρνησης ή των κομμάτων, πολύ περισσότερο οποιουδήποτε είδους «κοινωνικοί εταίροι». Τέλος, οι μετανάστες δεν αποτελούν οργανικό κομμάτι των συνδικάτων,

παραμένουν με λιγότερα δικαιώματα, ταυτόχρονα όμως αποτελούν μοχλό διαρκούς συμπίεσης και προς τα κάτω αναθεώρησης των εργασιακών δικαιωμάτων των εγχωρίων εργαζομένων.

Από την άλλη, τα πολυάριθμα σωματεία των μεταναστών δε θέτουν ευθέως πολιτικά αιτήματα, όπως η άρση των εναντίων τους διακρίσεων, η επίσπευση των ρυθμίσεων που θα είχαν σκοπό να περιορίσουν την εκμετάλλευσή τους και η ρύθμιση της ισότιμης συμμετοχής τους στην κοινωνία υποδοχής, η επέκταση και σ' αυτούς της νομοθεσίας που αφορά τους άλλους εργαζομένους, η παροχή δυνατοτήτων κοινωνικής τους κινητικότητας.

Ο ρόλος των σωματείων τους περιορίζεται συνήθως στη διατήρηση πολιτισμικών χαρακτηριστικών τους, στη διαχείριση των σχέσεών τους, άλλοτε θετικών και άλλοτε αρνητικών με την κοινωνία προέλευσης, και κάποτε, στην επίλυση ή την άμβλυνση κοινωνικών ή/ και προσωπικών προβλημάτων. Τα σωματεία αυτά δε συνιστούν ομάδες πίεσης, πλαισιώνουν όμως και πλαισιώνονται ενεργά από μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες διαμεσολαβούν την πολιτική σχέση τους με την κοινωνία υποδοχής και ένα είδος εκπροσώπησης τους. Πάντως, ο βαθμός στον οποίον οι μετανάστες μετέχουν σε σωματεία ποικίλλει πολύ από τη μια εθνικότητα στην άλλη, ενώ ακόμα και όταν δεν υπάρχουν σωματεία, λειτουργούν εκτεταμένα κοινωνικά δίκτυα.

Η δημόσια συζήτηση

Ενώ η μεταναστευτική πολιτική αποτελεί το κύριο σημείο πολιτικής και εκλογικής αντιπαράθεσης στις ευρωπαϊκές χώρες, στην Ελλάδα τα πολιτικά κόμματα δεν αρθρώνουν κάποιον διαφοροποιημένο μεταξύ τους και συγκεκριμένο πολιτικό λόγο, πλην, ίσως, της ακροδεξιάς. Το ζήτημα υποβαθμίζεται από την κυβέρνηση και τη διοίκηση σε τεχνικό διαχειριστικό ζήτημα, ενώ επιχειρείται και σε μεγάλο βαθμό επιτυγχάνεται η ουσιαστική αποξένωση της ελληνικής κοινωνίας από αυτό και η πλήρης αποπολιτικοποίησή του.

Στην καλύτερη περίπτωση, η μετανάστευση παρουσιάζεται ως τεχνική αναγκαιότητα για το σύνολο της χώρας αδιάκριτα, και τότε, ο δημόσιος λόγος επικαλείται τη δημογραφική γήρανση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και τα αναμενόμενα οφέλη από την εισαγωγή μεταναστών. Παράλληλα, προβάλλεται το επιχείρημα ότι οι επιλογές της σχετικής πολιτικής δεν είναι τόσο εγχώριες, όσο διεθνώς επιβεβλημένες και γίνεται αναφορά στις προβλέψεις διεθνών οργανισμών για την επαπειλούμενη κατάρρευση των ευρωπαϊκών εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, και την προσωρινή λύση που θα μπορούσε να αποτελέσει η στήριξή τους εκ μέρους των μεταναστών. Το τελευταίο σημείο, είναι και το μόνο που σποραδικά και σε περιόδους όξυνσης αναφέρεται, και τούτο στο πλαίσιο ενός δημόσιου προβληματισμού που σκοπό έχει να τεκμηριώσει τα κίνητρα και τα οφέλη που θα είχε η κοινωνία υποδοχής, θεωρούμενη γενικά και στο σύνολό της, για να αποδεχθεί τους μετανάστες.

Η μέχρι τώρα πολιτική

Σε γενικές γραμμές, το κράτος εφάρμοσε κατά προτεραιότητα πολιτικές καταστολής, «με εμφανή τη διάσταση ανάμεσα στο δίκαιο και τη νομιμότητα». Με μεγάλη απροθυμία και καθυστέρηση προώθησε τη διασφάλιση κάποιων δικαιωμάτων των μεταναστών, πράγμα που δημιούργησε και συντηρεί τις προϋποθέσεις για αυθαιρεσίες κάθε είδους, τόσο εκ μέρους της διοίκησης, όσο και εκ μέρους των πολιτών. Κατά την τελευταία εικοσαετία εισερχόμενης μετανάστευσης, η ελληνική διοίκηση, με εξαιρετικά βραχυπρόθεσμους και κοντόφθαλμους σχεδιασμούς, έδωσε προτεραιότητα σε συμφέροντα μικρά και μεγάλα, που πίεζαν και πάντα πιέζουν για την περαιτέρω νομιμοποίηση της μαύρης και της αδήλωτης εργασίας, ή τη μείωση των εργοδοτικών εισφορών.

Προώθησε πολιτικές και πρακτικές αναπαραγωγής της παράνομης μετανάστευσης και μη ένταξης των μεταναστών, υποβαθμίζοντάς τη σε διάυλο αναζήτησης εργασίας χαμηλού κόστους και βάση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Έτσι, αντιμετώπισε το μετανάστη ως εργάτη τρίτης κατηγορίας και όχι ως πολίτη ή μέλλοντα συμπολίτη, θεσμοθετώντας την προσωρινότητά του και τον κοινωνικό και πολιτικό του αποκλεισμό.

Η συνακόλουθη εκ μέρους των μεταναστών χαμηλή αξιολόγηση της ως χώρας προορισμού, περιορίζει τα κριτήρια επιλογής της σε μόνα τα κριτήρια της προσβασιμότητας, της γεωγραφικής γειννίας και της εκ μέρους της αδυναμίας ελέγχου των εισόδων. Όμως, η παράμετρος αυτή δεν μπορεί παρά να αποτιμηθεί αρνητικά σε σχέση με την ελκυστικότητα της χώρας.

Οι κοινωνικές συνέπειες της υπερεκμετάλλευσης, το πρόβλημα της εκπαίδευσης, οι ελλείψεις της πολιτικής αναγνώρισης και διαχείρισης της εθνοπολιτισμικής διαφορετικότητας, και ιδιαίτερα σε σχέση με το Ισλάμ, καθώς και η αναμενόμενη αύξηση της πολιτικής συνειδητοποίησης των μεταναστών δεν αντιμετωπίζονται βέβαια με απλές από τα πάνω κινήσεις συγκυριακής εξομάλυνσης των εντάσεων και επιφανειακού εξαρθρωτισμού των συνθηκών παρουσίας και εργασίας των μεταναστών στη χώρα, ούτε με ρητορικές περί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της απόφασης σχετικά με την ίδρυση τζαμιού στην Αθήνα, με τη χρηματοδότησή του, αλλά και με τους επιμέρους όρους της λειτουργίας του, η οποία δεν ελήφθη με όρους πολιτικούς ή επειδή τίθεται ζήτημα δικαιώματος άσκησης των θρησκευτικών καθηκόντων των μουσουλμάνων της Αθήνας, αλλά, με όρους τεχνικούς και όρους συγκυρίας: ιδρύεται δηλαδή για την εξυπηρέτηση των μουσουλμάνων αθλητών και με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ενώ δεν το χρηματοδοτεί το ελληνικό κράτος όπως οφείλει και θέτει εμπόδια στην ίδρυση σχολής μουσουλμάνων θρησκευτικών ηγετών, ενεργώντας έτσι καταφανώς και ενάντια στα συμφέροντα της ελληνικής κοινωνίας.

Η ως τώρα εξέλιξη του σχεδιασμού και της πολιτικής, άφησε έξω την πολιτική συμμετοχή της κοινωνίας υποδοχής, την εκ μέρους της ουσιαστική κατανόηση της μετανάστευσης και άρα την δική της

απάντηση, την ευθύνη και τις δεσμεύσεις της. Άλλωστε, ούτε και τώρα προωθείται τίποτε τέτοιο. Ασκήθηκε δηλαδή μια αποκλειστικά από τα πάνω πολιτική, χωρίς δημοκρατική νομιμοποίηση.

Από την πλευρά της τέλος, η ελληνική κοινωνία παρέμεινε ξένη με την ουσία του ζητήματος τόσο στο παρόν όσο και σε προοπτική, ενώ, για άλλη μια φορά, δε δημιουργήθηκαν προϋποθέσεις για μια δημόσια συζήτηση με όρους πολιτικούς. Το γεγονός ότι η απουσία της από τα κάτω νομιμοποίησης αποτελεί τον κανόνα στη διαχείριση των μεγάλων ζητημάτων με τα οποία έρχεται αντιμέτωπη η ελληνική κοινωνία, δεν μπορεί βέβαια να μειώσει τη σοβαρότητα και τις συνέπειες του συγκεκριμένου ελλείμματος. Κι όσο η ουσιαστική δημόσια συζήτηση δεν ανοίγει μέσα στην ελληνική κοινωνία, αυτή η τελευταία, ξένη η ίδια με το ζήτημα, δεν έχει καμία δέσμευση και καμία συμμετοχή, πέρα από την αναζήτηση νέων δυνατοτήτων υπερεκμετάλλευσης των ξένων εργαζομένων.

Υπάρχει εναλλακτική μεταναστευτική πολιτική;

Πέτρος Λινάρδος- Ρυλμόν

[...]

[...] ξεκινάει με αφετηρία τη μεταναστευτική πολιτική που εφαρμόζει ένα έθνος-κράτος μόνο του σαν τα βόρειο-ευρωπαϊκά κράτη κατά τη δεκαετία του '50 και του '60, όταν ήταν οντότητες αρκετά συγκροτημένες, με δική τους αναπτυξιακή πολιτική, με δική τους πολιτική σε σχέση με την αγορά εργασίας και προσπαθούσαν να ενσωματώσουν κάποιους μετανάστες, εφαρμόζαν μεταναστευτικές πολιτικές κοκ. Νομίζω ότι έχουν επέλθει σήμερα πάρα πολύ σημαντικές αλλαγές, οι οποίες μας αναγκάζουν να ξεπεράσουμε αυτό το πλαίσιο αντιμετώπισης, να κατανοήσουμε δηλαδή ότι βρισκόμαστε σήμερα στη φάση της διεθνοποίησης των οικονομιών, της παγκοσμιοποίησης, όπως προτιμάει κανείς, όπου τα δεδομένα είναι εντελώς διαφορετικά από ότι ήταν στο παρελθόν.

Αυτό που παρατηρούμε πρώτα-πρώτα και πρέπει να αναδείξουμε είναι ότι μια σειρά από εξελίξεις έχουν διαμορφώσει πλέον μια διεθνή αγορά εργασίας. Μια διεθνή αγορά εργασίας όχι μόνο στους ανειδίκευτους, όχι μόνο στη φτηνή εργασία, αλλά και στις υψηλότερες μεσαίες ειδικότητες, αλλά και στις υψηλές ειδικότητες. Δεν είναι μόνο το γεγονός ότι κάποιες εταιρείες- θυμόσαστε όλοι φαντάζομαι τα παραδείγματα της Swissair που ήταν από τα πρώτα θεαματικά παραδείγματα, πηγαίνουν τα λογιστήριά τους ή διάφορα άλλα τμήματά τους στην Ινδία που έχουν ένα εξαιρετικά ειδικευμένο εργατικό δυναμικό- έχουμε μια εξέλιξη όπου πραγματικά βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια διεθνή αγορά εργασίας, που σημαίνει ότι η προσέγγιση της αγοράς εργασίας της κάθε χώρας με τους εθνικούς όρους είναι ξεπερασμένη και δεν μπορεί πλέον να είναι αποτελεσματική. Αυτό οφείλεται βέβαια πρώτα-πρώτα σε δύο εξελίξεις, σε κρίσεις σε μεγάλες χώρες του τρίτου κόσμου με τη μαζική αστικοποίηση πληθυσμών, επομένως την προλεταριοποίησή τους, και το γεγονός ότι αναζητούν όπου μπορούν μια θέση απασχόλησης. Οφείλεται και στο γεγονός ότι αναπτύσσονται πολύ μεγάλες ανισότητες με αυτή τη

νέο-φιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, αναπτύσσονται έντονες ανισότητες μεταξύ περιφερειών, μεταξύ χωρών που οδηγούν αυτή την αγορά εργασίας στο να έχει μια πρωτόγνωρη κινητικότητα.

Παράλληλα όμως με αυτή την εξέλιξη, με αυτή τη διεθνοποίηση της οικονομίας έχουμε πάλι σε παγκόσμιο επίπεδο ένα φαινόμενο που έχει ονομαστεί από κάποιους «βραζιλιανοποίηση» της αγοράς εργασίας ή των οικονομιών. Το γεγονός δηλαδή ότι διαμορφώνονται στρώματα, αυτό στην Ελλάδα είναι ξεκάθαρο αλλά είναι και σε άλλες χώρες ένα υπαρκτό φαινόμενο, αναπτύσσονται κομμάτια της οικονομίας, κατηγορίες εργαζομένων, με εργαζόμενους πλέον χωρίς εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα και, όπως εύστοχα έχει ειπωθεί, χωρίς υπηκοότητα. Αυτό είναι ένα φαινόμενο το οποίο έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις και το οποίο έρχεται επιπλέον σε αντίθεση με το γεγονός ότι οι κινήσεις των κεφαλαίων είναι από την άποψη αυτή, από την άποψη της υπηκοότητάς τους, εξαιρετικά ρυθμισμένες και, η νομιμότητα των κινήσεων των κεφαλαίων είτε αυτά είναι χρηματικά κεφάλαια είτε είναι άμεσες ξένες επενδύσεις δεν παρουσιάζει κανένα απολύτως πρόβλημα.

Επίσης όμως, αυτό το οποίο πρέπει να προσθέσουμε σε σχέση με αυτή την εξέλιξη είναι ότι πολλά από τα ζητήματα τα οποία, το παραδοσιακό κρατικό και εθνικό πλαίσιο μπορούσε να ρυθμίσει δεν είναι πλέον δυνατόν να ρυθμιστούν, πχ. η σχέση δημογραφίας και οικονομικής μεγέθυνσης και μετανάστευσης. Θα έχετε διαβάσει οι περισσότεροι από εσάς αυτές τις αγωνιώδεις προβλέψεις που γίνονται, αυτές τις καμπύλες, τις εκτιμήσεις, για το τι θα γίνει με τις ευρωπαϊκές οικονομίες, οι οποίες έχουν μια γήρανση πληθυσμού, χρειάζονται νέα εργατικά χέρια και φαίνεται, αποδεικνύεται όταν κοιτάζει κανείς τέτοιου είδους προβλέψεις, τέτοιου είδους προσεγγίσεις ότι στην πραγματικότητα δεν υπάρχει δυνατότητα για μια τόσο μεγάλη ζώνη με τέτοια αβεβαιότητα για το πως θα διαμορφωθεί μελλοντικά [...] δηλαδή να φέρνει μετανάστες με το σταγονόμετρο, κατά πακέτα κοκ.

Υπάρχει μετά μια έντονη αντίφαση ανάμεσα στην εξέλιξη της παραγωγικής δομής και τις εξελίξεις στο επίπεδο της αγοράς εργασίας. Και πάλι αυτή η αντίφαση δείχνει ότι έχει ξεπεραστεί πλέον το εθνικό πλαίσιο άσκησης πολιτικών. Δεν είναι δυνατόν να προγραμματίσει κανείς πως θα εξελιχτεί μια εθνική παραγωγική δομή, πως θα προγραμματίσει παράλληλα την αγορά εργασίας για να ανταποκριθεί σε αυτές τις ανάγκες και πάρα πολλές φορές έχουμε ακριβώς το αντίθετο που συμβαίνει. Οι εξελίξεις σε επίπεδο αγοράς εργασίας και εν πολλοίς η ίδια η μετανάστευση διαμορφώνουν και τα χαρακτηριστικά που θα αποκτήσει η οικονομία. Νομίζω το πιο θεαματικό παράδειγμα, το ξέρουμε πλέον όλοι μας, είναι η ελληνική περίπτωση, όπου πραγματικά τόσο οι ρυθμοί μεγέθυνσης του προϊόντος, η οικονομική εξέλιξη στην ελληνική ύπαιθρο, στον τομέα των κατασκευών, κοκ. θα ήταν αδιανόητη αν γύρναγε κανείς πίσω και έκοβε τη μετανάστευση, θα είχαμε μια τελείως άλλη οικονομία, μια τελείως άλλη πραγματικότητα, την οποία κανείς ποτέ δε θα μπορούσε να είχε προβλέψει και να είχε προγραμματίσει.

Για να τελειώνουμε γιατί ολοκληρώνω τώρα το συλλογισμό μου. Αυτό που θέλω να πω είναι ότι όταν προσπαθούμε, όπως εμείς προσπαθούμε νομίζω σε τέτοιου είδους συζητήσεις, να συνδέσουμε το

αίτημα για αλληλεγγύη, το αίτημα για κοινωνική δικαιοσύνη και απασχόληση με ζητήματα πολιτικών που αφορούν μεγέθη, που αφορούν μεταφορές πόρων, που αφορούν στόχους σε κοινωνικό επίπεδο, πρέπει να διαπιστώσουμε ότι είναι αναγκαίο ακόμα και οι εθνικές πολιτικές - θα το πω πολύ γενικά και μπορούμε να το συζητήσουμε αναλυτικότερα μετά - ακόμα και οι εθνικές πολιτικές και πόσο μάλλον η ευρωπαϊκή πολιτική, πρέπει να επιδιώξουν, πρέπει να επιδιώξουμε να επιδιώξουν τη δημιουργία ενός νέου διεθνούς πλαισίου μέσα από το οποίο θα αντιμετωπιστούν τα ζητήματα των μεταναστευτικών ροών, όχι μόνο γενικά στην Ευρώπη και όχι μόνο γενικά διεθνώς, αλλά και στην ίδια μας τη χώρα.

Το ένα σημαντικό θέμα το οποίο πρέπει να αναδειχθεί είναι ότι, ανεξαρτήτως μεταναστευτικής πολιτικής ή μη μεταναστευτικής πολιτικής, το ζήτημα της αδήλωτης απασχόλησης, της παραοικονομίας, της πολυδιάσπασης της αγοράς εργασίας, της δημιουργίας μιας ζώνης μεγάλης με εργαζόμενους χωρίς δικαιώματα και χωρίς υπηκοότητα, πρέπει να αποτελέσει ένα ιδιαίτερο θέμα, αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στη χώρα μας, έχουμε δει πως έχει εξελιχτεί τα τελευταία χρόνια παρά τις διαδικασίες νομιμοποίησης. Αυτό είναι ένα θέμα.

Ένα δεύτερο θέμα είναι τα ζητήματα των σχέσεων με την περιφέρεια. Πρώτα απ' όλα οι σχέσεις με την περιφέρεια του κέντρου, του κεντρικού πυρήνα της Ε.Ε., δηλαδή με τις χώρες της Ν. Ευρώπης και τώρα με τις χώρες της Α. Ευρώπης. Υπάρχει μια συζήτηση σε σχέση με τα κονδύλια που θα αφιερώσει η Ε.Ε. στα νέα μέλη και στην περιφερειακή πολιτική. Γνωρίζουμε ότι αυτά τα κονδύλια είναι εξαιρετικά ανεπαρκή, είναι ένα πολύ μικρό ποσοστό του ευρωπαϊκού ΑΕΠ, χρειάζεται επομένως να υπάρχει μια συζήτηση σε σχέση με τις εναλλακτικές οικονομικές πολιτικές σε επίπεδο Ευρώπης που να εστιάζεται και σε αυτό το θέμα. Πρέπει δηλαδή η Ευρώπη η ίδια στο εσωτερικό της, στο εσωτερικό των 25, να έχει μια πραγματική περιφερειακή πολιτική, η οποία να επεκτείνεται στην ευρύτερη περιφέρεια, σε χώρες υποψήφιες που κάποια στιγμή μπορεί να ενταχθούν στην Ε.Ε., αλλά και στην πολύ ευρύτερη περιφέρειά της. Και επίσης, υπάρχουν ζητήματα διεθνών ρυθμίσεων σε επίπεδο οικονομικών πολιτικών, ρυθμίσεων οι οποίες έχουν ήδη θιχτεί, οι οποίες είναι σήμερα σε συζήτηση όχι μόνο στα κοινωνικά φόρα αλλά ακόμα και σε διεθνείς οργανισμούς όπως το Διεθνές Γραφείο Εργασίας. Ρυθμίσεις που αφορούν την εργασία, ρυθμίσεις που αφορούν τα δημόσια αγαθά, την προστασία των δημόσιων αγαθών, την καταπολέμηση της παιδικής εργασίας, τα δικαιώματα των εργαζομένων στις χώρες της περιφέρειας κοκ. Νομίζω ότι αυτά είναι ζητήματα τα οποία πρέπει κανείς να φέρει μπροστά, απέναντι σε μια ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική η οποία προσπαθεί στην πραγματικότητα να τα αγνοήσει.

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Ευχαριστούμε κι εμείς τον Πέτρο Λινάρδο-Ρυλμόν, έχουμε μια καθυστέρηση στο χρόνο έναρξης της συζήτησης και θα πρέπει να επισπεύσουμε λιγάκι για να μπορέσει να ολοκληρωθεί το πρόγραμμα και κατά το δεύτερο μέρος του.

Να δώσω τον λόγο στον Χάρη Σιμόπουλο που θα μιλήσει για τα νέα δεδομένα για τα δικαιώματα των μεταναστών. Να επισημάνουμε και να θυμίσουμε ότι η περσινή ημερίδα της “ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ” ήταν αφιερωμένη στις δύο νέες Οδηγίες της Ε.Ε. για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

Οι δύο νέες Οδηγίες που αναφέρονται και στο θέμα της επόμενης εισήγησης δεν κατόρθωσαν να αποτελέσουν ακόμα νόμο στην Ελλάδα, υπάρχει βέβαια το σχέδιο νόμου το οποίο και προωθείται, δε θα μιλήσουμε λοιπόν για τα νέα δεδομένα όπως διαμορφώνονται μετά την ισχύ των δύο νέων Οδηγιών, είμαστε ακόμα πριν την ισχύ και δίνω το λόγο στον Χάρη Σιμόπουλο από το Συνήγορο του Πολίτη.

Τα νέα δεδομένα για τα δικαιώματα των μεταναστών

μετά την ισχύ των δύο νέων Οδηγιών της Ε.Ε.

Χάρης Σιμόπουλος

Ευχαριστώ.

Ποια θα ήταν τα νέα δεδομένα που θα συζητούσαμε σήμερα γι' αυτά. Το ένα θα ήταν οι δύο οδηγίες της Ε.Ε. για την καταπολέμηση των διακρίσεων. Το δεύτερο θα ήταν το θεσμικό υπό διαμόρφωση πλαίσιο οδηγιών σε σχέση με τη μετανάστευση της Ε.Ε.. Το τρίτο είναι τα προβλήματα που παρουσιάζονται σε σχέση με τους μετανάστες στην Ελλάδα μετά τις 30/06/2003, οπότε λήγει η παράταση της ισχύος των αδειών παραμονής που είχε δοθεί με νομοθετική διάταξη, και θα προσπαθούσα να συμπεράνω κάποιες προτάσεις προς την κατεύθυνση της τακτοποίησης των θεμάτων της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα.

Σε ό,τι αφορά τις δύο Οδηγίες, όπως είπε και η κ. Κούρτοβικ, δεν έχουν ακόμα κυρωθεί, υπάρχει ένα σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Οι δύο Οδηγίες αυτές, η 43/2000 και η 78/2000, προβλέπουν η μεν πρώτη την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, στους τομείς της απασχόλησης, της επαγγελματικής κατάρτισης, του δικαιώματος της συμμετοχής σε επαγγελματική συνδικαλιστική ή εργοδοτική οργάνωση, της κοινωνικής προστασίας, της εκπαίδευσης και της πρόσβασης στη διάθεση αγαθών και υπηρεσιών.

Η δεύτερη στοχεύει στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι δύο Οδηγίες δεν καλύπτουν τη διαφορετική μεταχείριση λόγω υπηκοότητας και δε θίγουν τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις που αφορούν την είσοδο και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών, ούτε τη μεταχείριση που απορρέει από τη νομική κατάσταση των εν λόγω υπηκόων των χωρών αυτών. Μ' αυτή την έννοια, οι δύο Οδηγίες αυτές θα βελτιώσουν πιθανά καθημερινές συνθήκες διακρίσεων που υφίστανται οι μετανάστες, ωστόσο δε θα μεταβάλλουν πιο συνολικά τη μεταναστευτική πολιτική στις χώρες της Ε.Ε..

Όπως είπαμε, προωθείται σχέδιο νόμου για την εφαρμογή των δύο Οδηγιών. Το σχέδιο νόμου προβλέπει ποινικές και διοικητικές κυρώσεις κατά των διακρίσεων, ωστόσο δεν προβλέπει διοικητικές κυρώσεις σε βάρος οργάνων της διοίκησης τα οποία προκαλούν διακρίσεις σε πρόσωπα και άτομα τα οποία έρχονται σε επαφή μαζί της. Για την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης αποδίδονται αρμοδιότητες σε 3 όργανα, στον Συνήγορο του Πολίτη, όσον αφορά στον έλεγχο της δημόσιας διοίκησης όταν αυτή δημιουργεί διακρίσεις, στο Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας για τη διακριτική μεταχείριση σε ό,τι αφορά στα θέματα απασχόλησης, καθώς και δημιουργείται μια Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης στο Υπουργείο Δικαιοσύνης για τα λοιπά θέματα.

Όπως είπαμε, εξαιτίας της εξαίρεσης των διακρίσεων που αφορούν την υπηκοότητα, κατ' αρχήν αυτές οι δύο Οδηγίες δε θα μεταβάλλουν ριζικά την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική. Ένα δεύτερο νέο δεδομένο είναι το υπό διαμόρφωση θεσμικό πλαίσιο της Ε.Ε..

Μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ τέθηκε και ενσωματώθηκε στην ιδρυτική συνθήκη της ευρωπαϊκής κοινότητας το θέμα της μετανάστευσης. Ιδίως μετά το 1999 που έγινε η συνάντηση του Τάμπερε, διαπιστώθηκε η ανάγκη εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών που αφορούν τους όρους υποδοχής και παραμονής των υπηκόων τρίτων χωρών. Σκοπός των εν λόγω πρωτοβουλιών ήταν αφενός ο έλεγχος των μεταναστευτικών ροών προς την Ε.Ε. και αφετέρου η κοινωνική ένταξη και τελικά, η συνοχή των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Στη βάση αυτή καταρτίστηκαν αφενός μια σειρά κανονισμών και οδηγιών που αφορούσαν τη Συνθήκη Σένγκεν, οι οποίες προέβλεπαν τους περιορισμούς με τους οποίους θα γινόταν η είσοδος υπηκόων τρίτων χωρών στο έδαφος της Συνθήκης Σένγκεν, της Ε.Ε. ας πούμε αν και δεν ταυτίζονται ακριβώς, απ' την άλλη μεριά προβλεπόταν η σύνταξη μιας σειράς οδηγιών οι οποίες θα βοηθούσαν, θα δημιουργούσαν εκείνο το κλίμα που θα δημιουργούσε τις συνθήκες της κοινωνικής ένταξης και της κοινωνικής συνοχής των ευρωπαϊκών κοινωνιών.

Σε ό,τι αφορά τον τομέα της κοινωνικής ένταξης και της κοινωνικής συνοχής καταρτίστηκαν κατ' αρχήν τέσσερις Οδηγίες, για την οικογενειακή επανένωση, το καθεστώς κατοίκου μακράς διάρκειας, την είσοδο και διαμονή για μισθωτή εργασία και ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα, καθώς και την είσοδο και παραμονή για σπουδές.

Ωστόσο, εδώ θα πρέπει να πούμε ότι υπάρχει μια επιλεκτική τακτική σε ό,τι αφορά την ευρωπαϊκή πολιτική για τη μετανάστευση. Από τη μια μεριά σε ό,τι αφορούσε στον τομέα του ελέγχου των μεταναστευτικών ροών, δηλαδή σε ό,τι αφορούσε τη Συνθήκη Σένγκεν γενικά, υπήρχε ένα πλήθος Κανονισμών οι οποίοι εκδόθηκαν και οι οποίοι ρύθμιζαν ιδιαίτερα λεπτομερειακά θέματα σε ό,τι αφορά αυτό. Από την άλλη μεριά, οι τέσσερις Οδηγίες που προαναφέρθηκαν, οι οποίες αφορούσαν την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική συνοχή, ακολούθησαν ιδιαίτερα βραδείς ρυθμούς ισχύος. Μέχρι σήμερα, μόνο η Οδηγία για την οικογενειακή επανένωση και μόλις πολύ πρόσφατα τον Οκτώβριο του 2003 έχει δημοσιευτεί, έχει δημοσιευτεί στην Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έχει ισχύσει, και υπάρχει η δέσμευση μέχρι τον Οκτώβριο του 2005 να ενσωματωθεί στην εσωτερική έννομη τάξη των

κρατών μελών. Η βασικότερη Οδηγία από αυτές τις τέσσερις είναι η Οδηγία που αφορά τη ρύθμιση του καθεστώτος της μακράς διάρκειας.

Η ισχύς αυτής της Οδηγίας θα φέρει αρκετές έως ριζικές αλλαγές στη μεταναστευτική πολιτική και στις διατάξεις της μεταναστευτικής που ισχύουν και στην Ελλάδα. Πολύ επιγραμματικά λέω ότι αποδίδεται καθεστώς μακράς διάρκειας στους μετανάστες που ζουν για πέντε χρόνια, νόμιμα, σε μία χώρα, και αυτό το καθεστώς μακράς διάρκειας επιτρέπει την πρόσβαση σε όλα σχεδόν τα βασικά δικαιώματα και των ημεδαπών, επιπλέον τη δυνατότητα να μπορούν να μετεγκαθίστανται σε άλλο κράτος μέλος της Ε.Ε..

Το σχέδιο Οδηγίας προέβλεπε σε αρκετά σημεία αρκετές προωθημένες ρυθμίσεις. Ωστόσο το αποτέλεσμα τελικά της διαπραγμάτευσης είναι ίσως πολύ κατώτερο του αρχικού σχεδίου. Αυτό παρουσιάστηκε και με την Οδηγία για την οικογενειακή συνένωση, όπου ενώ το αρχικό σχέδιο ήταν αρκετά πιο προωθημένο, τελικά το αποτέλεσμα ήταν ένας μέσος όρος των εθνικών νομοθετικών πλαισίων που πλησίαζε πολύ το ελληνικό. Τώρα πλέον, η ενσωμάτωση της συγκεκριμένης Οδηγίας δε θα φέρει ή θα φέρει ελάχιστες αλλαγές στο νόμο το δικό μας, τον 2910, όσον αφορά στην οικογενειακή συνένωση.

Το τρίτο θέμα αφορά στα νέα δεδομένα που παρουσιάζονται στην Ελλάδα μετά τις 30/06, νομίζω ότι γνωρίζουμε οι περισσότεροι αν όχι όλοι, ότι η Ελλάδα έχει εκπονήσει δύο προγράμματα νομιμοποίησης, αμνήστευσης. Το ένα ήταν η πράσινη κάρτα το 1998, το δεύτερο ήταν η εξάμηνη προσωρινή άδεια του 2001. Το πρόγραμμα νομιμοποίησης του 2001, για να αναφερθούμε στο πιο πρόσφατο, διακρινόταν από ένα ανεπτυγμένο σύστημα ελέγχου, το οποίο εν πολλοίς ήταν αντιγραφή είτε από τον προηγούμενο νόμο, στον οποίο αναφέρθηκε ο κ. Ρυλμόν τον 1991/1975, είτε από τα σχέδια των Οδηγιών της Ε.Ε.. Ωστόσο η ελληνική δημόσια διοίκηση αδυνατεί να διενεργήσει τους ελέγχους τους οποίους πιθανά η Ε.Ε. έχει τη δυνατότητα να το κάνει εύκολα και με μια γρήγορα διαδικασία. Αυτοί οι έλεγχοι ουσιαστικά οδήγησαν σε μια τρομακτική πίεση ολόκληρο το σύστημα που, λόγω των επανειλημμένων παρατάσεων, σώθηκε από κατάρρευση. Βασικά προβλήματα της διαδικασίας νομιμοποίησης που δόθηκε με τον 2910, ήταν η περιορισμένης διάρκειας ισχύς της άδειας - στην αρχή ήταν εξάμηνη κατόπιν θα ήταν ετήσια -, οι πολλαπλοί έλεγχοι όπως είπαμε, ήταν έλεγχος για τη δημόσια τάξη για την υγεία η οποία επαναλαμβανόταν συνεχώς όμως, σε κάθε ανανέωση, ο περίπλοκος διαδικασίες, παραδείγματος χάριν για την παραμονή για εργασία προβλεπόταν δύο άδειες, μια άδεια εργασίας, μια άδεια παραμονής, αυτό το γεγονός περιέπλεκε ιδιαίτερα το σύστημα, το επιβάρυνε, με αποτέλεσμα οι άδειες παραμονής για εργασία να εκδίδονται αφού έχουν λήξει. Και ο μη εφοδιασμός των μεταναστών με έναν προσωρινό τίτλο παραμονής ενόσω περιμένουν να βγει η απόφαση για τη χορήγηση ή όχι της άδειας παραμονής, με αποτέλεσμα αυτοί να μην μπορούν να ασκήσουν σχεδόν όλα τα βασικά δικαιώματα που τους έδινε ο νόμος.

Επιπλέον, ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα το οποίο δε θα πρέπει να το ξεχνάμε είναι ότι δόθηκε μια αρμοδιότητα, αφαιρέθηκε μια αρμοδιότητα από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και σωστά, και από τον ΟΑΕΔ, και δόθηκε μια αρμοδιότητα σε υπηρεσίες οι οποίες δεν είχαν συσταθεί καν όταν έγινε ο νόμος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ότι δεν υπήρχε το προσωπικό, ούτε η υποδομή για να μπορέσει να διεκπεραιώσει το όλο θεσμικό πλαίσιο. Η πράσινη κάρτα ήταν αρκετά πιο απλή, ήταν αρκετά πιο εύκολη, ήταν μία, είχε πιο απλές προϋποθέσεις και μπορώ να πω ότι είχε λειτουργήσει αρκετά πιο εύκολα και ήταν και αρκετά πιο ευέλικτη. Νομίζω και ότι σε μια συζήτηση που είχα κάνει και παλαιότερα με τον κ. Ρυλμόν, έπαιξε ρόλο σε αυτό το ότι είχε προηγηθεί ένας ουσιαστικός κοινωνικός διάλογος, όπου είχαν εξεταστεί οι προϋποθέσεις της ελληνικής κοινωνίας, της ελληνικής οικονομίας, και άρα επιλέχτηκε ένας τύπος τίτλου παραμονής που ταίριαζε σε αυτή. Αντίθετα ο 2910 υιοθετώντας κάποια πρότυπα, τα οποία είναι πιθανόν πολύ δύσκολο να ακολουθηθούν από την ελληνική δημόσια διοίκηση, ακολούθησε μια διαδικασία επανειλημμένων ελέγχων, όπως προανέφερε, με αποτέλεσμα να έχει ένα σημαντικό πρόβλημα στην εκπόνησή του, στην εφαρμογή του ο νόμος.

Δε θα αναφερθώ στο τι κάνει ο Συνήγορος του Πολίτη, ποιες είναι οι αρμοδιότητές του, τι προβλήματα έχει, πάντως θα πω ότι συγκεκριμένα από την εμπειρία που έχουμε το βασικό πρόβλημα αυτή τη στιγμή των μεταναστών δεν είναι τα προβλήματα της ενσωμάτωσης κτλ. είναι το πρόβλημα της παραμονής. Παραμονή, εργασία, απέλωση, αυτά είναι τα προβλήματα που μας έρχονται εμάς. Τα προβλήματα της ενσωμάτωσης και της ένταξης είναι προβλήματα τα οποία μπορούν να αναπτυχθούν ή να εξεταστούν ή να επιχειρηθούν να επιλυθούν αφού λυθεί αυτό το πρώτο.

Τώρα είναι ένα ολόκληρο μεγάλο ζήτημα τελικά η πολιτική ηγεσία, η πολιτεία τι ακριβώς θέλει; Θέλει να διώξει αυτούς που λίγο πριν τους νομιμοποίησε; Θέλει να τους διώξει μετά το 2004; Γιατί πολλές φορές οι άνθρωποι που έρχονται σε μας, μας ρωτάνε «μα τι θέλουν επιτέλους;». Νομίζω ότι δεν έχουν μπορέσει να οργανώσουν και να σχεδιάσουν σωστά μια πολιτική με συγκεκριμένους στόχους που να τους ξέρουν, να τους έχουν ξεκάθαρους, και αυτούς τους στόχους με επιμονή να καταφέρουν να τους υλοποιήσουν. Δεν είναι ότι [...] και αυτό το πράγμα πως αποδεικνύεται; Μέχρι σήμερα, δηλαδή στα δύομισι χρόνια εφαρμογής του νόμου, έχουν γίνει οχτώ με εννέα τροποποιήσεις του 2910 - η πρόσφατη έγινε πριν δύο μέρες, με το νόμο 3202 -, οι περισσότερες απλοποιώντας τις διαδικασίες και αφαιρώντας ελέγχους. Δεν έχω δηλαδή την αίσθηση ότι ο νομοθέτης έχει την επιδίωξη να επιβάλει κι άλλους, μάλλον να ελαφρύνει τη διαδικασία, η οποία κατάλαβε μετά την ταλαιπωρία τόσων ότι είναι ανελαστική, ότι είναι ανεδαφική.

Ποια είναι τα σημερινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, για να κλείσουμε. Τώρα, το βασικό είναι η ανανέωση της άδειας εργασίας. Έχουμε διαβάσει και τα δημοσιεύματα των εφημερίδων. Υπάρχει ένα πρόβλημα σε σχέση με τα ένσημα, και εκεί καλό θα ήταν και από τη ΓΣΕ.Ε. να το εξετάσετε.

Οι προϋποθέσεις για την ανανέωση της άδειας εργασίας είναι ακαθόριστες. Παρ' όλο που επίμονα προσπαθήσαμε να υπάρξει κάποια συγκεκριμένη ποσοτική πρόβλεψη, αριθμός ενσήμων, εισόδημα, κάτι όπως που να είναι μετρήσιμο, και να είναι μετρήσιμο γιατί αυτό διευκολύνει τη διοίκηση, γιατί αυτό διευκολύνει το μετανάστη, να ξέρει από πριν τι έχει να κάνει. Αυτό το πράγμα έχει μείνει ασαφές με αποτέλεσμα οι διάφορες νομαρχίες που καλούνται να υλοποιήσουν το νόμο και να δώσουν τις άδειες εργασίας με βάση κάποιες, αν το θέλετε, συγκρουόμενες εγκυκλίους, αυτή τη στιγμή να μην ξέρουν τι θα εφαρμόσουν. Αυτή τη στιγμή μάλιστα, κάποιες νομαρχίες θεωρούν ότι θα πρέπει ο μετανάστης να έχει για όλες τις μέρες που βρίσκεται στην Ελλάδα και δεν είναι αποδεδειγμένα άνεργος γιατί έχει εγγραφεί στον ΟΑΕΔ ή δεν είναι ασθενής, θα πρέπει να έχει ένσημα.

(θόρυβος στην αίθουσα)

Χάρης Σιμόπουλος

Όχι, δεν είναι 300, δε λέει ακριβώς αυτό η εγκύκλιος.

(θόρυβος στην αίθουσα)

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Να αφήσουμε όμως να ολοκληρώσει ο ομιλητής, παράκληση. Να μην ανοίξουμε διάλογο, θα τα πείτε μετά.

Χάρης Σιμόπουλος

Λέω, δε λέει ακριβώς αυτό η εγκύκλιος, αλλά κάποιες υπηρεσίες το εφαρμόζουν κι αυτό. Τέλος πάντων, το ένα θέμα είναι η διασαφήνιση των όρων και των προϋποθέσεων ανανέωσης της άδειας εργασίας. Ένα δεύτερο είναι η επάνοδος στη νομιμότητα μεταναστών που μετά τις 30/06 έχουν εκπέσει από αυτήν για διάφορους λόγους: γιατί δεν πρόλαβαν να καταθέσουν τα χαρτιά, γιατί κάποιες εγκυκλίαι οι οποίες ρύθμιζαν ευνοϊκά τα θέματα των ενσήμων....

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Παρακαλώ να κάνουμε λίγη ησυχία να παρακολουθήσουμε τον ομιλητή, λέει και πράγματα που σας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα.

Χάρης Σιμόπουλος

[...] βγήκαν τις τελευταίες ημέρες, με αποτέλεσμα πολλοί, αρκετοί, ένας σημαντικός αριθμός να μην μπορέσει να καταθέσει την αίτηση για ανανέωση της άδειας εργασίας, και ένα τρίτο σημαντικό είναι το ταξίδι στις χώρες προέλευσης, που αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί γιατί ο νόμος προβλέπει ότι για να μπορεί κανείς να επανέλθει στη χώρα θα πρέπει να έχει ισχυρή άδεια παραμονής.

Τελειώνοντας, κάποιες προτάσεις που θα έβλεπα εγώ είναι ότι οπωσδήποτε για μια μεταρρύθμιση του πλαισίου μεταναστευτικής πολιτικής αναγκαία είναι τρία πράγματα. Το ένα είναι ο ευρύς κοινωνικός διάλογος. Οι καλύτερες ρυθμίσεις της πράσινης κάρτας ή οι πιο απλές, αυτό το δείχνουν. Η συζήτηση και με τους μετανάστες και με τους κοινωνικούς εταίρους νομίζω ότι θα βγάζει τα καλύτερα αποτελέσματα. Ένα δεύτερο είναι η ευρωπαϊκή πολιτική, η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής κοινωνικής ένταξης, αυτά που λέμε για τη ρύθμιση του καθεστώτος μακράς διάρκειας, η Οδηγία για την είσοδο και παραμονή για την εργασία είναι σημαντικό να ισχύσουν. Είναι σημαντικό, γιατί θα δώσουν μια άλλη διάσταση και στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική, και θα λύσει διάφορα δικά μας προβλήματα. Ένα τρίτο, σε ότι αφορά στο οργανωτικό μέρος, είναι η δημιουργία ενός ενιαίου φορέα μετανάστευσης που θα μπορεί να εξετάζει, να επεξεργάζεται και να δημιουργεί πολιτικές. Εκεί θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια γενική γραμματεία στο Υπουργείο Εσωτερικών που να μπορεί να διαχειριστεί το όλο ζήτημα της μετανάστευσης.

Ευχαριστώ.

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Ευχαριστούμε κι εμείς τον ομιλητή. Έχουμε παραβιάσει πολύ τους χρόνους μας, να δώσω το λόγο στον Μουσταφά Χαλίντ, και να παρακαλέσω όσο μπορούμε να κερδίσουμε χρόνο για να υπάρξει χρόνος και για συζήτηση.

Τα εργασιακά προβλήματα του μετανάστη και της μετανάστριας:

Η διάσταση της σκληρής καθημερινότητας

Μουσταφά Χαλίντ

Τα προβλήματα είναι πολλά, θα προσπαθήσω να τα περιορίσω σε τέσσερα σημεία, γιατί τα περισσότερα τα έχει καλύψει ο Συνήγορος.

Πρώτα απ' όλα ξεκινάμε από τα ένησημα. Τελευταία ήταν 150 και αυξήθηκαν στα 300. Τώρα ζητάει 300, να το ξέρουμε αυτό. Υπάρχουν πάρα πολλά άτομα που δεν τον ξέρουν αυτόν το νόμο. Τα

ένσημα είναι 300. Και αυτό το μπαλάκι το... Δηλαδή το Υπουργείο Εργασίας λέει το Υπουργείο Εσωτερικών αυτοί το έχουν κάνει και το Υπουργείο Εσωτερικών λέει όχι, το Υπουργείο Εργασίας, που καθένας λέει, δεν ξέρουμε ποιος τον έχει εκδώσει αυτόν τον νόμο.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι η οικογενειακή συνένωση. Δηλαδή, υπάρχουν άτομα που έχουν κάνει αίτηση και περιμένουν τώρα δύο χρόνια. Και ακόμα δεν έχουν πάρει την απάντηση. Για να έρθει η γυναίκα του... Και πιστεύω ότι κάθε μετανάστης έχει αυτό το δικαίωμα, να έρθει η γυναίκα του.

Το τρίτο. Το τρίτο πρόβλημα είναι η πληροφόρηση. Έχουμε μεγάλο πρόβλημα, δεν μπορούμε να παρακολουθούμε τους νόμους. Κάθε φορά βγαίνει ένας νόμος και δεν μπορούμε να το παρακολουθήσουμε. Δηλαδή, υπάρχει μπερδεμα, δεν μπορούμε κάθε φορά να βγαίνει ένας νόμος και να μην σβήνεται ο προηγούμενος, δεν ξέρουμε... Θέλουμε μια σαφή πολιτική και να μην υπάρχει κάθε φορά... Αυτός είναι ο νόμος, αυτά είναι τα δικαιολογητικά που ζητάμε, και να ισχύει για τόσο, όχι κάθε χρόνο κάθε χρόνο, αυτό δεν ξέρω που εξυπηρετεί.

Και το τέταρτο πρόβλημα, όχι δηλαδή πρόβλημα, η μεταφορά της αρμοδιότητας από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης στο Υπουργείο Εσωτερικών, εντάξει, ο συνάδελφος εδώ λέει ότι ήταν σωστή, αλλά σαν αποτέλεσμα, επειδή όταν έκανα κι εγώ την άδεια παραμονής ήταν του Δημόσιας Τάξης, την πήρα την ίδια μέρα, δεν είχαμε τέτοια προβλήματα. Τώρα με την αλλαγή χωρίς προετοιμασία από πλευράς... σαν οργάνωση, δηλαδή να έχεις μια πολιτική και να τη μοιραστείς μεταξύ δύο Υπουργείων είναι μεγάλο, πιστεύω, δηλαδή σαν οργάνωση, τουλάχιστον να έχει περιοριστεί σε ένα Υπουργείο, να δοκιμαστεί αυτή η οργάνωση και μετά να μεταφερθεί σε άλλο Υπουργείο. Τώρα έχει γίνει μια αλλαγή στην πολιτική προς... τους μετανάστες, και το έχουν μεταφέρει μεταξύ δύο Υπουργείων, τον φάκελο που είναι να πας στο Υπουργείο Εσωτερικών στα πλαίσια της Περιφέρειας, σου λέει ο φάκελος είναι ακόμα στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Και έχει χαθεί, ξέρω 'γω... Ανάλογα κάθε φορά πως αντιμετωπίζουν το μετανάστη.

Τα προβλήματα είναι πάρα πολλά. Αυτά που ζητάμε στο τέλος για να μην πάρω το λόγο είναι να υπάρχει μια εναλλακτική πολιτική, σαφής, προς τους μετανάστες. Δηλαδή, να υπάρχει, να ξέρουμε, αυτοί δηλαδή είναι άνθρωποι... ξέρουμε ότι και ο Έλληνας ήταν στο εξωτερικό, και πέρασε και αυτός το ίδιο πρόβλημα, δηλαδή δε ζητάμε κάτι... κάτι που είναι νόμιμο, αφού ο άνθρωπος θέλει να είναι νόμιμος και τον ταλαιπωρείς από πάνω. Αυτό είναι λίγο παράξενο.

Αυτό που ζητάμε σε αυτή την έδρα, να υπάρχει μια βοήθεια ειδικά στην πληροφόρηση, υπάρχει μεγάλο έλλειμμα σχετικά με την πληροφόρηση. Γιατί την πληροφόρηση σχετικά με τις εγκυκλίους την παίρνουμε μόνο από τους συναδέλφους, δεν ξέρουμε πως βγαίνουν, δεν ξέρουμε πως να υπάρχει ενημέρωση. Πιστεύω είναι αρκετά γιατί είναι πολλά τα προβλήματα, πιστεύω ήδη τα έχει καλύψει ο ίδιος ο κύριος πριν από μένα. Ευχαριστώ.

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Κραυγή λοιπόν από τον Χαλίτ Μουσταφά, θέλουμε ένα σταθερό νομικό πλαίσιο, θέλουμε να έχουμε έγκαιρη πληροφόρηση για ζητήματα που είναι τόσο σοβαρά, δεν αφορά κάποια πολυτελή δικαιώματα, είναι το ίδιο το δικαίωμα στη ζωή, στην ύπαρξη. Το να μείνεις εδώ, το να δουλέψεις, είναι τα θεμελιώδη δικαιώματα για έναν μετανάστη.

Έχουμε κάποιο χρόνο για συζήτηση. Ο λόγος σε σας. Αν υπάρχουν ερωτήσεις, κατ' αρχήν. Δεν υπάρχουν ερωτήσεις.

ανώνυμος (χωρίς μικρόφωνο)

[...] για το ΙΚΑ, για την Επιθεώρηση Εργασίας, τι δουλειά κάνουν; έχω περάσει πολλές πόρτες, ο ΟΑΕΔ, δύο φορές είμαι στο ταμείο ανεργίας, δε μας βρίσκει δουλειά, δε μας βοηθάει, και το καλοκαίρι όταν πήγα να καταθέσω τα χαρτιά μου ήμουν στο ταμείο ανεργίας, είπα είμαι εκεί, έβγαλα χαρτιά, μου έδωσαν εντολή αμέσως να σταματήσω το ταμείο ανεργίας να βρω εργοδότη, τους λέω δεν είμαστε σε σούπερ μάρκετ να βρίσκονται όλα, δεν βρίσκεται εύκολα ο εργοδότης. Γιατί μέχρι να υπογράψω τη σύμβαση εργασίας... δεν ήθελε... στην Επιθεώρηση Εργασίας έναν εργοδότη τον φώναζαν δύο φορές, δεν ήρθε, με έστειλαν στο δικαστήριο, ό,τι έγινε «πήγαινε στα δικαστήρια», στα δικαστήρια, δεν είμαι πλούσιος, δεν έχω λεφτά για να παλεύω με τους απατεώνες, αυτά είναι. Δεν έχουμε συνδικάτο οι ξένοι. Μόνο άμα έχεις λεφτά παλεύεις. Και είπα στο δικηγόρο μου, θα πάω στην τηλεόραση, θα βάλω αγγελία, πουλάω το ένα μου νεφρό, και το ένα μου μάτι, και αυτή μου λέει μην κάνεις τέτοια, θα το κάνω γιατί....

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Να ευχαριστήσουμε. Να πούμε βέβαια ότι υπάρχουν σύλλογοι μεταναστευτικοί, και θα πρέπει ο κόσμος να οργανωθεί σε αυτούς, μέσα από τους συλλόγους μπορούμε, μπορείτε να δώσετε τους αγώνες σας μαζί με τις οργανώσεις που υπάρχουν εδώ και μπορούμε κάτι να κερδίσουμε.

Ποιοι θα ήθελαν να κάνουν παρέμβαση, να έχω μια εικόνα συνολικά για να δούμε τους χρόνους; Ποιος άλλος θα ήθελε να κάνει παρέμβαση; Ο λόγος σε σας.

Δήμητρα Μάλλιου

Γι' αυτούς που δεν με ξέρουν λέγομαι Μάλλιου Δήμητρα, μετανάστρια είμαι από την Αλβανία, εδώ και χρόνια, 13 χρόνια, παρακολουθώ από την πρώτη στιγμή που μπήκα στην Ελλάδα τι θα

αντιμετώπιζα, και μετά από 13 χρόνια βλέπω δυστυχώς ότι είναι πολύ λίγα αυτά που έχουν γίνει, και μήπως έχουν χειροτερέψει τα πράγματα. Ασχολούμαι περισσότερο με τη γυναίκα μετανάστρια, είμαι μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Φόρουμ και στην Παγκόσμια Πορεία Γυναϊκών. Μιλάμε πολύ έτσι για τους μετανάστες γενικά, επειδή λόγω δουλειάς μπορώ να παρακολουθώ ό,τι γίνεται για τους μετανάστες εδώ στην Αθήνα, και από μια πλευρά παίρνω πληροφόρηση τι γίνεται και από την άλλη πλευρά νοιώθω μεγάλη δυστυχία. Περισσότερο από αυτή τη γυναίκα που δουλεύει μέσα σε ένα σπίτι και δεν ξέρει να πούμε τι γίνεται. Ποια είναι η δυστυχία που νιώθω και νιώθω πολύ άσχημα. Τόσους μα τόσους φορείς εδώ στην Αθήνα, ΜΚΟ κτλ, μιλάνε για τους μετανάστες γενικά να πούμε, ο καθένας κάνει με κάποιον τρόπο τη δουλειά του, και ποτέ δεν είχαν σκεφτεί να οργανωθούνε, είναι και μια ιδέα μου, να οργανωθούνε μαζί, να είναι μια μεγάλη δύναμη, για να φτιάξουμε κάτι.

Δηλαδή, τα 300 ένσημα που είναι το πιο τρελό πράγμα που έχει ακουστεί, χτες σε αυτή την αίθουσα ήμασταν ώρες για αυτό το πράγμα, 300 ένσημα ούτε ο Έλληνας δεν μπορεί. Και χτες κάποιος είπε, ένας φίλος από το Πακιστάν, «εγώ τα θέλω τα 300 ένσημα αλλά δεν μου τα δίνει ο εργοδότης». Το συμπέρασμα που έχω βγάλει είναι το εξής, είπα και χτες, γι' αυτούς που ήταν χτες να με συγχωρήσουν. Τόσα χρόνια η μεταναστευτική πολιτική έχει καλλιεργήσει την παρανομία, έχει καλλιεργήσει την παρανομία, και έρχεται μια στιγμή αυτό το στοπ, ξανά πάλι στο κεφάλι του μετανάστη. Σας περιγράψω επειδή γνωρίζω και ασχολούμαι με τη γυναίκα μετανάστη, μια οικογένεια από την Αλβανία που γνωρίζω πολλούς, αλλά γνωρίζω και από τους άλλους. Η γυναίκα δουλεύει μέσα στο σπίτι, άλλο μεγάλο δράμα που θα το αναφέρω λίγο αργότερα. Ο άνδρας που και που μπορεί να βρει δουλειά. Το παιδί μεγάλωσε εδώ, εδώ και 12 χρόνια, πέρασε στο πανεπιστήμιο, τώρα είναι στο πανεπιστήμιο και ο νόμος λέει να ξαναγυρίσει στην Αλβανία, όπως και άλλους, όλοι οι άλλοι, να ξαναγυρίσει, να πάρει βίζα κτλ. και να 'ρθει εδώ να ζει νόμιμα. Δηλαδή, είναι κάποια πράγματα, εγώ το έχω πει κι άλλη φορά, που την καλύτερη διάθεση να έχετε εσείς που έρχεστε και θέλετε να μας συμπαρασταθείτε, είναι δύσκολο να τα πιστεύετε.

Τελικά για ποιο λόγο ο μετανάστης να ξοδεύει τόσο χρόνο και τόση ενέργεια αντί να δώσει κάποιο αποτέλεσμα στη δουλειά και σε αυτή τη χώρα που ζει, που θέλουμε να νοιώθουμε πως ήμαστε πολίτες σε αυτή τη χώρα, γιατί να ξοδεύουν τόση δύναμη να πούμε, για τα αυτονόητα; Και το πρώτο πράγμα είναι να έχεις μια κάρτα. Δηλαδή δεν ξέρω εγώ αν υπάρχει παράνομη ζωή, έρχεται, πρέπει να έχεις μια κάρτα. Αυτό που είπε και ο κύριος πολύ καλά. Τα πράγματα εκεί που πρέπει να διευκολύνουν δυσκολεύονται. Έχεις μια κάρτα έχεις δικαίωμα να ζεις εδώ σε αυτόν τον τόπο, να έχεις το δικαίωμα να δουλεύεις. Τώρα, γίνεται ένα τεράστιο πρόβλημα και τεράστια δράματα, εγώ που γνωρίζω τα θέματα των γυναικών, να μπορεί να πάει η γυναίκα με τον άντρα της σε ένα πρόγραμμα, ανεξάρτητο μετά τι είναι το πρόγραμμα, ποιος κερδίζει από αυτό άλλο θέμα αυτό, αλλά τουλάχιστον να πάει. Δεν μπορεί ποτέ, πολύ σπάνια, να τα έχει συγχρόνως και την άδεια παραμονής και την άδεια εργασίας, αυτά που είπε και ο κύριος. Και πολλά άλλα, πάρα πολλά.

Τώρα, για το θέμα της γυναίκας επειδή είμαι γυναίκα και σας λέω εδώ, τα έχω πει κι άλλη φορά, παρ' όλο που εγώ πέρασα πάρα πολύ δύσκολα, σε σχέση με τις άλλες είχα κάποια ελαφρυντικά λόγω του άντρα μου που είναι Έλληνας από την Αλβανία, και την άδεια την ανανεώσαμε κάθε τρία χρόνια. Το θέμα είναι η γυναίκα μετανάστρια. Είναι μέσα σε ένα σπίτι. Δηλαδή δεν μπορεί, δεν έχει ούτε δικαιώματα, για την εκμετάλλευση... αλλά αυτά, για τη μεγάλη παρανομία να πούμε που ζει αυτή η γυναίκα που θα μιλήσει ποιος θα τον εμπιστευτείται... Συγγνώμη θα αναφέρω κάτι, και η κυρία Κούρτοβικ ούτε που το θυμάται, αλλά εγώ θα το αναφέρω. Πριν κάποια χρόνια, και τέτοια δράματα είναι σε καθημερινή βάση, πας εκεί στη γυναίκα που καθαρίζεις, μια φορά σου λέει τόσα, όπως έχει κάθε φορά αυτή διάθεση σε πληρώνει, και φεύγω από την κυρία και μου χρωστούσε 58.000, για μένα ήταν μια μεγάλη περιουσία, έτσι πως λέγεται, όχι λογίστρια πως λέγεται αυτό, έχει μεγάλο γραφείο στο Βύρωνα, και τρελάθηκα, της λέω 58.00 κυρία αυτό κι αυτό, και με βρίσκει ένας φίλος κλαίγοντας σαν και σας που νοιάζεστε και του λέω αυτό κι αυτό, μου λέει θα το κανονίσω εγώ, ήταν κάτι που ήταν απίστευτο, θέλω να πω μπορούσα να βρω άκρη να πούμε. Το θέμα είναι πρέπει να στραφούμε στη γυναίκα μετανάστρια που μέχρι τώρα είναι το μεγάλο θύμα και κανείς δε σκέφτεται πως ζει εκεί μέσα, ούτε χαρτιά έχει, ούτε τίποτα, πρέπει να μη φάει πολύ και να μην αγοράσει κάτι που θέλει, και να κολλάει αυτά τα ένσημα, και άλλο Γολγοθά. Πάει σε μια υπηρεσία, λέει αυτά τα ένσημα που κολλάς μόνη σου, ισχύουν γι' αυτό, γι' αυτό δεν ισχύουν, και ποτέ δεν έχω καταλάβει πως, μπορεί κάποιος από εσάς που είστε δικηγόροι να μου εξηγήσει, τι σημαίνει να αγοράσεις ένσημα. Για τους Έλληνες εγώ ξέρω, επειδή ήταν πρώτη φορά που τον μάθαμε αυτόν τον τρόπο να πούμε λειτουργίας, δουλεύεις και σου κολλάνε και ένσημα, ασφάλεια. Να αγοράσεις ένσημα, τι σημαίνει; Και οι εργοδότες πάνε και τα πουλάνε τα ένσημα τώρα με τόκους, ξανά στη μαύρη εργασία, ξανά στην παρανομία, και ο μετανάστης... Και το καινούργιο φρούτο μια και μιλάμε για το ρατσισμό, ο μικρός λαθρομετανάστης. Δηλαδή, υπάρχουν παράλογα πράγματα που πρέπει, και σας καλώ, οι καλύτερες δυνάμεις εδώ στην Ελλάδα πρέπει να οργανωθούν λίγο και να κάνουν κάτι.

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Υπάρχει κάποια άλλη παρέμβαση; Κάποιος άλλος που θέλει να κάνει παρέμβαση; Εσείς.

κ. Παραράς

Απλώς να κάνω μια μικρή παρέμβαση δύο-τρία λεπτά με την ιδιότητα μου ως δικαστής στο Συμβούλιο Επικρατείας που μας έρχονται τέτοια θέματα, όπου φεύγουν άνθρωποι κτλ. και εμείς θα πρέπει, και το γνωρίζετε, είμαστε αρκετά ευαίσθητοι στα ζητήματα αυτά και προσπαθούμε πάντοτε να βοηθήσουμε αυτούς τους πράγματι συμπαθέστατους, οι οποίοι μας βοηθούν τόσο πολύ.

Αυτά που άκουσα απόψε, ομολογώ ότι έτσι θλίβομαι, για το καθεστώς ανασφάλειας, αβεβαιότητας, αυτά τα παράπονα που ακούσαμε απόψε είναι ανατριχιαστικά θα έλεγα για μια κοινωνία η οποία θέλει να λέγεται ότι είναι κοινωνία στα πλαίσια της Ε.Ε. κτλ., μια πολιτισμένη κοινωνία. Αυτό είναι ένα ζήτημα το οποίο θα πρέπει να το αντιμετωπίσουμε καθεαυτό. Δηλαδή, αυτοί, που εν πάση περιπτώσει είναι στην Ελλάδα και παρέχουν βοήθεια και εργάζονται θα πρέπει, είναι άνθρωποι, είναι συνάνθρωποί μας, έτσι; οπωσδήποτε, και συνεπώς θα πρέπει να έχουν όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν όλοι οι άλλοι Έλληνες πολίτες. Αυτό είναι η μια πλευρά. Η δεύτερη πλευρά, αν θέλετε, της μεταναστευτικής πολιτικής η οποία πρέπει να ακολουθείται, και δεν είναι μεταναστευτική πολιτική, είναι η προσπάθεια να εφαρμοστούν και αρκετές διατάξεις του Συντάγματος που ως προς αυτούς δεν εφαρμόζονται, πως πρέπει να τους μεταχειριζόμαστε αφού έχουν μπει μέσα στην Ελλάδα. Το γενικότερο πρόβλημα όμως της μεταναστευτικής πολιτικής, γιατί άκουσα διάφορα από το πάνελ σας, είναι μέχρι ποίου σημείου θα υποδεχόμεθα ή θα πρέπει να υποδεχόμεθα τους ξένους που έρχονται στην Ελλάδα για να εργαστούν. Νομίζω ότι από εκεί πρέπει να ξεκινήσουμε. Δηλαδή μόνη της η μεταναστευτική πολιτική δεν υπάρχει. Η μεταναστευτική πολιτική είναι συνάρτηση της γενικότερης οικονομικής πολιτικής που θέλει να ακολουθήσει ένα κράτος.

Υπό αυτή την έννοια θα πρέπει να τεθούν πρώτα οι κανόνες πόσους μπορούμε να υποδεχτούμε και πόσους μπορούμε να αφομοιώσουμε, γιατί το θέμα δεν είναι ότι αυτοί που τελικώς έρχονται πράγματι είναι μια απειροελάχιστη ομάδα σε σχέση με τον πληθυσμό των δισεκατομμυρίων απ' όπου έρχονται. Νομίζω δεν είναι έτσι το πρόβλημα. Το θέμα είναι, αυτοί που έρχονται εδώ, σε τι ποσοστό αναλογούν με τους αυτόχθονες. Έτσι νομίζω τίθεται το θέμα. Εκεί λοιπόν, αν τεθούν υγιείς βάσεις, θέλουμε πράγματι, ελέγθη έτσι κάπως απαξιωτικά ότι τα κράτη ενδεχομένως θα μπορούν να ζητούν πακέτα ή συγκεκριμένες ειδικότητες. Εγώ νομίζω ότι διευκολύνει τους μετανάστες εάν ξέρουν ότι αν πας σε αυτή τη χώρα αυτές οι ειδικότητες ζητιούνται, οι άλλες δε ζητιούνται, εκεί θα έχεις πρόβλημα.

Μια οργάνωση δηλαδή εκ των προτέρων, ότι θέλουμε δηλαδή αυτά τα πρόσωπα να μας βοηθήσουν, θα ήταν μια πολύ καλύτερη αντιμετώπιση των μεταναστών. Ξέρουμε ότι έχουμε ανάγκη γι' αυτό έρχονται, αν δεν είχαμε ανάγκη θα πήγαιναν στον Καναδά, ή κάπου αλλού. Λοιπόν, το να οργανώσουμε εκ των προτέρων τι θέλουμε, νομίζω είναι κάτι θετικό, σαν Ελλάδα. Εν πάση περιπτώσει, αυτό είναι η πολιτική, αυτό θα το κάνουν οι πολιτικοί. Αφού πάντως, εμείς οι νομικοί δεν μπορούμε να υπεισέλθουμε κατά πρώτον σε αυτό το στάδιο. Αφού μπου όμως οι άνθρωποι μέσα θα πρέπει να τους μεταχειριστούμε όπως και όλους τους άλλους ομοίους μας.

Και αυτό που άκουσα εγώ απόψε εδώ με τα παράπονα κτλ, ομολογώ με αφήνει άναυδο. Με συγχωρείτε πάρα πολύ. Αυτή η ασυνέπεια του κράτους, η αδιαφορία, η αναληψία, διότι έχω και άλλα παραδείγματα υπόψη μου, διότι όλοι μας έχουμε κάποιον που μας βοηθάει, αυτό τελικά έχει καταντήσει, τουλάχιστον εδώ στην Αθήνα, αντιλαμβάνομαι ότι το κράτος, το επίσημο κράτος, η

διοίκηση εν πάση περιπτώσει, είναι σε πολύ λάθος δρόμο και φέρεται σε αυτούς τους ανθρώπους να μην είναι άνθρωποι.

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Σας ευχαριστούμε κι εμείς. Θα πρέπει να πούμε ότι μας τιμάει η παρουσία σας εδώ. Πρέπει να πούμε ότι το Συμβούλιο Επικρατείας διαμόρφωσε μια πολύ σημαντική νομολογία σε ζητήματα δικαιωμάτων μεταναστών, οικονομικών και πολιτικών προσφύγων, είναι ατυχία ότι και ο φόρτος και η αύξηση της ύλης είχε σαν συνέπεια να οδηγηθούν τα ζητήματα των δικαιωμάτων των μεταναστών προς επίλυση στα διοικητικά πρωτοδικεία, ήταν και αίτημα δικό μας είναι αλήθεια, ήταν και αίτημα των οργανώσεων για τη σύντομη επίλυση, παρ' όλα αυτά πρέπει να πω ότι υπάρχει μια επιδείνωση στο ζήτημα της δικαστικής παροχής έννομης προστασίας, είναι διαφορετική η δικαστική αντιμετώπιση στα διοικητικά πρωτοδικεία απ' ότι ήταν στο Συμβούλιο Επικρατείας, είναι ένα ιδιαίτερο δικαστήριο στην Ελλάδα.

Δυστυχώς ήταν ένα πάγιο αίτημα όλων των μεταναστευτικών οργανώσεων ή των φιλομεταναστευτικών αν θέλετε οργανώσεων, να υπάρξει, να έρθει η αρμοδιότητα στα διοικητικά πρωτοδικεία για να υπάρχει γρήγορη επίλυση. Έχουμε γρήγορη επίλυση, και είναι συχνά αρνητική, γιατί δεν έχει διαμορφωθεί η κουλτούρα, αν θέλετε, που είχε δημιουργηθεί σε αυτά τα ζητήματα, και δεν υπάρχει αυτό το υλικό, αυτή η εμπειρία που υπήρχε στο Συμβούλιο Επικρατείας και έχουμε δυστυχώς μια χειροτέρευση της κατάστασης....

κ. Παραράς

Εμείς είχαμε αντιδράσει...

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Εσείς είχατε αντιδράσει... Φαίνεται ότι δεν βοηθούμε πάντα προς τη σωστή κατεύθυνση.

κ. Παραράς

Το θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα κτλ πρέπει να τα προσέχουμε πολύ καλύτερα.

Γιάννα Κούρτοβικ, συντονίστρια

Πάντως κάποια από τα θέματα που βάλατε νομίζω είναι της αρμοδιότητας του Πέτρου Ρυλμόν και θα έπρεπε να σας απαντήσει.

ανώνυμη

[...] Αφού δεν έχει τελειώσει ακόμα ο Νοέμβριος, πως θα έχει όλα τα ένσημα του Νοεμβρίου ή του Δεκεμβρίου; Άλλο παράδειγμα είναι, ότι όλοι ξέρουμε ότι όταν είσαι σε σχέση εξαρτημένης εργασίας, αυτός που έχει την υποχρέωση των ασφαλιστικών εισφορών κτλ. είναι ο Έλληνας εργοδότης. Δεν είναι ο Έλληνας ασφαλιζόμενος, δεν είναι ο εργάτης. Λοιπόν, το κράτος ζητάει τα ρέστα από τον μετανάστη, το άτομο, και δεν κυνηγάει τον εργοδότη. Λοιπόν, αυτές είναι διακρίσεις στην αγορά εργασία τις οποίες δεν ξέρω πως πρέπει, θα πρέπει κάποιος να τις δει, να τις επισημάνει, όπως γίνεται και με τους Έλληνες εργαζόμενους. Ευχαριστώ πολύ.

Γιώργος Μητραλιάς

Γιώργος Μητραλιάς από το Ελληνικό Κοινωνικό Φόρουμ.

Θα ήθελα να πω το εξής, εκεί που έχουν φτάσει τα πράγματα, δηλαδή αυτή η διάχυτη και εφαρμοσμένη απανθρωπιά που ξεπερνάει όλο και πιο συχνά τα όρια της βαρβαρότητας, νομίζω ότι οι μετανάστες θα μπορούσαν να κάνουν το πάρα πολύ απλό, αντί να επικαλούνται τα, όπως μας λένε ξεπερασμένα ανθρώπινα δικαιώματα, να διεκδικήσουν για τον εαυτό τους ένα καθεστώς που ισχύει για τα πράγματα, και δη τα εμπορεύματα και ακόμα περισσότερο το κεφάλαιο, και δη το χρηματιστικό, το οποίο απ' ό,τι ξέρω μπεινοβγαίνει πλέον στις χώρες χωρίς κανείς να του βάζει όρια και προϋποθέσεις οικονομικού για παράδειγμα σχεδιασμού - τι θα μας προσφέρεις- αλλά έχει το ελεύθερο. Όσον αφορά μάλιστα στο σχεδιασμό, και τον οικονομικό, θα έλεγα το εξής: αν υπήρχε κάτι τέτοιο εκ μέρους των κυβερνώντων και των συμφερόντων που είναι πίσω τους, νομίζω πρωτίστως θα είχε εφαρμοστεί στους γηγενείς στους ιθαγενείς και έτσι δε θα είχαμε ανεργία γιατί θα ξέραμε πόσους τέτοιους θα παράξουμε πόσους από την άλλη ειδίκευση και ούτω καθεξής. Φυσικά κάτι τέτοιο δεν υπάρχει, εξ' ου και η ανεργία η οποία προφανώς δεν οφείλεται σε αυτούς τους δύστυχους τους μετανάστες οι οποίοι είναι τα θύματα των θυμάτων. Αν υπήρχαν όλα αυτά η κατάσταση θα ήταν πάρα πολύ καλή αλλά έχουμε καταντήσει - και πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε - να ζούμε σε ένα κόσμο όπου η διεκδίκηση ενός καθεστώτος πράγματος από έναν άνθρωπο να είναι μια αφάνταστη, εξωπραγματική πολυτέλεια.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Είναι ο κύριος από την πακιστανική κοινότητα. Λίγο σύντομα γιατί ο χρόνος πιέζει. Μπαγκλαντές, συγγνώμη.

ανώνυμος

Yes, I do not know very good ελληνικά, Good evening Ladies and Gentlemen [...] I think no possible collect 300 IKA, this is true I think [...] Simiti you ask you need the foreign people or you don't. OK you do not need them they go back to your country or other country [...] We live in this country [...] destroy my life, what can I do? The Greek newspaper, you know that one month ago we did a press conference only two or three leftist newspapers published it.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Please my friend, we have to speed up a bit because there is a second session after this. Thank you.

ανώνυμος

Another thing. A few months ago we were in the human rights festival in Mylo. But what was the solution? 15 days ago we were at the office of Mrs. Karamanou, European Parliament member, and UNICEF [...] but no solution. Every day meeting and meeting and meeting and [...] but no solution. [...]

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Αν δεν υπάρχει κάποια άλλη τοποθέτηση που θα πρέπει να γίνει οπωσδήποτε, βλέπω, πολύ σύντομα όμως, θα δώσω τελευταίο το λόγο στον παπα-Βαγγέλη, γιατί ακολουθεί διάλειμμα ενός τετάρτου αυστηρά, καλό θα ήταν να το περιορίσουμε και στο δεκάλεπτο πίσω για καφέ, για να ακολουθήσει η πολύ ενδιαφέρουσα δεύτερη συζήτηση. Να πει πολύ σύντομα ο παπα-Βαγγέλης και στη συνέχεια θα τοποθετηθεί ο κ. Σιμόπουλος από το πάνελ σε σχέση με κάποια ερώτηση προφανώς. Ναι, σας ακούμε.

Παπα-Βαγγέλης

Θα ήθελα να αναφερθώ στην αιτία που δημιουργεί τους μετανάστες και στα προβλήματα που υπάρχουν. Πιστεύω ότι δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η αιτία είναι πως οι οικονομικά ισχυροί εκμεταλλεύονται τον πλούτο των υπό-ανάπτυξη χωρών. Και ότι εδώ στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες δεν υπάρχει, κρατούν τους μετανάστες στην ανασφάλεια ώστε όσο μπορούν να τους εκμεταλλεύονται. [...] πρέπει να στραφούμε ενάντια στην εκμετάλλευση, η ανάπτυξη να είναι... ο πλούτος και τα μέσα παραγωγής ιδιοκτησία κάποιων ανθρώπων, πιστεύω ότι πρέπει πρώτα απ' όλα να προσανατολιστούμε πρώτα προς τα μέσα παραγωγής να είναι ιδιοκτησία της κοινωνίας και να μοιράσουμε τα αγαθά ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Αυτά ήθελα να πω.

ανώνυμη

Εγώ ήθελα πάρα πολύ σύντομα να σας πω, είμαι συνεργάτης της νομικής υπηρεσίας της Γ.Σ.Ε.Ε., δε θα ήθελα να μιλήσω, θα ήθελα μια προσωπική άποψη να εκφέρω, ενέργειες γίνονται από την πλευρά της Γ.Σ.Ε.Ε. σε καθημερινή βάση, το πρόβλημα είναι πολύ μεγάλο και για μένα εστιάζεται κυρίως στη γνώση του νομοθετικού πλαισίου, και παρατηρώ ότι κι εμείς ακόμα έχουμε μεγάλο πρόβλημα να παρακολουθούμε καθημερινά τις αλλαγές και τις τροποποιήσεις και την εφαρμογή των τροποποιήσεων που υπάρχει πάνω στο νομοθετικό πλαίσιο για τους μετανάστες. Τώρα αυτό που ήθελα να πω εγώ είναι ότι η γνώση του πλαισίου είναι πάρα πολύ δύσκολο να επιτευχθεί, αυτό που είναι θεμιτό και που ευτυχώς ή δυστυχώς επαφίεται πάλι στους ίδιους τους μετανάστες είναι η συσπείρωση γύρω από τις οργανώσεις που ήδη υπάρχουν για να μπορέσει να διαδίδεται και να διαχέεται η γνώση πάνω στο πλαίσιο που υπάρχει, η έγκυρη γνώση.

Το δεύτερο που ήθελα να πω είναι ότι υπάρχει ένα Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων της Γ.Σ.Ε.Ε., το οποίο μέσα σε αυτό υπάρχει ένα τμήμα για τους αλλοδαπούς όπου εκεί προσπαθούμε όσο μπορούμε και όσο είναι αυτό εφικτό να υπάρχει μια ενημέρωση πάνω στα τρέχοντα ζητήματα, κυρίως της νομιμοποίησης είναι αυτά. Οπότε αυτό αν θέλετε μπορείτε να το χρησιμοποιείτε, ή όποιος θέλει να ρωτήσει, οποιοσδήποτε θέλει να ρωτήσει κάτι, βέβαια δεν είναι πανάκεια αυτό το κέντρο, απλώς είναι ένα λιθαράκι μια βοήθεια στην ενημέρωση και στη γνώση του τι υπάρχει. Και επίσης ήθελα να πω, και προσωπικά είμαι πολύ απογοητευμένη που το λέω, ότι στα ερωτήματα που θέτουμε προς τους κρατικούς φορείς, η απάντηση ή δεν υπάρχει ή είναι ανεπαρκής ή τέλος πάντων ερμηνεύεται με πολλούς τρόπους.

Εγώ θα ήθελα να πω ένα παράδειγμα το οποίο τουλάχιστον προσωπικά με είχε συγκλονίσει, ήταν για ένα παιδί το οποίο μόλις ενηλικιώθηκε ζήτησε να εκδώσει το ίδιο τα απαραίτητα δικαιολογητικά, άδεια εργασίας και παραμονής και επειδή δεν του έδινε ΑΦΜ η εφορία, μας έστειλε η

εφορία στο Υπουργείο Εσωτερικών, το Υπουργείο Εσωτερικών μας έστειλε στο ΙΚΑ, τέλος πάντων έγινε μια Οδύσσεια γύρω από το θέμα αυτό, εμείς θα προσπαθήσουμε να βρούμε και σε αυτό, να πετύχουμε κάτι, αλλά αυτό που μπορώ να πω ότι αυτό που για μένα είναι σημαντικό, αλλά νομίζω και για άλλους, είναι η γνώση γύρω από το τι ισχύει. Οπότε αυτό, επειδή δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί πρακτικά, μέσω της τηλεόρασης, τι να πω, δε βγαίνουν κάθε μέρα δελτία ειδήσεων που να λένε πώς γίνεται με τα ένσημα που έγιναν 300, μένει η συσπείρωση, ο ένας στον άλλον να λέει «υπάρχει αυτή η οργάνωση, πήγαινε να τη βρεις, εκεί θα σου πουν», και το δεύτερο από την πλευρά τη δική μας είναι το Κέντρο Πληροφόρησης το οποίο είναι στην Πειραιώς μπορείτε να παίρνετε στα τηλέφωνα της Γ.Σ.Ε.Ε. και να σας το δίνουν.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Κλείνουμε με την Κωνσταντίνα Ναθαναηλίδου για να μιλήσει και ο κύριος Σιμόπουλος.

Κωνσταντίνα Ναθαναηλίδου

Εγώ θα είμαι επιγραμματική. Δεν είπατε τίποτα για τη συμφωνία της επαναπροώθησης η οποία είναι πάρα πολύ σοβαρή, δεν την έχουμε κουβεντιάσει καθόλου στην Ελλάδα, η Ε.Ε. την κουβεντιάζει, έχει εγκρίνει κονδύλια ώστε να μπορέσει να την πραγματοποιήσει, γιατί μέχρι τώρα λένε ειδικά από τη δική μας πλευρά η Ελλάδα λέει ότι αυτή η συμφωνία δεν υλοποιείται επειδή οι Τούρκοι δεν τους επαναπροωθούν και γι' αυτό πρέπει να τους δώσουμε κάποια λεφτά για να τους επαναπροωθήσουν, και στη Σύνοδο Κορυφής στη Θεσσαλονίκη εγκρίναν κονδύλια και εγκρίναν για την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Βουλγαρία. Αυτό είναι ένα θέμα το οποίο είναι πάρα πολύ σοβαρό, γιατί πέρα από τους οικονομικούς πρόσφυγες είναι μια κουβέντα ποιος τους κάνει οικονομικούς πρόσφυγες; όλη η πολιτική αυτή. Και είναι και οι πολιτικοί πρόσφυγες τους οποίους έπ' ουδενού δεν πρέπει να τους επαναπροωθούμε.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ευχαριστούμε. Κλείνει ο κ. Σιμόπουλος.

Χάρης Σιμόπουλος

Μια συμβουλή στους φίλους μετανάστες που έχουν πρόβλημα με την άδεια εργασίας τους. Επειδή είναι ακαθόριστο ακριβώς το τι θέλουν και επειδή πιθανά να αλλάξει πάλι η προϋπόθεση, όσων

λήγει η άδεια εργασίας και πηγαίνουν στη νομαρχία και δεν δέχεται η νομαρχία να πάρει τα χαρτιά τους, να μην ξεγελιούνται και να πηγαίνουν μετά. Υπάρχει η διαδικασία που μπορούν με μια συστημένη επιστολή με απόδειξη παραλαβής να τα στέλνουν, έτσι ώστε τουλάχιστον να δικαιούνται μια απάντηση. Και ελπίζω να αλλάξει αυτή η προϋπόθεση έτσι ώστε κατοπινά να πάρουν τις άδειες εργασίας τους. Πάντως μην αφήνουν, επειδή η νομαρχία δεν τους παίρνει τις αιτήσεις να φύγουν χωρίς να έχουν καταθέσει αίτηση εμπρόθεσμα, δηλαδή πριν λήξει η άδεια εργασίας τους. Να στέλνουν με συστημένη επιστολή και απόδειξη παραλαβής, αν δεν μπορούν οικονομικά να απευθυνθούν σε κάποιο δικηγόρο να τους βοηθήσει. Εντάξει;

(θόρυβος στην αίθουσα)

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ευχαριστούμε πολύ. Ακολουθεί διάλειμμα σε πολύ ασφυκτικά χρονικά πλαίσια maximum δέκα λεπτών και μετά «Διακρίσεις σε βάρος των LGBT». Ευχαριστώ πολύ.

Δεύτερο Μέρος
Οι διακρίσεις σε βάρος των Ομοφυλοφίλων, Λεσβιών, Αμφιφυλόφιλων και
Τρανσέξουαλς (LGBT) υπό το φως του νέου κοινωνικού και νομικού ευρωπαϊκού
πλαισίου

Αθανάσιος Θεοδωρίδης

Αγαπητές Φίλες, Αγαπητοί Φίλοι,

Ξεκινάμε τη δεύτερη ενότητα της σημερινής μας στρογγυλής τράπεζας, με θέμα οι “Διακρίσεις σε βάρος των Ομοφυλοφίλων, Λεσβιών, Αμφιφυλόφιλων και Τρανσέξουαλς, υπό το φως του νέου κοινωνικού και νομικού ευρωπαϊκού πλαισίου”. Θα σας παρουσιάσουμε και τους ομιλητές στο πάνελ, είναι ο Γρηγόρης Βαλιανάτος, Πρόεδρος του Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι και μέλος του Τομέα Σεξουαλικής Ταυτότητας της Διεθνούς Αμνηστίας, είναι η κ. Πόπη Λυκοβαρδή, Ειδική Επιστήμονας Κύκλου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από το Συνήγορο του Πολίτη, ο κ. Βασίλης Χατζόπουλος, δικηγόρος και λέκτορας στο Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης του Πανεπιστημίου της Θράκης και επισκέπτης καθηγητής στο Κολέγιο της Ευρώπης στο Βέλγιο και η κ. Ειρήνη Πετροπούλου, μέλος της Λεσβιακής Ομάδας Αθήνας.

Ξεκινώντας τη δεύτερη ενότητα, και επειδή μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση θα ήθελα έτσι να πω υπό μορφή ανεκδότου, το οποίο όμως είναι πολύ σημαντικό για να καταλάβουμε πόσο ριζωμένες βαθιά είναι οι προκαταλήψεις. Αυτές τις προσκλησούλες τον τελευταίο μήνα, και σαν άτομο που έχω θητεύσει και θητεύω σε διάφορους πολιτικούς χώρους και φορείς θεωρώ ότι η “προπαγάνδισή” είναι καλό πράγμα και πρέπει να γίνεται αρκετά έγκαιρα και καθ’ όλη τη διάρκεια του εικοσιτετραώρου. Είχα λοιπόν πάντοτε μαζί μου ένα τέτοιο φυλλάδιο, μια τέτοια πρόσκληση ακόμα και σε κοινωνικές εκδηλώσεις, ονομαστικές γιορτές κτλ. Έδινα λοιπόν σε φίλους, γνωστούς, συναδέλφους. Θα σας διηγηθώ πολύ σύντομα πως αντέδρασε ένας συνάδελφος δικηγόρος, θα τον χαρακτηρίζα, τον ξέρω αρκετά, μέσο πολίτη, μορφωμένος άνθρωπος, όχι σκληροπυρηνικός συντηρητικός, δηλαδή θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι ένας πολίτης μετριοπαθούς κεντροδεξιάς αντίληψης, ο οποίος δεν έχει και καμία σχέση ούτε με παραεκκλησιαστικές οργανώσεις ούτε ανήκει στο φαν κλαμπ του Αρχιεπισκόπου.

Διαβάζοντας λοιπόν την πρόσκληση εδώ, είδε με ενδιαφέρον την πρώτη ενότητα «Οι μετανάστες στα πλαίσια της υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκής πολιτικής», κουνούσε επιδοκιμαστικά το κεφάλι του ότι ναι, είναι πολύ σημαντικό και τον ενδιαφέρει το ζήτημα. Πέφτοντας η ματιά του στο δεύτερο θέμα η αντίδραση του ήταν τελείως διαφορετική, σαν να κεραυνοβολήθηκε από κάτι, και το θεώρησε ότι ξεπερνάει τα όρια, μου λέει «μα καλά πως είναι δυνατόν;», αυτό που του χτύπησε

περισσότερο είναι πώς είναι δυνατόν να κάθονται στο ίδιο πάνελ, να συζητούν για το ίδιο ζήτημα εξετάζοντας διαφορετικές πτυχές και προσεγγίσεις του ίδιου ζητήματος και φαινομένου, άνθρωποι από τον χώρο των κοινωνικών κινημάτων των οργανώσεων LGBT, όπως ο κ. Βαλιανάτος, και μέλος της Λεσβιακής Ομάδας Αθήνας, δεν είχαμε προσθέσει τότε το όνομα, με επιστήμονες και πανεπιστημιακούς όπως η κ. Λυκοβαρδή και ο κ. Χατζόπουλος.

Περίπου θεώρησε ότι αυτό είναι κάτι σαν ιεροσουλία, ότι υπερβαίνει τα όρια, έκλεισε την πρόσκληση, την άφησε πάνω στο τραπέζι και μου είπε: «Δεν θα έρθω». Αυτό το λέω χαρακτηριστικά για να δούμε ότι πραγματικά, ότι ένας μέσος πολίτης ο οποίος δεν ήταν ιδιαίτερα αντίθετος όταν διάβασε το πρώτο θέμα, ένα θέμα πάλι δύσκολο για τον μέσο Έλληνα, όταν είδε το δεύτερο αντέδρασε με έναν πάρα πολύ δυναμικό και αρνητικό, δυστυχώς, τρόπο. Νομίζω ότι αυτό είναι πολύ χαρακτηριστικό για το πώς προσλαμβάνει η κοινωνία αυτό το ζήτημα και εγώ προσωπικά χαίρομαι ιδιαίτερα που υπάρχει εδώ ένα πλήθος ανθρώπων να συζητήσουμε ένα ζήτημα το οποίο, συνήθως, είναι ξεχασμένο και δεν συζητιέται σε, έτσι, επίσημα συνέδρια, στρογγυλές τράπεζες κτλ.

Ήδη έχω καταχραστεί τον χρόνο και δίνω τη σκυτάλη στο συντονιστή, τον Δημήτρη Χριστόπουλο, λέκτορα Διεθνούς Δικαίου στο Πάντειο και Πρόεδρο της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη, η οποία έχει και αυτή συνέδριο την ερχόμενη Παρασκευή.

Δημήτρης Χριστόπουλος, συντονιστής

Εγώ ευχαριστώ για την πρόσκληση.

Όντως το θέμα έχει δυσκολίες στην Ελλάδα. Δεν είναι ένα απλό ζήτημα διακρίσεων, ξέρετε όλα τα ζητήματα διακρίσεων κρύβουν πίσω τους ένα ολόκληρο παγόβουνο στερεοτύπων και συμπεριφορών, οι οποίες είναι χαραγμένες σε ένα διττό επίπεδο, σε επίπεδο πολιτείας, αλλά κυρίως σε επίπεδο κοινωνίας. Και ακόμα και όταν ο θεσμοθετημένος ρατσισμός υποχωρεί, το δυσκολότερο είναι να αντιπαρέλθει κανείς και να αντιπαρατεθεί αποτελεσματικά σε στερεότυπα και μύθους για τις συμπεριφορές των ανθρώπων, οι οποίες είναι ριζωμένες μέσα στη νοοτροπία της κοινωνίας μας. Και δυστυχώς, η ελληνική κοινωνία, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά το ζήτημα της μη ετεροφυλόφιλης σεξουαλικής συμπεριφοράς, μπορεί να αποτελέσει ένα πρότυπο τέτοιων στερεοτύπων.

Θα δώσω αμέσως το λόγο στο Γρηγόρη Βαλλιανάτο με θέμα «Ομοφυλοφοβία στη σύγχρονη Ελλάδα. Τα αίτια μια θεσμικής ανεπάρκειας και μιας κοινωνικής παθογένειας», λέγοντας ότι θα επιθυμούσα να είμαστε όσο γίνεται πιο συνεπείς στο τέταρτο γιατί ξεκινάμε αυτή τη συνεδρία με περίπου τρία τέταρτα καθυστέρηση.

Ομοφυλοφοβία στη σύγχρονη Ελλάδα:

Τα αίτια μίας θεσμικής ανεπάρκειας και μίας κοινωνικής παθογένειας

Γρηγόρης Βαλιανάτος

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς την “ANTIFONH” διότι νομίζω ότι είναι μια από τις οργανώσεις που θέτει το θέμα αυτό με μια σοβαρότητα. Όπως λέει και η διευθύντρια του κέντρου για το ρατσισμό και την ξеноφοβία, είμαστε «οι άλλες οι μειονότητες», έτσι λέει στο χαιρετισμό της, είναι οι μετανάστες και «οι άλλες μειονότητες». Και να διαβεβαιώσω το φίλο σου ότι εν πάση περιπτώσει, η πρόνοια της οργάνωσης είναι να βάλει το συντονιστή μεταξύ της κ. Λυκοβαρδή και του επιστήμονα, έτσι ώστε να είμαστε διαχωρισμένοι σαφώς και να μην υπάρχει αυτή η μετάδοση του ιού που θα πρέπει να μεταδοθεί, αλλά με άλλους τρόπους. Είναι πολύ καλή φίλη, αλλά λέω για τις ανάγκες του φίλου.

Οι προσδοκίες μου από αυτή τη συζήτηση είναι συγκεκριμένες, και καταλαβαίνω βέβαια την ανάγκη και την αγωνία των μεταναστών, αλλά εδώ δε θα αναζητήσουμε λύσεις τις οποίες θα πρέπει να ζητήσουμε εμείς να αναλάβουμε τη μεθόδευσή τους, με τη βοήθειά σας, εκείνο που θα θέλαμε, αν έχετε την καλοσύνη, είναι να μεταφέρετε στο Παρατηρητήριό σας την κατάσταση όπως την περιγράφουμε. Διότι επιτέλους, έχουμε τη δυνατότητα να την περιγράφουμε εμείς, και γι' αυτό σας ευχαριστούμε.

Δεν ξέρω αν νομίζετε ότι πέρασα πολύ χρόνο να φτιάξω αυτόν τον περίεργο τίτλο, δεν ήταν δικός μου, είναι δικός σας, σας ευχαριστώ, με ενδιαφέρει όμως γιατί αναφέρεται σε δύο θέματα που περιγράφουν πάρα πολύ καλά το πλαίσιο αυτό. Η θεσμική ανεπάρκεια λοιπόν είναι το ένα και η κοινωνική παθογένεια είναι το άλλο.

Στη θεσμική ανεπάρκεια θα ήθελα να απασχολήσω εσάς με ορισμένα προβλήματα που έχουν οι θεσμοί ή αυτό που λέμε οι θεσμοί σε αυτή τη χώρα, σε σχέση με τους ομοφυλόφιλους, τις λεσβίες, τους αμφισεξουαλικούς, τους τρανς.

Η εκπαίδευση είναι λοιπόν ένας θεσμός με τον οποίο έχουμε τεράστιο πρόβλημα και νομίζω το καταλαβαίνετε. Είναι μια εκπαίδευση πλήρως ετεροφυλοφιλική, απευθύνεται σε ανθρώπους οι οποίοι θα όφειλαν να γίνουν ετεροφυλόφιλοι και, αν αποτύχει το σύστημα, μπορεί να γίνουν και ομοφυλόφιλοι και τίποτα άλλο. Αλλά η πρόβλεψη, το περιεχόμενο των βιβλίων, και η απουσία σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης προϋποθέτουν ότι μια επιτυχημένη εκπαιδευτική αγωγή γίνεται ένας ετεροφυλόφιλος που δεν ξέρω βέβαια πότε είναι επιτυχημένος ή όχι, εν πάση περιπτώσει δεν είναι ομοφυλόφιλος.

Και μπαίνουμε στο δεύτερο θέμα το οποίο είναι θεωρώ θεσμικό και είναι πολύ σοβαρό, η έλλειψη του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής, ή εν πάση περιπτώσει μιας συζήτησης σε αυτά τα χρόνια τα πολύ κρίσιμα μεταξύ ανθρώπων και καθηγητών βεβαίως, που κατά τεκμήριο δεν χρειάζεται ειδική ειδικότητα για να μιλήσουν για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, εκτός αν είναι τελείως αγάμητοι οπότε υπάρχει ένα άλλο πρόβλημα, αλλά εν πάση περιπτώσει άνθρωποι οι οποίοι θα μπορούσαν να

πουν τρία πράγματα σοβαρά και ειλικρινή από την αρχή για να μην έχουμε στη συνέχεια προβλήματα τα οποία δεν αντιμετωπίζονται και αναφέρομαι όχι μόνο στο σεξουαλικό προσανατολισμό, αλλά στα αφροδίσια νοσήματα, στη βία μέσα στην οικογένεια, στις εκτρώσεις, κτλ. Κτλ. στο trafficking - παρένθεση, θεωρώ ανώμαλο έναν άνθρωπο που πηγαίνει με έναν άλλον, όχι επειδή του αρέσει αλλά επειδή τον πληρώνει και ξέρει ότι είναι σκλάβος, και ξέρει ότι δεν έχει διαβατήριο, και ξέρει ότι είναι φυλακισμένος, και ξέρει ότι έχει έρθει χωρίς να καταλαβαίνει που είναι αλλά εκείνος γαμάει και είναι ετεροφυλόφιλος και είναι και ομαλός. Τον θεωρώ ανώμαλο προσωπικά.

Ο δεύτερος θεσμός που δεν είναι θεσμός, αλλά βέβαια είναι πιο θεσμός, είναι η Εκκλησία μας. Δε νομίζω ότι πρωτοτυπώ να σας πω ότι η Εκκλησία στην Ελλάδα έχει έναν πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση όχι μόνο της κοινής γνώμης αλλά και των νόμων, δυστυχώς ακόμη, και η Εκκλησία αυτή εμφανίζεται πιστή στον Απόστολο Παύλο, και με δυσκολίες στο θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού, όντας όχι μόνο όπως θα σεβόταν κανείς, προβάλλοντας τις θέσεις της, είναι μια αμαρτία, ξέρω 'γω είναι κάτι, μπορεί να το πει κανείς, αλλά όντας προσβλητική, όντας προσβλητική και όντας αποτρεπτική στο να βελτιωθεί η νομική κατάσταση των ομοφυλόφιλων, λεσβιών, αμφισεξουαλικών και τρανς στην Ελλάδα.

Ομολογώ ότι ο επόμενος χώρος και λυπάμαι που δεν είναι και ο μοναδικός δικαστής που έχω δει ποτέ σε τέτοια συζήτηση εδώ, αλλά δεν τον βλέπω, πρέπει να έφυγε, είναι το δίκαιο και οι δικαστές. Το δίκαιο στη χώρα μας, βέβαια η εισήγηση που ακολουθεί φαντάζομαι ότι θα το καλύψει, δε θα πω πολλά πράγματα, εκείνο που με ενδιαφέρει και είναι χρήσιμο να το θυμόμαστε είναι ότι το 1981 περίπου έγινε μια πολύ σημαντική αλλαγή στη φιλοσοφία του δικαίου περί το σεξ, περί τον έρωτα, περί τη γενετήσια δραστηριότητα. Ενώ παλιότερα λέγαμε η «προστασία των ηθών», σήμερα λέμε η «προστασία της γενετήσιας ελευθερίας». Και αυτό θεωρώ ότι είναι μια πολύ μεγάλη αλλαγή. Ενώ είχαμε κάποιες ηθικές αρχές, τις οποίες έπρεπε να προστατεύουμε τότε, σήμερα έχουμε τη γενετήσια ελευθερία, την οποία αυτή πρέπει να προστατεύουμε. Και δυστυχώς πρέπει να πω ότι αυτά που ακολουθούν και αυτά που δεν καταργήθηκαν και αυτά που δεν νομοθετήθηκαν, δεν συμβάλλουν στην προστασία της γενετήσιας ελευθερίας, στο βαθμό που αυτή είναι πολύπλευρη και ελεύθερη. Νομίζω ότι ειδικότερα για τα άρθρα του ποινικού κώδικα κτλ. θα μιλήσουν οι επόμενοι.

Η αστυνομία είναι ένα πολύ κοντινό μαγαζί στη δικαιοσύνη και βεβαίως οι δικαστές, όπως καταλαβαίνετε, δεν έχουν όχι μόνο την παιδεία, αλλά ούτε την άνεση να συμπεριφερθούν αξιοπρεπώς σε ανθρώπους που φτάνουν στα δικαστήρια για λόγους διακρίσεων. Και η αστυνομία, αντίστοιχα, δεν έχει την εκπαίδευση εκείνη - πρόσφατα είδαμε στα εγχειρίδιά τους ότι κίναιδοι, εγκληματίες, τραβεστί και άλλοι ανήκουν σε μια κατηγορία η οποία θα πρέπει κάπως να περιοριστεί, και βεβαίως να στοιχιστεί.

Δυστυχώς, ένας άλλος θεσμός, γιατί είμαστε ακόμα στο χώρο των θεσμών, είναι η επιστήμη. Και δυστυχώς, η ιατρική και η ψυχιατρική στην Ελλάδα ακόμα πάσχουν από ξεχασμένα εγχειρίδια και ξεχασμένες γνωστικές περιουσίες των ανθρώπων που διδάσκουν. Ούτε οι γιατροί στην Ελλάδα ούτε οι

ψυχίατροι στην Ελλάδα, και δεν το λέω μόνο για κάτι αγύρτες παπάδες που το παίζουν και ψυχίατροι και παπάδες, έχουν καταφέρει να ενημερωθούν για την εξέλιξη της επιστήμης τους.

Ένας άλλος θεσμός, και νομίζω θα συμφωνήσετε μαζί μου, είναι το γυναικείο κίνημα. Το γυναικείο κίνημα, που είναι ένα δραστήριο κίνημα, δεν έχει ποτέ ασχοληθεί με τις λεσβίες, και πρόσφατα τσαλαβουτάει ως μη όφειλε και στο θέμα της πορνείας, με τρόπο που ενδεχομένως θα πούμε στη συνέχεια.

Ένας τελευταίος θεσμός, για τη σημερινή ταχύτατη παρουσίαση, είναι τα πολιτικά κόμματα. Δυστυχώς, τα πολιτικά κόμματα δεν έχουν καταλάβει ότι μερικοί από τους πολίτες δεν είναι ετεροφυλόφιλοι και θα έπρεπε να δουν με σεβασμό και ευαισθησία αυτό το θέμα. Φτάνουν στις εκλογές και δεν αισθάνονται την ανάγκη να παρουσιάσουν τις θέσεις τους και όταν τις παρουσιάζουν είναι από αστείες έως γελοίες.

Η κοινωνική παθογένεια. Εκεί ειλικρινά θα ήθελα να ασχοληθώ περισσότερο και κατ' αρχήν με το θέμα της διασκέδασης, που θα μπορούσε να είναι ένας χώρος απαλλαγμένος από παθογένειες. Η υστερία της επιθεώρησης και η εμμονή στο πρωκτικό στάδιο, βέβαια, έχει γεμίσει τα θέατρα και κάνει πάρα πολλούς ανθρώπους να γελάνε ακόμα στις επιθεωρήσεις, κυρίως του καλοκαιριού, αλλά διερωτώμαι αν ο κύριος Στάθης Ψάλτης ή ο κύριος Μουστάκας ή ο κύριος Σεφερλής θα 'χαν κάνει καμία άλλη καριέρα αν δεν κοροΐδευαν αδελφές από το πρωί μέχρι το βράδυ όσα χρόνια τους θυμόμαστε. Η βολική, χαρούμενη και νευρωτική αδερφή, τύπου «Απαράδεκτοι» και άλλα είναι οι χαρακτήρες που βλέπουμε στην τηλεόραση και που μας χρεώνονται και που πρέπει να απολογηθούμε για την αισθητική ή άλλη επάρκειά τους.

Ένα δεύτερο θέμα που θεωρώ παθογένεια είναι η αποσιώπηση της ιστορικής πραγματικότητας και της αλήθειας αναφορικά με ιστορικές προσωπικότητες, με περιόδους της ελληνικής ιστορίας, αλλά και σύγχρονους ανθρώπους. Οι αρχαίοι δεν ήταν ομοφυλόφιλοι, βεβαίως, στην Ελλάδα και οι σύγχρονοι δε θα έπρεπε να είναι ομοφυλόφιλοι, και καταλαβαίνετε ότι υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι ζουν, οι οποίοι είναι σπουδαίοι, μεγάλοι και αγαπητοί και αρνούμαστε να ξέρουμε, και αρνούνται τα νεότερα παιδιά και οι μεγαλύτεροι να ξέρουν ότι ήταν ομοφυλόφιλοι.

Νομίζω ότι στην κοινωνική παθογένεια και στο θέμα του ρατσισμού έχει να κάνει και το θέμα του AIDS. Θα έπρεπε να το πω κι αυτό, καταλαβαίνεται ότι μας ήρθε σαν μία, και ακόμα χρησιμοποιείται ο όρος, μάλιστα και τιμωρία και δεν ξέρω τι, όπως δυστυχώς θυμάστε η ομοφυλοφιλική του προέλευση ήταν κάτι που με βεβαιότητα διακήρυξαν οι Αμερικάνοι που κατ' αρχήν αποφάσισαν να προσδιορίσουν τις κατηγορίες, μαζί με την Αϊτή, που είναι ένα νησί, και από κει προερχόταν - δεν ξέρω πως αλλά εν πάση περιπτώσει από κει προερχόταν κάποτε - , και σήμερα φτάνουμε σε μια πραγματικότητα που δυστυχώς στα 42.000.000 των ανθρώπων που έχουν AIDS, γύρω στα δύο είναι ομοφυλόφιλοι.

Η πορνεία, ενδεχομένως, αν θέλουμε να συζητήσουμε για την παθογένεια είναι ένας άλλος χώρος εξαιρετικά ευαίσθητος και εδώ ίσως περνάμε σε ένα άλλο θέμα, όπου βεβαίως το θέμα της ομοφυλοφιλίας δεν απασχολεί, στη σύγχρονη και τελευταία συζήτηση οι γυναίκες θεωρούν ότι είναι αποκλειστικά δικό τους θέμα, και ως εκ τούτου προνομιακά μιλούν με τον Πρόεδρο της Βουλής και όχι με τις εργαζόμενες και τους εργαζόμενους στον τομέα αυτόν, και εννοείται δεν τις απασχολεί καθόλου αν και η ομοφυλοφιλική πορνεία θα πρέπει και αυτή να ρυθμιστεί, με τις διατάξεις αυτές του νόμου.

Εκείνο που μας ενδιαφέρει εμάς, και θα ήθελα αυτό να αποτυπώνεται στην επικοινωνία που θα έχετε, μας ενδιαφέρει η ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών, μας ενδιαφέρει η ενδυνάμωση της δικής μας φωνής μέσα από όργανα, μας ενδιαφέρει η επιφάνεια, η επιφάνεια, το να φαινόμαστε, να υπάρξει μια λεσβία, ας πούμε, σε αυτή τη χώρα, που εκτός από τη Σαπφώ δεν υπάρχει καμία άλλη, βεβαίως αμφισβητείται και αυτή, και θα θέλαμε να σας πούμε ότι το 2004, που ανατέλλει σε λίγο, θα είναι ένα έτος αποκαλύψεων για τη χώρα μας, η χώρα μας μπαίνει στους προβολείς ενός μεγάλου πανηγυριού, και είμαστε έτοιμοι να ενημερώσουμε τον κόσμο για τις αδυναμίες που υπάρχουν, ακόμα και σε αυτό το θέμα. Νομίζει ότι ήδη οι προσκλήσεις έχουν διατυπωθεί και κάνουμε μια τέτοια προσπάθεια.

Εννοείται ότι χαιρόμαστε που η σημερινή συνάντηση είχε θέματα και «άλλων μειονοτήτων», παρ' όλο που εκείνοι ήταν οι μετανάστες και εμείς είμαστε οι «άλλες μειονότητες», αλλά χαιρόμαστε που όλες οι μειονότητες αναφέρονται σε αυτό το θέμα, και σε σχέση με το νομικό αυτό πλαίσιο, θα ήθελα να σας πω ότι αυτή η Οδηγία που μας αφορά, η 78, - και νομίζω ότι ισχύει παρ' όλο που άκουσα ότι δεν ισχύει γιατί η ίδια λέει ότι αν δεν υπάρξει νόμος εκείνη θα ισχύει από αρχές Δεκεμβρίου ούτως ή άλλως - είναι μια βοήθεια για μας, είναι μια βοήθεια για μας προκειμένου να διεκδικήσουμε το σύνολο αυτών που χαρακτηρίζουν την ομάδα μας σαν αξιοπρέπεια, και προφανώς είναι η αναθεώρηση κάποιων νομικών διατάξεων, προφανώς είναι το δικαίωμά μας στην οικογένεια, ή όπως αλλιώς εμείς το ορίζουμε.

Θα ήθελα να σας πληροφορήσω απλώς ότι ο νόμος περί διακρίσεων εφαρμόζεται αύριο το πρωί για πρώτη φορά σε αυτή τη χώρα όπου η Λαίδη Μαρξ θα κάτσει στο εδώλιο του κατηγορουμένου γιατί έλεγε κάτι ανοησίες για τους Αλβανούς. Βεβαίως θα αθωωθεί αλλά είναι χαρακτηριστικό, η κ. Κούρτοβικ απογοητευμένη που ποτέ δεν έχει κανείς κατηγορηθεί γι' αυτό, είναι πρώτη φορά που φτάνει στα δικαστήρια, και σας λέω ότι άλλες καταγγελίες που είχαν γίνει και άλλες μηνύσεις που είχαν γίνει για εφημερίδες, όπως «Τα Νέα» και η «Ελευθεροτυπία», όπου αναφερόμενοι σε αγγελίες για σπίτια λένε «όχι ξένοι, εξαιρούνται αλλοδαποί», δυστυχώς ο δικαστής τους απάλλαξε και τις έβαλε στο αρχείο. Ευχαριστώ.

Εμείς ευχαριστούμε, μάλιστα δύο φορές ευχαριστώ εγώ για τη συνέπεια στο χρόνο, θα περάσω αμέσως στην εξ αριστερών μου Καλλιόπη Λυκοβαρδή, η οποία είναι ειδικός επιστήμονας στο Συνήγορο του Πολίτη, και της οποίας η εισήγηση έχει τίτλο «Διακρίσεις και γενετήσια ελευθερία». Έχεις το λόγο.

Γενετήσια ελευθερία και σεξουαλικές μειονότητες: Οι εξελίξεις στο πεδίο των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και η διασφάλιση της αρχής της μη διάκρισης, αποτελούν πεδίο όπου δοκιμάζεται έντονα η ποιότητα του δικαϊκού πολιτισμού, αλλά και το επίπεδο πολιτισμού μιας κοινωνίας. Στο πεδίο αυτό η προσωπική ελευθερία και το δικαίωμα ελεύθερου αυτό-προσδιορισμού, καθώς και η αποδοχή της ετερότητας είναι το ζητούμενο. Η «ετερότητα», ανεξάρτητα από το κριτήριο που την προσδιορίζει, εθνικό, φυλετικό, θρησκευτικών πεποιθήσεων, σεξουαλικών επιλογών, φύλου, προσδιορίζει μειονοτικές ομάδες πληθυσμού, οι οποίες διεκδικούν πλέον με ένταση την προστασία τους. Στον αντίποδα, η πλειονότητα συχνά αισθάνεται ότι απειλείται η συνοχή της και οι παραδοσιακά κρατούσες αντιλήψεις της από την ίδια την ύπαρξη του "διαφορετικού". Συχνά λοιπόν, υπεραμυνόμενη του δικαιώματος στον δικό της αυτοπροσδιορισμό και μέσα στην ασφάλεια που παρέχει η κυριαρχία της πλειονότητας, εύκολα αμφισβητεί το δικαίωμα στον αυτό-προσδιορισμό του άλλου που είναι διαφορετικός και αποδοκιμάζει κάθε απόκλιση.

Α). Η συνταγματική θεμελίωση του δικαιώματος στη γενετήσια ελευθερία

Ο σεξουαλική ετερότητα αποτελεί χαρακτηριστικό πεδίο εκδήλωσης αυτής της αποδοκιμασίας. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος *"Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη"*. Στο προστατευτικό πεδίο της ανωτέρω διάταξης εμπίπτουν, ως γνωστόν, όλες εκείνες οι ιδιότητες και πρακτικές που διασφαλίζουν την ελεύθερη φυσική και ψυχοσωματική υπόσταση και δράση του καθενός, συνθέτοντας έτσι ένα πεδίο αυτονομίας του κάθε προσώπου, μη επιδεχόμενο κατ' αρχήν παρεμβάσεις και περιορισμούς. Επιμέρους νομικές ευχέρειες, συνυφασμένες με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και το δικαίωμα αυτό-προσδιορισμού, είναι το δικαίωμα ελεύθερης διαθέσεως του σώματος και η γενετήσια ελευθερία. Έτσι, στο πλαίσιο των εγγυήσεων της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, ακόμη και η αποκλίνουσα από τα συνήθη γενετήσια συμπεριφορά, στον βαθμό

βεβαίως που αυτή δεν προσβάλλει το Σύνταγμα, τα δικαιώματα των άλλων και τα χρηστά ήθη, είναι όχι απλώς ανεκτή, αλλά ευθέως νόμιμη.

Το δικαίωμα στη γενετήσια ελευθερία συνίσταται στην εξουσία του καθενός να ορίζει το σώμα του και να αξιοποιεί ή να εκμεταλλεύεται τις ιδιότητές του, να έρχεται ελεύθερα σε σεξουαλική επαφή με το πρόσωπο της επιλογής και επιθυμίας του, ανεξάρτητα από το εάν ο επιδιωκόμενος σκοπός της επαφής είναι η τεκνοποίηση ή όχι. Έτσι, ανεξαρτήτως από το εάν η παραδοσιακή ηθική υποκριτικά συνέδεσε τον όρο αυτό με την αναπαραγωγική διαδικασία, ταυτίζοντας την ερωτική επιθυμία με την επιδίωξη και την εξασφάλιση της αναπαραγωγής του είδους, είναι προφανές πλέον ότι ο όρος έχει σαφώς ευρύτερο περιεχόμενο. Διαφορετικά θα καταλήγαμε στην παραδοχή ότι το ανθρώπινο σώμα δεν αποτελεί παρά το μέσο για την επίτευξη της αναπαραγωγικής διαδικασίας, υποβαθμίζοντας έτσι το ουσιαστικό περιεχόμενο μιας ελευθερίας, άμεσα συνυφασμένης με την ανθρώπινη προσωπικότητα, στην υποτέλεια επίτευξης μόνον επιτυχούς συνουσίας, συνουσίας δηλ. που θα έχει ως αποτέλεσμα τη σύλληψη. Ωστόσο, η γενετήσια επαφή προφανώς και δεν αποβλέπει κατ' ανάγκη στην αναπαραγωγή, ανεξάρτητα από το ότι αποτελεί τη συνηθισμένη προϋπόθεσή της. Η χειραφέτηση της γυναίκας, η απελευθέρωση των ερωτικών σχέσεων και των προτύπων σεξουαλικής συμπεριφοράς, η διαδεδομένη πλέον αντισύλληψη, οι νέες μέθοδοι γενετικής καθιστούν πλέον την παραδοχή αυτή αυτονόητη.

Το ειδικότερο περιεχόμενο της γενετήσιας ελευθερίας περιλαμβάνει το δικαίωμα να αναπτύσσω σεξουαλική δραστηριότητα εφόσον θέλω, καθόσον θέλω, με όποιον θέλω, όποτε θέλω και όπως θέλω. Έτσι, το κράτος δε νομιμοποιείται να παρεμβαίνει νομοθετικά, διοικητικά ή κανονιστικά, παρά μόνον όταν η παρέμβαση δικαιολογείται για λόγους προστασίας άλλων συνταγματικών αξιών, υπέρτερης συνταγματικής αξίας, όπως είναι η προστασία της ζωής ή της αξιοπρέπειας. Πρακτικά, το όριο σε αυτή την ελευθερία είναι πρωτίστως τα δικαιώματα των άλλων. Η ρήτρα των χρηστών ηθών βεβαίως μπορεί να αποτελέσει το όριο για το πόσο μακριά μπορεί να πάει η νομοθετική πρόβλεψη και η εξειδίκευση των νομικών ευχερειών που μπορούν να αναγνωριστούν στις σεξουαλικές μειονότητες. Η ρήτρα των χρηστών ηθών δεν μπορεί να αναιρέσει τον πυρήνα του δικαιώματος στη γενετήσια ελευθερία και εν τέλει να της στερήσει το ουσιαστικό περιεχόμενο. Μπορεί όμως να το περιορίσει, προσαρμόζοντάς το σε κοινωνικά δεδομένα που αλλάζουν. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι περιορισμοί θα πρέπει να μην προσβάλλουν τον πυρήνα του δικαιώματος, να τίθενται με αντικειμενικά κριτήρια και να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας.

Έτσι, για παράδειγμα η ελεύθερη ένωση, η σχέση δηλ. μεταξύ δύο ανθρώπων, η οποία συνοδεύεται από συμβίωση με στοιχεία μονιμότητας φαίνεται να προβάλλεται πλέον υπό πιο ώριμες συνθήκες. Ο νομικός προβληματισμός στο ζήτημα εστιάζεται στο κατά πόσο είναι συνταγματικώς ανεκτή αυτή η δυνατότητα, δεδομένης της συνταγματικής προστασίας με την οποία το κράτος οφείλει να περιβάλλει τον θεσμό του γάμου και της οικογένειας, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Σ. Το ζήτημα πρέπει να εξετασθεί υπό το πρίσμα της διάταξης του άρθρου 5 παρ. 1, όπου η ελεύθερη ανάπτυξη της

προσωπικότητας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνάδει με την αναγκαστική επιβολή επιλογών που σχετίζονται με τη σύναψη γάμου. Όποιος επιλέγει την έγγαμη συμβίωση προφανώς γίνεται κοινωνός των ευεργετημάτων και της προστασίας, με την οποία το κράτος περιβάλλει τον θεσμό του γάμου.

Όποιος ωστόσο δεν επιλέγει αυτή τη μορφή συμβίωσης, αλλά την ελεύθερη ένωση δεν μπορεί να "τιμωρείται" για την επιλογή του αυτή και να στερείται ορισμένων δικαιωμάτων, τα οποία συνδέονται κυρίως με κληρονομικά ή φορολογικά ζητήματα. Η συνταγματική προστασία του γάμου δεν μπορεί να νοείται ως περιορισμός στην ελευθερία των επιλογών συμβίωσης, δεδομένου μάλιστα ότι σημαντικός αριθμός προσώπων επιλέγουν πλέον την ελεύθερη ένωση. Εφόσον λοιπόν αυτή η δυνατότητα αναγνωριστεί νομοθετικά, τυχόν αποκλεισμός των ατόμων του ιδίου φύλου από αυτή, θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει αθέμιτη διάκριση.

B). Γενετήσια ελευθερία και κρατούσα σεξουαλική ηθική

Οι αποκλίσεις από τη συνήθη σεξουαλική συμπεριφορά συχνά προσκρούουν σε παγιωμένα πρότυπα και αντιλήψεις. Η κρατούσα σεξουαλική ηθική συντηρεί πρότυπα συμπεριφορών και γεννά στερεότυπα που καθιστούν δυσχερή, όχι μόνον την αποδοχή της ετερότητας, αλλά τροφοδοτούν ανακλαστικά αντιπαλότητας με το διαφορετικό. Έτσι, η ομοφυλοφιλία ή ο τρανσεξουαλισμός ως αποκλίνουσες από τα συνήθη σεξουαλικές συμπεριφορές, εύκολα αποδοκιμάζονται. Η αποδοκιμασία αυτή υπαγορεύεται από ένα σεξουαλικό πρότυπο ηθικής, όπου η αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους και η ενδυνάμωση του θεσμού της οικογένειας καταλαμβάνουν προέχουσα θέση. Εκείνος που το αμφισβητεί, αμφισβητεί ουσιαστικά τις ίδιες τις δομές της κοινωνίας. Το πρότυπο αυτό υπεραμύνεται και καταξιώνει την ετεροφυλόφιλη επαφή ενός άντρα και μιας γυναίκας, επαφή η οποία μάλιστα αποσκοπεί στη σύλληψη και την αναπαραγωγή. Έτσι, κάθε σεξουαλική δραστηριότητα (πολλώ δε μάλλον η ομοφυλοφιλία ή ο τρανσεξουαλισμός που από τη φύση της αποκλείει το ενδεχόμενο αυτό), είναι κατακριτέα.

Προέχουσα θέση σε αυτή την παραδοσιακή ηθική έχει ο θεσμός του γάμου και της οικογένειας, ως μονάδας εντός της οποίας θα γίνει η αναπαραγωγή και θα ανατραφούν τα τέκνα. Έτσι, η παραδοσιακή ηθική θέτει έναν πρόσθετο περιορισμό στην ηθικώς αποδεκτή ετεροφυλόφιλη επαφή. Η επαφή αυτή θα πρέπει να γίνεται στο πλαίσιο του γάμου κάθε ετεροφυλόφιλη επαφή που γίνεται εκτός γάμου (π.χ. προγαμιαίες σχέσεις, ελεύθερη ένωση) ή που, ακόμη περισσότερο, τον υπονομεύει (π.χ. μοιχεία) είναι επίσης κατακριτέα.

Χαρακτηριστική εκδήλωση της αποδοκιμασίας που αυτή η ηθική τροφοδοτεί αποτελεί η πρόσφατη απόφαση του ΕΣΡ όπου ένα φιλί μεταξύ ανδρών σε τηλεοπτική σειρά θεωρήθηκε ως μια «όχι συνηθισμένη εκδήλωση που όμως μπορεί να συμβαίνει στην κοινωνία» δικαιολόγησε ωστόσο επιβολή προστίμου ύψους 100.000 ευρώ. Η απόφαση αυτή επικρίθηκε όχι τόσο για το πρόστιμο που

επιβλήθηκε, αλλά για την αιτιολογία της, όπου ειδικότερα επισημάνθηκε ότι η συμπεριφορά αυτή αποτελεί «ιδιορρυθμία που είναι έξω από την παραγωγική διαδικασία της ζωής».

Γ. Σεξουαλική ηθική και νομοθετική πρόβλεψη

Η κρατούσα αυτή ηθική προφανώς επιτείνει τις δυσκολίες πολιτισμικής προσαρμογής σε δεδομένα που αλλάζουν και αποτυπώνεται βεβαίως και στο κανονιστικό πεδίο. Ωστόσο, μολονότι και εκεί αποτυπώνεται μια δυστοκία ή υστέρηση στην παρακολούθηση των εξελίξεων, είναι προφανές ότι σταδιακά κάποια δεδομένα που σχετίζονται με τη σεξουαλική συμπεριφορά και την ηθική της αλλάζουν και στην νομοθετική τους πρόβλεψη.

Η μοιχεία, παραδοσιακά θεωρούμενη ως η σημαντικότερη προσβολή του γάμου, αποτελούσε έως και το 1982 ποινικό αδίκημα και σήμερα έχει προσλάβει χαρακτήρα μαχητού τεκμηρίου για την απόδειξη του κλονισμού της έγγαμης σχέσης. Επίσης, οι αλλαγές που επήλθαν στο οικογενειακό δίκαιο και δη στα ζητήματα που αφορούν το διαζύγιο, αλλά και τα δικαιώματα των τέκνων που γεννήθηκαν εκτός γάμου αποτυπώνουν τις αλλαγές που επήλθαν σε κοινωνικό επίπεδο.

Παράλληλα, ο βιασμός ως έγκλημα κατά των ηθών προσαρμοζόμενος στις εξελίξεις που επήλθαν με τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στην κοινωνία χαρακτηρίστηκε ως έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εντάχθηκε στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος και η, με βίαιο τρόπο και χωρίς τη συγκατάθεση της συζύγου, σεξουαλική συνουσία στα πλαίσια του γάμου. Με τον τρόπο αυτό, παύει να θεωρείται δικαίωμα του συζύγου η κατά τη βούλησή του και μόνον επίτευξη συνουσίας εντός γάμου και αντιστοίχως υποχρέωση της συζύγου του να την ανεχθεί.

Είναι, λοιπόν, προφανές ότι κατ' αρχήν η σεξουαλική δραστηριότητα αλλά και τα ήθη, καθώς και η ποινικοποίηση μορφών σεξουαλικής συμπεριφοράς παρακολουθούν τις κοινωνικές εξελίξεις και μετασηματίζονται προσαρμοζόμενες ανάλογα με τις ευρύτερες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές και συγκυρίες.

Παραδόξως πως η ομοφυλοφιλία αποποινικοποιείται το 1950 και βεβαίως το γεγονός αυτό δεν συνδέεται με την ανεκτικότητα της ελληνικής κοινωνίας του '50 στην σεξουαλική ετερότητα. Είναι χαρακτηριστικό ότι έγκριτος ποινικολόγος σχολιάζοντας τότε την εν λόγω αποποινικοποίηση είχε επισημάνει ότι η κοινωνική κατακραυγή που δέχονται οι ομοφυλόφιλοι είναι τέτοια που ουσιαστικά υποκαθιστά και μάλιστα σε πολύ μεγαλύτερη ένταση την όποια ποινή.

Στο παρελθόν, η ομοφυλοφιλία, ιδίως στην αστυνομική λογική, συνδέονταν με εγκληματικές συμπεριφορές και οι ομοφυλόφιλοι θεωρούνταν διαταραγμένες προσωπικότητες, ψυχικά άρρωστοι, ρέποντες μάλιστα στη διάπραξη εγκλημάτων, λόγω της προδιάθεσής τους για υιοθέτηση "μη φυσιολογικών" συμπεριφορών. Αυτό το στερεότυπο, αν και όχι απολύτως ξεπερασμένο, φαίνεται να εξακολουθεί να επηρεάζει την ποινική απαξίωση της ομοφυλοφιλικής δραστηριότητας, αλλά και την αστυνομική πρακτική.

Στο άρθρο 347 του ΠΚ ποινικοποιείται η παρά φύση ασέλγεια μεταξύ αρρένων, εφόσον αυτή διαπράττεται με αποπλάνηση προσώπου νεότερου των 17 ετών ή από κερδοσκοπία. Πέρα από τις επικρίσεις που είχε δεχθεί στο παρελθόν η εν λόγω διάταξη, ακόμη και μετά την τροποποίησή της από τον ν. 3064/02 εξακολουθεί να διατηρεί την ηθική απαξίωση, περιοριζόμενη μάλιστα μόνον στους άρρενες ομοφυλόφιλους. Ήδη η διατύπωση «ασέλγεια μεταξύ ανδρών» αρκεί για να παραπέμψει στην κατανόηση της σεξουαλικής συμπεριφοράς για την οποία ομιλεί η διάταξη. Η επιλογή της διατύπωσης «παρά φύση ασέλγεια» περιέχει, ωστόσο, όχι μόνον την απαξίωση της συμπεριφοράς αλλά και την εκφορά κρίσης ως προς το εναρμονιζόμενο ή μη με το «φυσιολογικό».

Περαιτέρω, η διάταξη αυτή έχει επικριθεί ως παραβιάζουσα την αρχή της ισότητας αφού αντίστοιχη πρόβλεψη για τη γυναικεία ομοφυλοφιλία δεν υπάρχει. Το γεγονός αυτό αντανακλά βεβαίως τον μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικής αποδοκιμασίας που ενέχει η ανδρική ομοφυλοφιλία, αφού αυτή η μορφή απορρίπτει τον παραδοσιακά χρεωμένο ρόλο του ανδρός, αμφισβητώντας ουσιαστικά το οικοδόμημα του σεξουαλικού προτύπου και των συνδεόμενων με αυτό παραδοσιακών δομών του γάμου και της οικογένειας.

Η εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη

Η λειτουργία των προτύπων αυτών δεν φαίνεται να αφήνει ανεπηρέαστη και την αστυνομική δράση. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει δεχθεί καταγγελίες πολιτών που αφορούν την καταχρηστική ή την παράνομη συμπεριφορά αστυνομικών οργάνων κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εστιασμένες στο γεγονός ότι ορισμένες πρακτικές ή ερμηνευτικά πρότυπα των αστυνομικών οργάνων δεν συνάδουν με τον σεβασμό και την αποτελεσματική προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών. Έτσι, σε αρκετές περιπτώσεις καταγγέλλεται η προσκόλληση αστυνομικών οργάνων σε ερμηνευτικά πρότυπα συναγωγής συμπερασμάτων, τα οποία ειδικότερα αφορούν πλήθος προκαταλήψεων, αυθαίρετων εξαρτήσεων αιτίων και αποτελεσμάτων, όπως επίσης και τεκμηρίων, συναγωγών πραγματικών περιστατικών και ιδιοτήτων από άλλα περιστατικά, χωρίς να παρέχουν καμία ασφάλεια για την ορθότητα ή την εγκυρότητά τους. Τα πρότυπα αυτά εξάλλου είναι διάσπαρτα στην ελληνική κοινωνία και δεν αφορούν αποκλειστικά τις σεξουαλικές μειονότητες.

i) Χαρακτηριστική είναι η καταγγελία πολίτη, ο οποίος προσήχθη στο Αστυνομικό Τμήμα από το χώρο του Ζαπείου με την αιτιολογία της εξακρίβωσης ενδεχόμενης φυγοδικίας του, δεδομένου ότι βρέθηκε σε «χώρο υψηλής εγκληματικότητας» (όπου συχνάζουν ομοφυλόφιλοι) και για τον λόγο αυτό θεωρήθηκε ύποπτος. Η αιτιολογία αυτή αλλά και η σκαιά συμπεριφορά των αστυνομικών προς τον συγκεκριμένο πολίτη μαρτυρεί μια εδραιωμένη πεποίθηση των αστυνομικών αρχών ότι συγκεκριμένη γενετήσια ροπή συνδέεται με την τέλεση αξιόποινων πράξεων. Η πεποίθηση αυτή δικαιολογεί την απαράδεκτη κατάταξη συγκεκριμένων πολιτών ως χαρακτηριζόμενων από αυτή τη ροπή, και τη θεώρησή τους για το

λόγο αυτό ως εκ προοιμίου υπόπτων, υπάγει δε σε εγκληματολογικές κατηγορίες ένα χαρακτηριστικό που εμπίπτει απολύτως στην ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας.

ii) Η αστυνομία σε δελτίο τύπου, τον Φεβρουάριο του 2003, δημοσιοποίησε πλήρη στοιχεία (ονοματεπώνυμο, ηλικία, επάγγελμα) συλληφθέντων για διακίνηση υλικού παιδικής πορνογραφίας μέσω διαδικτύου, μνημονεύοντας παράλληλα ότι στο συγκεκριμένο μπαρ συνελήφθησαν τρεις εκ των κατηγορουμένων να διαπράττουν μεταξύ τους ακόλαστες πράξεις παρουσία τρίτων, προσβάλλοντας τη δημόσια αιδώ. Ένας από τους συλληφθέντες αυτοκτόνησε στο κρατητήριο της ΓΑΔΑ. Ο αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας εξέδωσε σχετική εγκύκλιο προς τις αρμόδιες Αστυνομικές Διευθύνσεις, σε συνέχεια σχετικής απόφασης της Αρχής Προστασίας, αλλά και της παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη, στην οποία ειδικότερα επισημαίνεται ότι κατ' αρχήν απαγορεύεται η δημοσιοποίηση των ονομάτων των συλληφθέντων, με εξαίρεση περιπτώσεις όπου εξυπηρετείται εγκληματολογική πολιτική (σύλληψη ατόμου που έχει διαφύγει, συλλογή στοιχείων για την ανεύρεσή του).

Μετά και την πειθαρχική διερεύνηση του περιστατικού στο απαλλακτικό πόρισμα που ακολούθησε διατυπώθηκαν ωστόσο απόψεις οι οποίες προφανώς δεν συνάδουν με το περιεχόμενο της εγκυκλίου, αμφισβητώντας έτσι τη δεσμευτικότητά της. Υποστηρίχθηκε μάλιστα στο πόρισμα ότι συνάγεται η συναίνεση των συλληφθέντων από το γεγονός και μόνον ότι οι ίδιοι είχαν δημοσιοποιήσει τα στοιχεία τους στο διαδίκτυο, αλλά και δεδομένου ότι οι ασελγείς πράξεις ελάμβαναν χώρα σε δημόσιο χώρο!

Δ. Οι πρόσφατες νομοθετικές εξελίξεις

Ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη στο πεδίο των νομοθετικών μέτρων κατά των διακρίσεων αποτελεί το πρόσφατο νομοσχέδιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης με το οποίο εναρμονίζεται το εσωτερικό δίκαιο με το περιεχόμενο των δύο κοινοτικών οδηγιών για τις διακρίσεις. Με τις οδηγίες αυτές επιδιώκεται η θέσπιση γενικού πλαισίου ρύθμισης για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής (Οδηγία 2000/43/EK της 29.6.2000), καθώς και η καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στην απασχόληση και την εργασία (Οδηγία 2000/78/EK της 27.11.2000)

Στις διατάξεις του νομοσχεδίου προβλέπονται, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

i) Προβλέπεται η παροχή έννομης προστασίας (δικαστικής και διοικητικής) σε όσους θίγονται από τη μη τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, η παραβίαση της οποίας ανάγεται σε προσβολή της προσωπικότητας. Ο βλαπτόμενος δικαιούται να ζητήσει την άρση της προσβολής, την παράλειψή της στο μέλλον καθώς και την αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας και την ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, σύμφωνα με τις προβλέψεις των οικείων, κατά περίπτωση, ουσιαστικών και δικονομικών

ρυθμίσεων του δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που τυγχάνουν κατά περίπτωση εφαρμοστέες. Όταν η προσβολή εκδηλώνεται στο πλαίσιο δράσης της δημόσιας διοίκησης προβλέπεται, επιπροσθέτως, η δυνατότητα άσκησης ιεραρχικής προσφυγής και σε όσες περιπτώσεις υφίσταται πρόβλεψη από τις οικείες διατάξεις, ειδικής διοικητικής ή ενδικοφανούς προσφυγής. Η τυχόν λήξη της συμβατικής σχέσης, στο πλαίσιο της οποίας εκδηλώθηκε η προσβολή, δεν παρακωλύει την παροχή της προαναφερθείσας δικαστικής ή διοικητικής προστασίας.

ii) Όταν ο βλαπτόμενος επικαλείται ότι δεν τηρήθηκε η αρχή της ίσης μεταχείρισης και αποδεικνύει ενώπιον δικαστηρίου ή αρμόδιας διοικητικής αρχής πραγματικά γεγονότα από τα οποία μπορεί να συναχθεί άμεση ή έμμεση διάκριση, το αντίδικο μέρος υποχρεούται να αποδείξει στο δικαστήριο ή η διοικητική αρχή να θεμελιώσει ότι δεν υπήρξε παραβίασή της. Επέρχεται δηλαδή, όταν υπάρχει διακριτική μεταχείριση, αντιστροφή του βάρους απόδειξης, όπως τούτο καθιερώνεται από τις οικείες δικονομικές διατάξεις. Η αντιστροφή αυτή του βάρους της απόδειξης καταλαμβάνει και την περίπτωση εκπροσώπησης του βλαπτόμενου από νομικό πρόσωπο.

iii) Θεσπίζονται ποινικές κυρώσεις για την αποτροπή των σημαντικότερων μορφών παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης. Σύμφωνα με τη ρύθμιση αυτή, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης μέχρι ένα (1) έτος και με χρηματική ποινή η εκ προθέσεως παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης κατά τη διάθεση αγαθών ή προσφορά υπηρεσιών στο κοινό καθώς και κατά τη λειτουργία, εξέλιξη ή λύση εργασιακής σχέσης. Τις ίδιες ποινές επισύρει και η άρνηση προσώπου που ενεργεί ως εργοδότης να συνάψει εργασιακή σχέση για λόγους εθνικής ή φυλετικής καταγωγής.

iv) Αρμόδιοι φορείς για την παροχή συνδρομής στα θύματα διακρίσεων είναι ο Συνήγορος του Πολίτη (σε υποθέσεις που αφορούν τη διοίκηση), η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης που συγκροτείται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης (όταν ο παραβάτης είναι ιδιώτης) και ο ελεγκτικός μηχανισμός του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας).

Καταληκτικές παρατηρήσεις:

Οι κοινωνικές εξελίξεις έχουν πλέον θέσει υπό αμφισβήτηση την παραδοσιακή ηθική και συνέβαλαν καθοριστικά στην απελευθέρωση της σεξουαλικής συμπεριφοράς από δεσμευτικά πρότυπα του παρελθόντος. Οι σύγχρονες μέθοδοι της τεχνητής αναπαραγωγής ανέδειξαν με χαρακτηριστικό τρόπο την αυτοτέλεια της αναπαραγωγικής διαδικασίας από τη γενετήσια ελευθερία και την ελευθερία ίδρυσης οικογένειας. Στο μεταβαλλόμενο αυτό περιβάλλον επαναπροσδιορίστηκαν τα κυρίαρχα πρότυπα ανδρισμού και θηλυκότητας, αλλά και ο ρόλος των φύλων εντός γάμου με σημαντικές τροποποιήσεις τόσο στο οικογενειακό όσο και στο ποινικό δίκαιο.

Ωστόσο παρά τις σημαντικές αυτές εξελίξεις, η κατοχύρωση της γενετήσιας ελευθερίας και η πλήρης απελευθέρωση από αναχρονιστικές ηθικές προκαταλήψεις δεν έχει συντελεστεί, αλλά παραμένει σε σημαντικό βαθμό υποτελής σε κυρίαρχα σεξουαλικά πρότυπα. Έτσι οι όποιες αλλαγές έχουν συντελεστεί στο νομοθετικό πεδίο, αλλά και η όποια προοδευτική νομοθετική ρύθμιση προς την κατεύθυνση της καταπολέμησης των διακρίσεων, θα παραμείνει απολύτως ανεπαρκής αν δεν εξαλειφθούν οι γενεσιουργές αιτίες που τροφοδοτούν τις διακρίσεις αυτές και δεν συμφιλιωθούν στους κόλπους της ίδιας της κοινωνίας και του πολιτισμού της, η αποδοχή της διαφορετικότητας και ανακλαστικά αντιπαλότητας με φαινόμενα που τροφοδοτούν τις αθέμιτες διακρίσεις.

Ευχαριστώ κ. Πρόεδρε και ευχαριστώ και την «ANTIFONH» για τη διοργάνωση αυτής της ημερίδας.

Δημήτρης Χριστόπουλος, συντονιστής

Ευχαριστώ κι εγώ.

Λαμβάνω διαμαρτυρίες για την κατάχρηση των κινητών τηλεφώνων από μια μειοψηφία, όχι μειονότητα, και επειδή δε θέλω να διαβιβάσω αυτές τις διαμαρτυρίες άλλη φορά, θα σας παρακαλούσα να τα κλείσετε τα κινητά σας. Λοιπόν, για να μη δημιουργείται το στερεότυπο ότι οι μειοψηφίες κάνουν κατάχρηση των δικαιωμάτων τους, τουλάχιστον σε αυτή την εκδήλωση.

Θα πω δυο κουβέντες γιατί από την προηγούμενη εισήγηση θίχτηκε αν θέλετε το θεσμικό τμήμα των διακρίσεων. Το πρότυπο το «δικαιακό» στο οποίο ζούμε, με το οποίο ανατραφήκαμε, το πολιτειακό παράδειγμα στο οποίο υπαγόμαστε, είναι ταυτόχρονα ταξικό, πατριαρχικό και εθνικιστικό. Διέπεται από αυτές τις τρεις ιδιότητες, οι οποίες αναπόδραστα συνοδεύουν την ιστορική του πορεία. Την ιστορική του πορεία που την ίδια στιγμή μέσα στην αφαίρεσή της, μέσα στο κανονιστικό της πρόσταγμα θέλει να είναι καθολική και οικουμενική.

Το γεγονός ότι η καθολικότητα και η οικουμενικότητα του υποκειμένου των δικαιωμάτων μέσα στις σύγχρονες φιλελεύθερες κοινωνίες διέρχεται μέσα από την επιβίωση τόσο του πατριαρχικού, όσο του ταξικού, και κυρίως του εθνικιστικού προτύπου, ενδεχομένως να μας οδηγήσει στο να πιστέψουμε ότι αυτές οι τρεις ιδιότητες δεν είναι επιβιώσεις, αλλά είναι αναπόδραστα χαρακτηριστικά αυτού του προτύπου. Δε θα συνεχίσω στην κουβέντα, ξέρω ότι μπορούμε να ανοίξουμε μια μεγάλη συζήτηση, πάντως δεν είναι καθόλου τυχαίο, ότι αυτές οι ιδιότητες είναι αυτές που κατευθύνουν αν θέλετε και αυτό το παγόβουνο των διακρίσεων για το οποίο έκανα λόγο προηγουμένως μέσα στην ελληνική ιστορία των διακρίσεων. Εάν δείτε ποια ήταν τα υποκείμενα, ή μάλλον συγγνώμη, ποιοι ήταν αυτοί οι άνθρωποι οι οποίοι υπέφεραν από διακρίσεις μες στην Ελλάδα, θα δείτε ότι τόσο οι μετανάστες όσο και οι μη-ετεροφυλοφιλικές προτιμήσεις, βρίσκονται στην κορυφή αυτού του παγόβουνου.

Και η πορεία φιλελευθεροποίησης και εκδημοκρατισμού της ελληνικής κοινωνίας δε δείχνει ότι γενικά υποχωρούν οι διακρίσεις, αλλά δείχνει μια αναδιάταξη στην κορυφή του παγόβουνου.

Λέγοντας αυτά τα λίγα θα δώσω το λόγο στον Βασίλη Χατζόπουλο, ο οποίος είναι λέκτορας στο Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου της Θράκης, ο οποίος θα μας μιλήσει για την έννομη προστασία των σεξουαλικών μειονοτήτων μέσα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του ανθρώπου και μέσω του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Η έννομη προστασία των σεξουαλικών μειονοτήτων στην Ευρώπη
μέσα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

Βασίλης Χατζόπουλος

Ευχαριστώ κ. Πρόεδρε, και θα ήθελα κι εγώ με τη σειρά μου να ευχαριστήσω την «ANTIGONH», η οποία δίνει την ευκαιρία σε επιστήμονες να συνευρίσκονται, τουλάχιστον σε επίπεδο πάνελ, με φορείς οι οποίοι εκφράζουν κοινωνικές τάσεις, για τόσο σημαντικά ζητήματα, όσο αυτό το οποίο συζητάμε σήμερα.

Ο εν λόγω επιστήμων, αυτός ο οποίος μιλάει, βρίσκεται εδώ γιατί κάποια στιγμή στη ζωή του έγραψε ένα σχετικά εκτενές άρθρο για το θέμα για το οποίο θα μιλήσω, για την προστασία των δικαιωμάτων των σεξουαλικών μειονοτήτων, όπως τις αποκάλεσα τέλος πάντων στο άρθρο, από τα δικαστήρια τα ευρωπαϊκά, δηλαδή του Στρασβούργου και του Λουξεμβούργου, των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αφενός και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αφετέρου.

Το άρθρο αυτό δημοσιεύτηκε το 2002, ενώ είχε γραφτεί το 1999. Όταν το ενημέρωνα, το επικαιροποιούσα το 2002, μου πήρε πάρα πολύ καιρό γιατί είχαν γίνει πάρα πολλά πράγματα από το 1999 μέχρι το 2002. Και τώρα, πριν έρθω να σας μιλήσω εδώ πέρα, με κορόιδεψε λίγο ο κ. Θεοδωρίδης, μου λέει πρόσφατο είναι το άρθρο, δεν νομίζω να έχει γίνει τίποτα στο μεταξύ, ανακάλυψα ότι από τη στιγμή που ενημέρωσα το άρθρο το 2002 μέχρι σήμερα που είμαστε εδώ και μιλάμε, έχουν συμβεί ακόμα πιο πολλά και πάρα πολύ σημαντικά πράγματα, σε επίπεδο νομολογιακό, και στα δυο δικαστήρια, κυρίως στο Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Άρα το πρώτο μου συμπέρασμα είναι ότι τα πράγματα τρέχουν και τρέχουν κυρίως σε επίπεδο νομολογιακό, δηλαδή σε επίπεδο αποφάσεων δικαστηρίων, και λιγότερο σε επίπεδο νομοθετικό, και αυτό δείχνει ότι υπάρχει μια αναδραστικότητα, ότι δηλαδή η κοινωνία τρέχει και ο δικαστής έρχεται και αποδίδει δικαιοσύνη σύμφωνα με κάποιες βασικές αρχές, προστατεύοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα, και ο νομοθέτης ενδεχομένως με κάποια καθυστέρηση ακολουθεί. Άρα δεύτερο συμπέρασμα ότι έχουμε αναδραστική πρόοδο, δηλαδή πρώτα τρέχει η κοινωνία και απαντάει ο δικαστής και εν συνεχεία, ενδεχομένως, ακολουθεί ο νομοθέτης.

Τώρα, γιατί τα πράγματα τρέχουν, και γιατί τρέχουν τόσο πολύ στα ευρωπαϊκά δικαστήρια και λιγότερο ενδεχομένως στα εθνικά. Υπάρχουν, νομίζω, τουλάχιστον τρεις λόγοι που μπορεί να εντοπιστούν οι οποίοι εξηγούν ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο τα πράγματα ενδεχομένως τρέχουν, υπάρχει μια πιο σημαντική πρόοδος. Υπάρχουν λόγοι ιστορικοί, νομικοί και κοινωνιολογικοί.

Ιστορικά είναι ότι και οι δύο διεθνείς οργανισμοί, δηλαδή και το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, τώρα Ευρωπαϊκή Ένωση, συστήθηκαν, δημιουργήθηκαν σε αντίδραση στις θηριωδίες του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, όπου οι μειονότητες κάθε λογής υπέστησαν πάρα πολλές διώξεις, άρα λογικά τα δικαστικά σώματα που λειτουργούν στα πλαίσια των θεσμών αυτών, των οργάνων, είναι πιο ευαίσθητα σε θέματα μειονότητας.

Νομικά είναι ότι τα ευρωπαϊκά δικαστήρια αντλούν ερμηνευτικά εργαλεία και κανόνες δικαίου από όλες τις χώρες που εκπροσωπούνται στους αντίστοιχους διεθνείς οργανισμούς, δρώντας εξισορροπητικά, δηλαδή αντλούν και από τις συντηρητικές κοινωνίες και από τις αρκετά πιο προοδευτικές, ώστε το τελικό αποτέλεσμα να είναι κάπου στη μέση αλλά πιο προοδευτικό από τις συντηρητικές κοινωνίες και νομίζω ότι στα θέματα για τα οποία συζητάμε η ελληνική κοινωνία, κι από όσα ειπώθηκαν νομίζω το επιβεβαιώνουν, είναι μάλλον συντηρητική.

Τρίτον, κοινωνιολογικοί λόγοι είναι ότι οι ίδιοι οι δικαστές και οι υπάλληλοι των οργάνων αυτών στις χώρες που βρίσκονται αποτελούν οι ίδιοι μειονότητα εκεί που ζουν. Οπότε είναι πιο ευαίσθητοι σε τέτοιου είδους ζητήματα.

Τώρα, το μεν Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο Στρασβούργο εφαρμόζει την περίφημη Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η ΕΣΔΑ. Αυτή έχει κάποια απαρίθμηση θεμελιωδών δικαιωμάτων από τα οποία τα εξής πέντε δικαιώματα μπορούν, και χρησιμοποιούνται, τα επικαλούνται μέλη των σεξουαλικών μειονοτήτων για να εξασφαλίσουν τα δικαιώματά τους.

Πρώτον, το άρθρο 8 το οποίο εξασφαλίζει την ιδιωτική ζωή, την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή.

Δεύτερον, το άρθρο 12 της ΕΣΔΑ το οποίο εξασφαλίζει το δικαίωμα για γάμο και για ίδρυση οικογένειας.

Τρίτον, το άρθρο 14 μαζί με το 12^ο πρωτόκολλο, δε θέλω να σας μπλέξω πολύ, είναι μια γενική αρχή ισότητας, ίσης μεταχείρισης, το οποίο είτε αυτόνομα είτε σε συνδυασμό, είτε σε συνδυασμό με άλλες διατάξεις μπορούν να επικαλούνται για να εξασφαλίζουν την ίση μεταχείρισή τους.

Τέλος, το δικαίωμα για ελευθερία έκφρασης, το άρθρο 10, και το άρθρο 3, η απαγόρευση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.

Όλα αυτά είναι δικαιώματα, τα οποία μπορούν στα πλαίσια της ΕΣΔΑ να επικαλούνται μέλη σεξουαλικών μειονοτήτων.

Στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικαίου, του δικαίου δηλαδή που εφαρμόζει το δικαστήριο του Λουξεμβούργου, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, υπάρχουν άλλες διατάξεις, βασικά για

την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και των οικογενειών τους αφενός, και γενικές διατάξεις για τη διασφάλιση της ισότητας, το άρθρο 141, το άρθρο 13 και πρόσφατα ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. που υιοθετήθηκε στη Νίκαια το 2000 και δυστυχώς δεν έγινε Σύνταγμα προχτές, με τα γεγονότα που όλοι γνωρίζουμε, γιατί αυτός ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων θα αποτελούσε το δεύτερο μέρος του Ευρωπαϊκού Συντάγματος κι έτσι θα εκλάμβανε μια μεγαλύτερη δεσμευτικότητα, επισημότητα εν πάση περιπτώσει για να μη μιλήσω για δεσμευτικότητα, γιατί ήταν θέμα το οποίο δεν ήταν σαφές.

Με βάση αυτές τις διατάξεις τώρα, ποια δικαιώματα έχουν αναγνωριστεί στα μέλη των σεξουαλικών μειονοτήτων, των LGBT αν θέλετε να χρησιμοποιούμε αυτόν τον περίεργο όρο. Εδώ τα χωρίζω πολύ σύντομα σε αρνητικά και θετικά δικαιώματα, αρνητικά δηλαδή είναι δικαιώματα βάση των οποίων παύουν να διώκονται τα μέλη των μειονοτήτων αυτών και θετικά είναι αυτά που διευκολύνουν, κάνουν δηλαδή τη ζωή τους, την εξισώνουν με αυτή των άλλων «κοινών», εντός εισαγωγικών, ανθρώπων.

Το πρώτο ζήτημα το οποίο τέθηκε ήταν η αποποινικοποίηση. Θίχτηκε το θέμα ήδη από την κ. Λυκοβαρδή. Μπορεί στη χώρα μας η ομοφυλοφιλία να αποποινικοποιήθηκε το 1950, αλλά σε άλλες χώρες αρκετά προοδευτικές, όπως λόγω χάρη η Γερμανία, αποποινικοποιήθηκε μόλις το 1994. Η Κύπρος μόλις το 1993 καταδικάστηκε επειδή διατηρούσε στη νομοθεσία της την ποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας.

Τέλος πάντων, το δικαστήριο του Στρασβούργου, ήδη από το 1981 με μια απόφαση που αφορούσε την Αγγλία, έκρινε ότι η ποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας είναι παράνομη, και το έκρινε και σε πάρα πολλές άλλες αποφάσεις, με τελευταία - έτσι για να είμαι και 'γω λίγο ανεκδοτικός - μια απόφαση του 2000, η οποία αφορούσε μια ομάδα ανδρών, μεγάλης τέλος πάντων, κάποιας ηλικίας, ήταν πολλοί μαζί, είχαν γυρίσει και ταινίες, δε θέλω να παραπέμψω σε αυτό τον κύριο που έφαγε, τέλος πάντων... το δικαστήριο έκρινε ότι παρ' ότι υπήρχε ενδεχομένως, υπήρχε οργάνωση και ήταν πολλοί και τέλος πάντων θα μπορούσε να στρέφεται άμεσα ενάντια στα χρηστά ήθη κτλ. αυτή η πρακτική, το δικαστήριο είπε ότι παρ' όλ' αυτά δεν χωρεί ποινικοποίηση οποιασδήποτε πρακτικής ομοφυλοφιλικής.

Τώρα, όσον αφορά, σε σχέση με την ποινικοποίηση τελεί η ηλικία νόμιμης συναίνεσης. Όπως ήδη ειπώθηκε, ξανά από την κ. Λυκοβαρδή, σε πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων και η χώρα μας, η Αγγλία, η Αυστρία, πάρα πολλές χώρες υπήρχε ή υπάρχει ακόμα διαφορά στην ηλικία που μπορεί να συναινέσει ένας άντρας για μια σχέση με άλλον άντρα ή με γυναίκα, ή γυναίκα για ομοφυλοφιλική ή ετεροφυλοφιλική σχέση. Στα διάφορα κράτη υπάρχουν διάφορες εναλλακτικές. Οποιαδήποτε διαφορά στην ηλικία συναίνεσης έχει κριθεί και μάλιστα κρίθηκε μέσα στο 2003, ως παράνομη. Σε προηγούμενες αποφάσεις του '76 και του '97 το Στρασβούργο είχε θεωρήσει ότι ίσως οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις να είναι πιο επίφοβες για την ψυχολογική ισορροπία των νεαρών ατόμων και δεν είναι σαφή τα πράγματα κτλ. Τον Ιανουάριο του 2003, σε μια απόφαση κατά Αυστρίας έκρινε ότι

πλέον είναι σαφές ότι όλα τα παιδιά μέχρι κάποια ηλικία έχουν, πρέπει να προστατεύονται και από κει και πέρα για οποιαδήποτε είναι κύριοι, εν πάση περιπτώσει μπορούν να αποφασίζουν εν γνώσει, και να δέχονται τις συνέπειες των πράξεών τους και άρα δε, χωρεί, δεν μπορεί να υπάρχει διαφορά στην ηλικία συναίνεσης.

Το ενδιαφέρον σε αυτή την υπόθεση κατά Αυστρίας είναι ότι ήταν τρεις οι αιτούντες, δύο ενήλικες και ένας ανήλικος, όπου ο ανήλικος ισχυριζόταν ότι και η δικιά του προσωπική και σεξουαλική ζωή όσο ήταν στην ηλικία από 14 μέχρι 18 που θα μπορούσε πλέον νόμιμα να συναινέσει, είχε υποστεί παραβίαση. Και αυτό έγινε δεκτό από το δικαστήριο.

Λοιπόν αυτά ήταν τα αρνητικά δικαιώματα, ότι δηλαδή αναγνωρίζεται από το δικαστήριο του Στρασβούργου, το δικαίωμα στη συναινετική ομοφυλοφιλική σεξουαλική πράξη.

Τώρα, θετικά δικαιώματα. Στην αναγνώριση της ύπαρξης οικογένειας. Δύο ομοφυλόφιλοι που ζουν μαζί συνιστούν οικογένεια; Το δικαστήριο του Στρασβούργου είχε πει όχι κατ' αρχήν, παρ' ότι δέχεται γενικά την έννοια της οικογένειας αρκετά ευρέως και σε μια απόφαση ξανά του 2003, του Ιουλίου του 2003, Κάρνερ κατά Αυστρίας, αντέστρεψε την προηγούμενη άποψή του και είπε ότι ναι, δύο ομοφυλόφιλοι οι οποίοι ζούσαν μαζί συνιστούν, μπορούν να θεωρηθούν ως μόνιμος δεσμός, και εν προκειμένω επρόκειτο για ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι ο οποίος ο ένας πέθανε από AIDS και ο άλλος ήθελε να διατηρήσει τη μίσθωση του σπιτιού του προηγούμενου, και θεωρήθηκε από το δικαστήριο ότι ήταν δικαιούχος ως μέλος της οικογένειας να διατηρήσει τη μίσθωση του ακινήτου όπου έμενε, συγκατοικούσε, συμβίωνε με τον σύντροφό του.

Άρα, αναγνώριση της οικογένειας μεταξύ ομοφυλοφίλων, ναι, από το 2003. Οικογένεια, όπου έχουμε ένα τρανσεξουαλικό άτομο το οποίο έχει υποστεί αλλαγή φύλου και συζεί, συζεί λέω - ακόμα δεν είμαστε στο γάμο, θα φτάσω - με κάποιον άνθρωπο αντίθετου φύλου πλέον, έχει αναγνωριστεί ήδη από το 1997 ότι συνιστούν οικογένεια.

Αυτά από το δικαστήριο του Στρασβούργου. Το δικαστήριο του Λουξεμβούργου, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι πιο οπισθοδρομικό στο θέμα της αναγνώρισης της οικογένειας και σε μια απόφαση του 1998, έκρινε ότι μια κυρία η οποία συζούσε μόνιμα με μια άλλη κυρία δε δικαιούταν επίδομα οικογενειακό ενώ αν συζούσε, χωρίς να είναι παντρεμένη, με έναν κύριο, θα δικαιούταν. Και το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου, για κάποιους λόγους ανεξήγητους και αντίθετα με τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα και εν πάση περιπτώσει και αρκετών αναλυτών, έκρινε ότι δεν υπήρχε οικογένεια εκεί πέρα. Άρα παρατηρούμε ότι το Λουξεμβούργο είναι λίγο πιο οπισθοδρομικό από το Στρασβούργο στο θέμα της αναγνώρισης της οικογένειας.

Άλλο δικαίωμα, στη διατήρηση ή απόκτηση τέκνων. Μπορεί κάποιος ο οποίος, άντρας ή γυναίκα, ήταν παντρεμένος, είχε παιδί, επειδή μεταγενέστερα αποφάσισε να εκδηλώσει την ομοφυλοφιλική του κατεύθυνση, χώρισε, μπορεί για το λόγο αυτό να του αποστερήσουν την επιμέλεια του παιδιού; Η απάντηση είναι όχι, αν ο λόγος είναι μόνον αυτός όχι, αν συντρέχουν και άλλοι λόγοι,

ότι πίνει, ότι δεν έχει οικονομική επιφάνεια για να συντηρήσει το παιδί, αλλά το γεγονός της σεξουαλικής του προτίμησης δεν συνιστά λόγο για να χάσει την επιμέλεια του παιδιού του.

Τώρα μια πρόσφατη απόφαση του 2002, πάει πιο μακριά, αλλά δεν πάει τελικά, μπορεί ένας ομοφυλόφιλος ο οποίος ζει μόνος του, να υιοθετήσει ένα παιδί;

Και κει η απάντηση του δικαστηρίου ήταν όχι, δεν μπορεί, αυτή είναι μια απόφαση του 2002. Αλλά και εκεί η απόφαση ήταν από τμήμα του δικαστηρίου και ήταν με ψήφους 3 εναντίον 2, άρα παλεύεται, ήταν μικρή η διαφορά, με μια ψήφο διαφορά βγήκε η αρνητική απόφαση. Δηλαδή ένας ομοφυλόφιλος μόνος του δε δικαιούται να υιοθετήσει, να κρατήσει το παιδί του βεβαίως, να υιοθετήσει όχι.

Τέλος, και εδώ αναφέρομαι περισσότερο στους τρανσεξουαλικούς. Δικαιούνται τα τρανσεξουαλικά άτομα τα οποία έχουν τελέσει, έχουν αλλάξει φύλο, μπορούν πρώτον να νυμφευτούν, να παντρευτούν άτομα του αντίθετου πλέον φύλου και δεύτερον έχουν το δικαίωμα, την αξίωση, να αλλάξουν όλες τους οι ληξιαρχικές πράξεις, να καταγραφούν πλέον στις δημόσιες υπηρεσίες, σε όλους τους φορείς εν πάση περιπτώσει, με τη νέα τους ταυτότητα; Μέχρι το 2002 ήταν όχι, γιατί δεν ξέρουμε αν αυτοί λειτουργούν σύμφωνα με τα χρηστά ήθη και αν είναι όντως παθολογία ή δεν είναι ή πως πρέπει να τη χειριζόμαστε. Αυτό είναι αστείο βέβαια διότι στα περισσότερα κράτη η κοινωνική πρόνοια χρηματοδοτεί επεμβάσεις, ή θεραπείες οι οποίες εξασφαλίζουν την προσέγγιση του φυσικού φύλου με το ψυχολογικό φύλο.

Εν πάση περιπτώσει, μέχρι το 2002 είχε κριθεί από το δικαστήριο του Στρασβούργου ότι θα ήταν πολύ πρόβλημα για να τους εντοπίσουμε αυτούς, και να αλλάξουμε όλα τους τα στοιχεία, τα φορολογικά, τα μητρώα, τα ποινικά κτλ. και θα μπορούσαν να επιβιώσουν χωρίς να τους αλλάξουμε τα στοιχεία. Σε δύο αποφάσεις κατά του Ηνωμένου Βασιλείου του 2002 κρίθηκε το αντίθετο, ότι πλέον υπάρχει υποχρέωση των κρατών να προβλέπουν την αλλαγή των μητρώων, των ληξιαρχικών πράξεων και άλλων πράξεων, και άλλων στοιχείων των ανθρώπων αυτών και ότι μετά την αλλαγή μπορούν και να τελούν γάμο. Η ίδιες αποφάσεις κατά του Ηνωμένου Βασιλείου κρίνουν και τα δύο ζητήματα.

Τέλος μπορεί κάποιος, πριν την υιοθέτηση της Οδηγίας για την ίση μεταχείριση, του νόμου πλέον στη χώρα μας για την ίση μεταχείριση, μπορεί να υποστεί, διακριτική μεταχείριση λόγω της σεξουαλικής του κατεύθυνσης; Η απάντηση, θεωρητικά πάντα, είναι όχι, και αφορά τόσο τους τρανσέξουαλς όσο και τους ομοφυλόφιλους. Σχετικά με τους τρανσέξουαλς το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου, ήδη από το 1996, έκρινε ότι ένας δάσκαλος σε σχολείο στην Αγγλία, ο οποίος εν όψει της αλλαγής φύλου τον απολύσανε, παρανόμως τον απολύσανε. Ενώ σε σχέση με την απασχόληση ομοφυλοφίλων, και των δύο φύλων, στο αγγλικό στράτευμα, οι αποφάσεις της χρονιάς που πέρασε σχετικά με πέντε διαφορετικούς ανθρώπους κρίνουν ότι είναι παράνομη η απόφαση για απόλυσή τους λόγω της εκδήλωσης της σεξουαλικής τους ταυτότητας.

Το συμπέρασμά μου από όλα αυτά είναι ότι υπάρχει μια διαφοροποίηση ανάμεσα στο Στρασβούργο, το Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το Λουξεμβούργο, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπου το δεύτερο είναι σχετικά πιο οπισθοδρομικό από το πρώτο. Και αυτό είναι αδικαιολόγητο κατά τη γνώμη μου, από την άλλη καλύπτεται εν μέρει από την ενεργό δράση του κοινοτικού νομοθέτη. Διότι, όπως ξέρουμε, σε επίπεδο Ε.Ε. υπάρχουν οι δύο Οδηγίες του 2000, υπάρχει μια Οδηγία του 2002, υπάρχουν όλες οι προηγούμενες Οδηγίες οι οποίες αφορούν και επιδιώκουν την ίση μεταχείριση και την εξάλειψη των διακρίσεων και βέβαια τίθεται πλέον για την εφαρμογή των κανόνων αυτών, πλην της Οδηγίας 78 η οποία αναφέρεται συγκεκριμένα στην κατάργηση των διακρίσεων με βάση τη σεξουαλική κατεύθυνση, όλοι οι άλλοι νόμοι και Οδηγίες οι οποίες καταργούν τις διακρίσεις με βάση το φύλο θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται και από τα μέλη των σεξουαλικών μειονοτήτων, και αυτό είναι ένα ζήτημα ερμηνευτικό το οποίο δεν έχει λυθεί, ότι μέσα στην έννοια του φύλου δεν είναι μόνο το φυσικό φύλο, δηλαδή αν είμαι άντρας ή γυναίκα, αλλά και ο σεξουαλικός προσανατολισμός. Οπότε με αυτόν τον ερμηνευτικό κανόνα όλα τα νομοθετικά κείμενα που καταργούν τις διακρίσεις με βάση το φύλο θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων. Ευχαριστώ πολύ.

Δημήτρης Χριστόπουλος, συντονιστής

Εμείς σας ευχαριστούμε για την εξαιρετικά εμπειριστατωμένη εισήγηση. Εγώ κρατώ κάτι αισιόδοξο από αυτή την εισήγηση. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 ήμασταν ακόμα σε αυτό που θα μπορούσα να χαρακτηρίσω «φιλελεύθερη προϊστορία», δηλαδή έχουμε την ποινικοποίηση και το διωγμό των μη ετεροφυλοφιλικών σεξουαλικών συμπεριφορών. Μέσα σε λίγα χρόνια, αρκετές ευρωπαϊκές πολιτείες κατάφεραν και πέρασαν στη θεσμοθέτηση, τουλάχιστον στην αναζήτηση, νέων μορφών κυττάρων κοινωνικής συμβίωσης, όπως ξέρουμε το σύμφωνο στη Γαλλία, και άλλα παραδείγματα από τα οποία βέβαια είμαστε αρκετά μακριά, τουλάχιστον στη χώρα μας.

Θα με συγχωρέσετε, θα αναγκαστώ να φύγω για μια επιτακτική υποχρέωση που έχω, έπρεπε να βρίσκομαι αρκετά μακριά ήδη, ευχαριστώ ιδιαίτερα για την πρόσκληση, θα δώσω το λόγο στην κ. Πετροπούλου από τη Λεσβιακή Ομάδα της Αθήνας και τη θέση μου στον Νάσο Θεοδωρίδη. Σας ευχαριστώ και συγγνώμη.

Οι διακρίσεις σε βάρος των LGBT,
υπό την κοινωνική και κινηματική οπτική γωνία

Ειρήνη Πετροπούλου

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την «ΑΝΤΙΓΟΝΗ» και όλους εσάς που παρευρίσκεστε εκ μέρους της Λεσβιακής Ομάδας Αθήνας. Επειδή ο τίτλος της εισήγησής μας μοιάζει λίγο με ιατρική γνωμάτευση λίγο πριν το χειρουργείο, θα θέλαμε να βάλουμε έναν υπότιτλο:

«Γιατί αυτή η αγάπη να μη μπορεί να πει το όνομά της;»

Σε όσους παρακολούθησαν το πρώτο ήμισυ αυτής της ημερίδας μπορεί να περνά η σκέψη ότι σε σύγκριση με τους πρόσφυγες οι ομοφυλόφιλοι γυναίκες και άντρες είναι σε πολύ καλύτερη θέση. Ας δούμε αν είναι πράγματι έτσι:

Εμείς είμαστε πρόσφυγες στην ίδια μας την χώρα, στην ίδια μας την εργασία και κάποιοι από μας στην ίδια την ψυχή τους.

Δεν είμαστε τα τέρατα ή οι γραφικοί τύποι που θέλει να νομίζει η κοινωνία, να χρησιμοποιεί η μεσημεριανή ζώνη της τηλεόρασης και να απαξιώνει ο πρόεδρος του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου (ΕΡΣ).

Είμαστε οι γυναίκες της διπλανής πόρτας, του διπλανού μαγαζιού, του διπλανού γραφείου, του ίδιου σχολείου που όμως ποτέ δε σας έχουμε συστηθεί. Γιατί οι περισσότερες από μας έχουμε υποστεί λίγο ως πολύ όλα τα παραπάνω και προσπαθούμε να γίνουμε αποδεκτές κρύβοντας τη διαφορετικότητά μας και προσέχοντας διαρκώς να μην προδοθούμε στην εργασία μας και στον κοινωνικό μας περίγυρο.

Για μας, το «όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι» δεν είναι απλά ένα σύνθημα αλλά ένα αίτημα ζωής.

Τι σημαίνει ο όρος «διακρίσεις» στο μέρος που μας αφορά; Διάκριση είναι ο διαχωρισμός, η κατηγοριοποίηση, αλλά και η εχθρική αντιμετώπιση μιας ομάδας ανθρώπων που ξεφεύγει από την κοινωνικά αποδεκτή νόρμα με αποτέλεσμα να παραβιάζονται δικαιώματα με έναν αυθαίρετο αλλά πλαστά νομιμοποιημένο τρόπο. Η απάντηση που δώσαμε θα ήταν διαφορετική πριν 200 ή και 30 χρόνια και αυτό γιατί η κοινωνία αντιλαμβάνεται τον όρο ανάλογα με την ερμηνεία που δίνει για τον όρο ισότητα και κατ' επέκταση για τα ίσα δικαιώματα .

Υπάρχουν αρκετές πλευρές της κοινωνικής μας ζωής όπου αισθανόμαστε την διαφορετική αντιμετώπιση και συνειδητοποιούμε το φασισμό του ετεροσεξισμού που προσπαθεί να επιβάλει στερεότυπα με βάση το φύλο – βιολογικό ή κοινωνικό - αγνοώντας το γεγονός πως το φύλο μπορεί να συνδυάζεται με διαφορετικούς σεξουαλικούς προσανατολισμούς. Που σημαίνει πως η ευρύτερη κοινωνία υποκρίνεται πως αγνοεί θέματα ομοφυλοφιλίας και αμφισεξουαλικότητας, το εκπαιδευτικό σύστημα αρνείται την εισαγωγή του μαθήματος Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης στα σχολεία και τα ΜΜΕ χρησιμοποιούν απαξιοτική φρασεολογία και συμπεριφορά έτσι ώστε, όσο ανεβαίνουν τα ποσοστά τηλεθέασης τόσο να μειώνεται η ανθρώπινη αξία. Η καταπάτηση των κοινωνικών και

ανθρώπων δικαιωμάτων βρίσκει τον απόλυτο εκφραστή της καθημερινότητας σε σύγκριση με τα αναφαίρετα και αυτονόητα που απολαμβάνει κάθε ετερόφυλο ζευγάρι και που αφορούν θέματα σεβασμού, αναγνώρισης και προστασίας.

Απειράριθμα είναι τα περιστατικά καθημερινής βαρβαρότητας που αποδεικνύουν τα παραπάνω. Επιτρέψτε μας να αναφέρουμε ορισμένα εντελώς δειγματοληπτικά:

Παράδειγμα 1: Γκέι ζευγάρι διασκεδάζει σε μπαρ και η έφοδος της αστυνομίας το βρίσκει σε ερωτικές περιπτώξεις. Τα άτομα συλλαμβάνονται, κρατούνται στην Ασφάλεια σαν κοινοί εγκληματίες και την επόμενη μέρα τα ονόματα τους φιγουράρουν στις εφημερίδες. Ο διασυρμός που ακολουθεί έχει επιπτώσεις σε όλες τις μορφές της οικογενειακής, κοινωνικής και επαγγελματικής τους ζωής – πράγμα που δεν θα συνέβαινε αν το ζευγάρι ήταν ετεροφυλόφιλο ακόμα και αν ξεπερνούσε τα όρια προσβολής της δημοσίας αιδούς. Αλήθεια ποιος προσδιορίζει τι ακριβώς σημαίνει δημόσια αιδώς;

Παράδειγμα 2: Το Σωματείο Αλληλεγγύης Τραβεστί και Τρανσέξουαλ Ελλάδας (ΣΑΤΤΕ) νοικιάζει γραφεία για τις δράσεις του. Οι γύρω περίοικοι και μαγαζάτορες διαμαρτύρονται συλλέγοντας υπογραφές ισχυριζόμενοι πως θα χαλάσει η γειτονιά και πως υπάρχει κίνδυνος για τη ζωή τους. Η ελευθερία του συναθροίζεται πάει περίπατο με επιχείρημα μια φανταστική επικινδυνότητα. Νεώτερες ειδήσεις από τον ίδιο σύνδεσμο αναφέρουν ότι διευθυντής νυκτερινού σχολείου άλλης περιοχής αρνήθηκε εγγραφή σε 2 μέλη του με την δικαιολογία ότι θα επιφέρουν αναστάτωση στην ομαλή λειτουργία των μαθημάτων.

Και εμείς ρωτάμε: είναι όλοι οι πολίτες ίσοι απέναντι του νόμου σύμφωνα με το νόμο ή όχι;

Παράδειγμα 3: Νεαρός γκέι ζει ανοικτά στο χωριό του μέχρι τη στιγμή που διαπληκτίζεται με συγχωριανό του. Ο συγχωριανός σε έξαρση «ανδρισμού» κτυπά το νεαρό με το αυτοκίνητο του και η υπόθεση καταλήγει στα δικαστήρια με ανάλογες μηνυτήριες αναφορές και αβέβαιο αποτέλεσμα εφόσον η νομοθεσία αντιμετωπίζει το θέμα σαν απλό τροχαίο και όχι σαν εσκεμμένη ενέργεια.

Παράδειγμα 4: Εμφανίζονται στους δρόμους της Αθήνας γιγαντοαφίσες όπου στη μια φαίνονται σε πρώτο πλάνο δύο κοπέλες έτοιμες να αγκαλιαστούν και το τρίτο πρόσωπο – ένας άντρας – να τραβά παραπέρα τα μαλλιά του. Η αφίσα κατέβηκε σε συντομότατο χρονικό διάστημα μετά από διαμαρτυρίες για προβολή διαφορετικών και ανήθικων προτύπων, ενώ η επίσημη εκδοχή της διαφημιστικής εταιρίας ήταν πως έληξε το χρονικό διάστημα της προώθησης των προϊόντων της αφίσας. Το δεύτερο παράδειγμα αφορά άλλη γιγαντοαφίσα πριν χρόνια, όπου στη φωτογραφία είχε δύο ναύτες να φιλιούνται. Ανάλογη ήταν και η τύχη της αφίσας αυτής που κατέβηκε μετά από διαμαρτυρία του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του παραδίπλα σχολείου. Ο ετεροσεξισμός θριάμβευσε για άλλη μια φορά εις βάρος της απεικόνισης των εναλλακτικών τρόπων ζωής. Εννοείται ότι κρίνουμε την ουσία και όχι την εικαστική ποιότητα των αφισών.

Παράδειγμα 5: Γνωστός σχεδιαστής μόδας χάνει τη μάχη για τη ζωή μετά από πολύχρονη ασθένεια και η περιουσία του – όπως ορίζει ο νόμος – περιέρχεται στους συγγενείς του. Ο επί δύο

δεκαετίες σύντροφός του δεν έχει δικαίωμα να πάρει προσωπικά του πράγματα μεγάλης αξίας, πόσο μάλλον να απαιτήσει υπάρχοντα που αποκτήθηκαν από κοινού, με αποτέλεσμα να προσφύγει στα δικαστήρια αξιώνοντάς τα παρουσία δικαστικού επιμελητή. Η αντιμετώπιση και κατάληξη θα ήταν ίδια αν επρόκειτο για ετερόφυλο ζευγάρι και αν υπήρχε η δυνατότητα νομικής αναγνώρισης της σχέσης τους;

Παράδειγμα 6: Η ανθρωπιά και ο όρκος του Ιπποκράτη περνούν σε δεύτερη μοίρα απέναντι στους κανονισμούς του νοσοκομείου όταν σου αρνούνται την είσοδο στη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας γιατί δεν είσαι τυπικά συγγενής. Ο άνθρωπος με τον οποίο μοιράστηκες μερικά χρόνια ή μια ζωή δεν είναι ο δικός σου άνθρωπος και δικαίωμα έχουν μόνο οι εξ αίματος. Εσύ είσαι ο ξένος, είσαι η άλλη... το άτομο που στην κηδεία θα βρίσκεται στην τελευταία σειρά γιατί το κράτος που σε φορολογεί και μόνο απαιτεί από σένα, και η κοινωνία δεν σου αναγνωρίζει το δικαίωμα στη συντροφικότητα και στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Αν δεν μπορείς να αισθάνεσαι ασφαλής στην καθημερινή σου ζωή, αν έρχεσαι συνέχεια αντιμετώπιη με πεποιθήσεις που κάθε άλλο παρά συμβαδίζουν με τα σύγχρονα δεδομένα, αν κινδυνεύεις να χάσεις δουλειά, να καταστραφεί η καριέρα σου, να αμφισβητούνται οι ικανότητες και δυνατότητες που έχεις με μοναδικό γνώμονα τις σεξουαλικές προτιμήσεις σου, τότε όλα τα άλλα φαντάζουν μικρά και τετριμμένα. Αυτά είναι μόνο μερικά από τα παραδείγματα διακρίσεων που έχουν φτάσει ως εμάς και το να μιλάμε για ίσα δικαιώματα ακούγεται σαν ένα πικρό αστείο. Αν ο κόσμος είχε διαφορετικές αντιλήψεις;

Εδώ λοιπόν ο ρόλος των κινημάτων περνά σε πρώτο πλάνο εφόσον στόχο έχουν να αναγνωρίσουν το υπάρχον νομικό και κοινωνικό έλλειμμα και να συμπαραταχθούν με την ευρύτερη LGBT κοινότητα ασκώντας πιέσεις που θα αλλάξουν την ισχύουσα νομοθεσία και τις πρακτικές που εφαρμόζονται και ευαισθητοποιώντας την κοινωνία σε θέματα διαφορετικότητας.

Γιατί η καταπάτηση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων γυναικών είναι πρωτίστως καταπάτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και όποιος δεν το αντιλαμβάνεται, ας φανταστεί τον εαυτό του μέλος μιας κοινωνίας που όλα τα στερεότυπα είναι αντιστραμμένα, σαν ένας άλλος «θαυμαστός καινούριος κόσμος». Και βέβαια δεν έχουμε την ελπίδα να υιοθετηθεί το σύνθημα «είμαστε όλοι μας ομοφυλόφιλοι, είμαστε όλες λεσβίες» αν και υπό το πρίσμα της ψυχανάλυσης ίσως δεν είναι εντελώς λάθος.

Στον πραγματικό κόσμο, πριν ένα περίπου μήνα, οι υπουργοί Δικαιοσύνης και Εργασίας παρουσίασαν ένα σχέδιο νόμου που σκοπό είχε να εναρμονίσει τις οδηγίες 43 και 78/2000 της Ε.Ε. για την ίση μεταχείριση και την κατάργηση των διακρίσεων. Δεν μπορούμε να τους συγχαρούμε βέβαια γιατί άφησαν να περάσουν 3 χρόνια μέχρι να καταφέρουν, ασθμαίνοντας, να φτιάξουν ένα προσχέδιο το οποίο έχει χάσει ήδη και την προθεσμία της 2 Δεκεμβρίου που έθετε η Ε.Ε.. Ούτε για το ότι αν και οι Οδηγίες ήδη είναι νόμος, κάποιος που θέλει να τις χρησιμοποιήσει δεν μπορεί πρακτικά να το κάνει

γιατί το προσχέδιο αυτό που προβλέπει τους τρόπους εφαρμογής τους, δεν έχει ψηφιστεί ούτε κατατεθεί στη Βουλή. Επίσης, οι Οδηγίες προβλέπουν κάποιο διάλογο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, τον οποίο εμείς τουλάχιστον δεν αντιληφθήκαμε να έχει γίνει έτσι ώστε να επισημανθούν κάποια ενδεχομένως προβληματικά σημεία.

Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς πόση σημασία έχει πρακτικά η αναγνώριση μέσω της θεσμοθέτησης της νόμιμης συμβίωσης ατόμων ίδιου φύλου σε τομείς όπως η φορολογία, η κοινωνική ασφάλιση, η δυνατότητα κληρονομιάς αλλά και η διεκδίκηση αποκτηθέντων περιουσιακών στοιχείων σε περίπτωση διακοπής της συμβίωσης. Θα μπορούσε να πει κάποιος ότι η κοινωνία θα δυσκολευτεί να το αποδεχτεί ή ότι πολύ λίγοι θα το ασκήσουν, το ίδιο όμως ίσχυε για τον πολιτικό γάμο ή την απαλοιφή του θρησκευματος από τις ταυτότητες, πράγμα που δεν εμπόδισε τις κυβερνήσεις να τα θεσμοθετήσουν.

Ένα άλλο θέμα είναι η ανάδειξη και τροποποίηση προβληματικών νόμων και διατάξεων όπως π.χ. η σχέση της σεξουαλικής ταυτότητας με την ικανότητα της επιμέλειας των παιδιών. Δεν καταλαβαίνουμε καθόλου γιατί μια ομοφυλόφιλη μητέρα μπορεί να κριθεί - και εντός αιθούσης δικαστηρίου - όχι κατάλληλη να μεγαλώσει τα παιδιά της ή ένας πατέρας ως κακό παράδειγμα με μόνο λόγο την σεξουαλική τους επιλογή. Γνωρίζουμε πολλές περιπτώσεις τέτοιων γονιών, που την αγάπη και την προσπάθεια που καταβάλλουν για τα παιδιά τους θα έπρεπε να την μιμηθούν μάλλον αρκετοί από τους κατηγορούς τους. Αλλαγή οπτικής θα άνοιγε τον δρόμο και στη δυνατότητα υιοθεσίας από ζευγάρια ίδιου φύλου σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν φυσικά για όλους και κάτω από την επίβλεψη κοινωνικών κρατικών υπηρεσιών.

Άλλο παράδειγμα νόμου που πρέπει να επανεξεταστεί είναι ο Δημοσιο-υπαλληλικός Κώδικας, καθότι προβλέπει πειθαρχικές ποινές λόγω αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς. Τι περιλαμβάνεται και τι δεν περιλαμβάνεται στον όρο αυτό; Είναι αναξιοπρεπής συμπεριφορά να συμβιώνεις με άτομο ίδιου φύλου; Το να διασκεδάσεις σε μπαρ; Το να κρατάς από το χέρι άλλο άτομο; Το να μετέχεις σε πολιτικές ή άλλες εκδηλώσεις που διοργανώνουν ή συμμετέχουν ομοφυλόφιλοι; Μη βιαστείτε να πείτε «και βέβαια δεν είναι» γιατί το κράτος και οι υπηρεσίες του ίσως έχουν άλλη γνώμη, μόνο που τώρα πλέον πρέπει να μας εξηγήσει το γιατί. Όπως θα έπρεπε να μας έχει εξηγήσει γιατί μέχρι τώρα δεν υπάρχει ένα έγκυρο και σοβαρό μάθημα σεξουαλικής πληροφόρησης στο Λύκειο όπου, εκτός από τις ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες και τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, οι έφηβοι θα μπορούσαν να πληροφορηθούν ότι η ομοφυλόφιλη επιλογή δεν είναι ψυχική αρρώστια ούτε λόγος κατάθλιψης και αυτοκτονίας.

Επίσης επιθυμούμε να πληροφορηθούμε γιατί δεν έχει θεσπιστεί ένας κώδικας δεοντολογίας για τα ΜΜΕ που θα θέτει όρους στο πώς απεικονίζονται ή αναφέρονται οι μειονότητες. Ένα μέσο όπως η τηλεόραση που με την δύναμη της εικόνας, διαμορφώνει συνειδήσεις δεν μπορεί να διέπεται αποκλειστικά από τους νόμους της αγοράς και να κολακεύει την άγνοια και την αυταρέσκεια μιας «φασίζουσας» πλειοψηφικής ηθικής χωρίς κανέναν έλεγχο.

Απλώς ενδεικτικά αναφέραμε ορισμένα ζητήματα και θέλουμε να κλείσουμε με την ευχή να μη βρεθούμε πάλι εδώ μετά από 10 χρόνια, διεκδικώντας πάντα τα αυτονόητα για εμάς, χωρίς να έχουμε προχωρήσει έστω μερικά βήματα μπροστά ζώντας είτε σε ένα εκσυγχρονισμένο είτε σε ένα επανιδρυθέν κράτος.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ευχαριστούμε την κ. Πετροπούλου. Ο λόγος σε σας.

[...]

ανώνυμη

[...] και τα προβλήματα των ομοφυλοφίλων. Αλλά θέλω να τονίσω ότι δεν είναι ότι είμαστε μια χώρα η οποία έχει προχωρήσει σε άλλους τομείς και έχουμε μόνο αυτό το πρόβλημα, είμαστε καθυστερημένοι σαν λαός, εγώ αυτό το πιστεύω και όσο περνάει ο καιρός το πιστεύω και περισσότερο. Είναι τραγικά αυτά που συμβαίνουν, δεν αφορά μόνο τους ομοφυλοφίλους το θέμα του υπαλληλικού κώδικα, αφορά τους πάντες.

Έχουν παραπεμφθεί, έχουν υποβληθεί σε πειθαρχική διαδικασία άνθρωποι, ιδιαίτερα γυναίκες για ασήμαντα πράγματα με την «αναξιοπρεπή συμπεριφορά». Τι κάνετε μεταξύ 2 και 3 λέει, συνοδευόσασταν από έναν κύριο που δεν είναι σύζυγός σας. Και ήταν πρόσφατα, δεν είναι και πολύ μακριά αυτό.

Ας πάμε τώρα πάλι στο νέο νομοσχέδιο που έφερε ο κ. Σκανδαλίδης, το είχε μέσα αυτό, σε διαπραγμάτευση το έθεσα, είπε ότι θα το αποσύρει, βέβαια δεν εισηγήθηκε καθόλου το νομοσχέδιο, δεν μπήκε στη Βουλή και μένει η ίδια διάταξη του υπαλληλικού κώδικα που είναι όπως την είπατε. Δεν αφορά όμως μόνο τους ομοφυλοφίλους δυστυχώς αφορά τους πάντες, είναι στοιχείο του πολιτισμού μας πια, πιστεύω, είναι και μέσα στην κοινωνία, στην Ελλάδα ίσως είναι και η δομή της οικογένειας πάρα πολύ ισχυρή, είναι και η Εκκλησία πάρα πολύ ισχυρή. Γιατί όλα αυτά που είπαμε σε σχέση με υιοθεσία, με δικαιώματα, στην Ελλάδα η συμβίωση δεν παράγει έννομα αποτελέσματα, μπορεί να συμβιώνουν και δύο άτομα αντιθέτου φύλου χρόνια ολόκληρα αλλά κανένα δικαιώματα δεν έχουν, εμένα πρόσφατα μετά από 25 χρόνια συμβίωση πέθανε ξαφνικά ο άνθρωπος, δεν είχε κάνει διαθήκη, συνήθως δεν κάνουμε διαθήκη, τα ανίψια την πέταξαν έξω τη γυναίκα και έπρεπε να πάει στο δικαστήριο για να διεκδικήσει τι; Γιατί υπάρχει το κληρονομικό δίκαιο που είναι σαφέστατο, στηρίζει την οικογένεια.

Δηλαδή ούτε εγώ, δεν έχω οικογένεια, δεν μπορώ να υιοθετήσω παιδί, είναι πολύ αυστηρές οι διατάξεις στην υιοθεσία. Μπορεί να βλέπουμε ορισμένες κυρίες «εξουσίας», σε εισαγωγικά αλλά

εξουσίας, ηθοποιούς κτλ. που παρουσιάζουν κάτι μωρά και τα πηγαίνουν από κανάλι σε κανάλι, και είναι τραγικό αυτό, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι μπορεί και οποιοσδήποτε άλλος. Δηλαδή και παντρεμένα ζευγάρια αν δεν πληρούν κάποιες προϋποθέσεις. Πόσο μάλλον, δηλαδή εγώ πχ. που θα μπορούσα να πω ότι αντικειμενικά, οικονομικά, κοινωνικά πληρώ κάποιες προϋποθέσεις, δε μου δίνουν τη δυνατότητα να υιοθετήσω ένα παιδί. Γι' αυτό ήθελα να πω είναι ένα πλαίσιο τέτοιο που πρέπει να αλλάξει και είναι ζήτημα όχι μόνο νομικού πλαισίου, αλλά και συνείδησης που έχουμε σα λαός.

Δηλαδή βλέπω στη δουλειά μου, στην υπηρεσία μου να προσπαθεί ο κόσμος να κρύψει απίθανα πράγματα για τη ζωή του, στο κάτω-κάτω της γραφής γιατί να το κάνει; Και η γυναίκα βέβαια που έχει μια σεξουαλική ζωή ελεύθερη θα θεωρηθεί πόρνη, πλέον μπαίνει στο περιθώριο και επαγγελματικά, ιδιαίτερα μέσα στο δημόσιο, αλλά βέβαια σε ένα μεγάλο βαθμό και σε άλλα επαγγέλματα.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Σας ευχαριστούμε. Το λόγο έχει ο Βαγγέλης Γιαννέλλος.

Βαγγέλης Γιαννέλος

Εγώ σημείωσα πάρα πολλές παρατηρήσεις, νομίζω ότι κάποτε θα πρέπει να γίνονται και πιο συγκεκριμένα τα ζητήματα γιατί σε όλο το φάσμα τους είναι και πολύ δύσκολο να μιλήσεις για όλα αυτά. Θα αφήσω τα περισσότερα και θα πιάσω μόνο δύο συστήματα τα οποία νομίζω ότι δημιουργούν μια ανακύκλωση στην κοινωνία και είναι πολύ δύσκολο να τα σπάσεις. Και πάνω σ' αυτά βασίζεται και ένα πολύ μεγάλο μέρος της καταπίεσης των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών και των τρανσεξουαλικών και αυτά νομίζω ότι πρέπει να πάρουν προτεραιότητα στο πως θα τα αντιμετωπίσουμε.

Το πρώτο πρόβλημα είναι η Εκκλησία. Θα διαφωνήσω λίγο με τον Γρηγόρη γιατί έχει λείει το δικαίωμα η Εκκλησία να λείει ότι ο ομοφυλόφιλος είναι αμαρτωλός. Θεωρώ ότι δεν το έχει η Εκκλησία αυτό το δικαίωμα και θέλω να εξηγήσω πώς η Εκκλησία δημιουργεί ένα ανακυκλούμενο σύστημα που δεν σπάει. Η Εκκλησία με βάπτισε υποχρεωτικά, δεν είχα επιλογή. Μπήκα στο σύστημα το χριστιανικό, μεγάλωσα και ανατράφηκα με την αίσθηση ότι εγώ πρέπει να δεχτώ αυτό το σύστημα ως κάτι αυτονόητο, και όταν είμαι ετεροφυλόφιλος δέχομαι ένα κήρυγμα μίσους ενάντια στους ομοφυλόφιλους, όταν είμαι ο ίδιος ομοφυλόφιλος δέχομαι ένα κήρυγμα ενοχής και αναπτύσσω μια ψυχολογία αρνητική και έλλειψης αυτοσεβασμού. Όταν φτάσω στην ηλικία της ενηλικίωσης και είμαι ετεροφυλόφιλος και έχω ήδη αναπτύξει αυτό το μίσος μέσα από όλους αυτούς τους κώδικες και τα κηρύγματα ή είμαι ομοφυλόφιλος και έχω αναπτύξει την ενοχή σε τέτοιο βαθμό που μου είναι δύσκολο να μιλήσω για τον εαυτό μου ή να αντισταθώ, έρχεται η Εκκλησία και έχει το δικαίωμα του καθορισμού των χρηστών

ηθών δηλαδή παντού και σε ένα σωρό άλλα νομοθετήματα που ακούσαμε και στο Σύνταγμα υπάρχει ο όρος «χρηστά ήθη» τον οποίο τον καθορίζει πάλι η Εκκλησία και μπαίνει πάλι η Εκκλησία και καθορίζει ακόμα και ζητήματα της τεχνητής γονιμοποίησης την οποία η κ. Λυκοβαρδή μάς παρουσίασε ως ένα κεκτημένο, η οποία μας δίνει το δικαίωμα να μην μιλάμε μόνο για αναπαραγωγή που αφορά μόνο ετεροφυλοφιλικές επαφές. Παρ' όλ' αυτά κι εκεί η Εκκλησία έρχεται και καθορίζει ότι μια λεσβία γυναίκα, ή ένα ζευγάρι λεσβιών να μην έχουν το δικαίωμα της γονιμοποίησης. Αυτό δημιουργεί έναν κύκλο. Είναι ένας κύκλος ο οποίος είναι ανακυκλούμενος και δεν είναι εύκολο να σπάσει. Και πρέπει να πάρει προτεραιότητα το σπάσιμο αυτού του κύκλου.

Το δεύτερο ανατροφοδοτούμενο σύστημα είναι αυτό το ζήτημα των τραβεστί και των τρανσέξουαλ. Εκεί πάλι έχουμε έναν τέτοιο κύκλο. Δηλαδή ελλείπει της εκπαίδευσης και μιας προστασίας στη μικρή ηλικία, οι τραβεστί οδηγούνται, και ελλείπει της προστασίας από την οικογένεια η οποία δεν είναι ενήμερη και δεν μπορεί να υποστηρίξει, οι τραβεστί και οι τρανσέξουαλ οδηγούνται αναγκαστικά σε ένα μόνο επάγγελμα, στο πεζοδρόμιο. Δεν υπάρχουν περιθώρια προστασίας ή εκπαίδευσης που να τους δίνουν το δικαίωμα να ακολουθήσουν άλλα επαγγέλματα.

Θέλω να σημειώσω εδώ, ότι η Οδηγία 78 δεν καλύπτει τους τραβεστί και τους τρανσέξουαλ, κι αυτό είναι τεράστιο πρόβλημα. Ενώ μιλάμε για ίση μεταχείριση και στην περίπτωση που η Οδηγία εφαρμοστεί, υιοθετηθεί ακριβώς όπως έχει σταλεί από την Ε.Ε. μπορεί να προστατεύσει έναν τραβεστί ή έναν τρανσέξουαλ, ο οποίος διώκεται από την εργασία του λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού του, αλλά αν ο εργοδότης τη διώξει επειδή έχει στήθος ή επειδή φοράει γυναικεία ρούχα, δεν ξέρω αν η Οδηγία καλύπτει αυτού του είδους τη διάκριση, κι εγώ θεωρώ ότι οι περισσότεροι δικαστές θα θεωρήσουν ότι δεν την καλύπτει. Ο τραβεστί λοιπόν και ο τρανσέξουαλ ο οποίος έχει οδηγηθεί στο πεζοδρόμιο δεν έχει δεύτερη επιλογή, αντιμετωπίζει διαρκώς διώξεις και εξευτελισμούς της προσωπικότητάς του από την αστυνομία μέχρι να φτάσει σε μια ηλικία 40-45 χρονών που πλέον πετάγεται στα σκουπίδια, δεν έχει καμία κοινωνική πρόνοια, δεν μπορεί να κάνει τίποτε άλλο, δεν μπορεί ούτε το πεζοδρόμιο να κάνει πλέον λόγω ηλικίας και είναι ένας άνθρωπος πεταμένος στα σκουπίδια.

Αυτό πάλι δημιουργεί έναν αυτοτροφοδοτούμενο κύκλο ο οποίος πρέπει αναγκαστικά να σπάσει, γιατί αν εγώ έχω ένα πρόβλημα το οποίο μου λύνει η Οδηγία 78 ο τραβεστί και ο τρανσέξουαλ αντιμετωπίζει ένα ολόκληρο φάσμα από την αρχή ως το τέλος, από την πρώτη μέρα που συνειδητοποιείται μέχρι την τελευταία που δεν ξέρει πλέον τι να κάνει και από που να βρει χρήματα για να πληρώσει το ενοίκιό του.

Και θα τελειώσω με την παρατήρηση που έκανε ο προ-τελευταίος ομιλητής που ήταν μια σημαντική παρατήρηση, ότι οι Οδηγίες για την ισότητα των δύο φύλων όπως έρχονται από την Ε.Ε. προσπαθούν τα κινήματα να επεκτείνουν την ερμηνεία τους και να μιλήσουν για ισότητα και του κοινωνικού φύλου και του βιολογικού φύλου και να περιλαμβάνονται εκεί και τα δικαιώματα των

τραβεστί και των τρανσέξουαλ. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε εδώ είναι ότι ο όρος «gender equality» που στα αγγλικά μπορεί να δεχτεί αυτή την εκτεταμένη ερμηνεία στα ελληνικά μεταφράζεται «ισότητα των δύο φύλων». Πώς θα χωρέσει σε αυτή την ερμηνεία όταν ο μεταφραστής σου έχει ήδη αφαιρέσει κάθε δικαίωμα πολιτικής παρέμβασης εκεί;

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ναι, ο Σπύρος Απέργης.

Σπύρος Απέργης

Καλησπέρα σε όλους και σε όλες, εκπροσωπώ εδώ το Ελληνικό Τμήμα της Διεθνούς Αμνηστίας. Θα ήθελα να θέσω ένα βασικό ζήτημα για μας. Θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε όλοι και όλες ότι οι διακρίσεις σε βάρος λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και τρανσέξουαλ λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού συνιστούν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αυτές οι ομάδες ανθρώπων είναι θύματα παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αυτό είναι ένα κεντρικό σημείο στη δική μας οπτική, ένα κομβικό σημείο στη δική μας οπτική και είναι ένα στοιχείο το οποίο θα θέλαμε με τη δράση μας και με συνεργασία που έχουμε με οργανώσεις του χώρου σε διεθνές επίπεδο αλλά πρόσφατα και στην Ελλάδα, να γίνει συνείδηση αλλά και να αντιστοιχηθεί αυτή η συνείδηση με πρακτικές και θεσμικές αλλαγές μέσα στις κοινωνίες. Στα πλαίσια αυτά έχουμε μια σημαντική δράση στο χώρο αυτό κυρίως σε διεθνές επίπεδο, πρόσφατα και σε ελληνικό επίπεδο με τη σύσταση του Τομέα Σεξουαλικής Ταυτότητας όπου προσπαθούμε σε συνεργασία και με οργανώσεις του χώρου των σεξουαλικών μειονοτήτων να προωθήσουμε θέματα κοινού ενδιαφέροντος και σε θεσμικό επίπεδο με παρεμβάσεις προς την κυβέρνηση ή προς άλλα θεσμικά όργανα όπως η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα να προσπαθήσουμε για μια ευαισθητοποίηση των προβλημάτων που υπάρχουν σε ένα ευρύτερο κοινό.

Αλεξάνδρα Δελλή

Ευχαριστώ πολύ. Είμαι η Αλεξάνδρα Δελλή και εγώ εργάζομαι στο Συνήγορο του Πολίτη, με ξέρουν κάποιοι από τους παρευρισκομένους. Έχω τον εξής προβληματισμό σκεπτόμενη με αφορμή του τίτλου περισσότερο της ομιλίας της κ. Λυκοβαρδή, αλλά και από όλα αυτά τα πράγματα που ακούσαμε. Αν δούμε την ομοφυλοφιλία από την πλευρά της προστασίας της γενετήσιας ελευθερίας, από την πλευρά δηλαδή των θεμελιωδών ελευθεριών σε αντιδιαστολή προς τα δικαιώματα, φοβάμαι πολύ ότι

βρισκόμαστε μπροστά σε ένα όριο στο πόσο μακριά μπορούμε να πάμε στην αναγνώριση των δικαιωμάτων. Ακριβώς επειδή η έννοια της εγγύησης μιας θεμελιώδους ελευθερίας αναγκαστικά μας παραπέμπει στην προστασία του ατόμου, άρα δηλαδή στην ιδιωτική ζωή (εκεί στο κάτω-κάτω παραπέμπει και όλη η προβληματική της γενετήσιας, της σεξουαλικής ελευθερίας) σαφώς έχουμε κάποιες ενδείξεις από πλευράς της ελληνικής νομοθεσίας, την αποποινικοποίηση και προβληματισμούς σε επίπεδο θεωρίας στο γεγονός ότι εν πάση περιπτώσει δεν θα πρέπει οι ομοφυλόφιλοι να γίνονται αντικείμενο διακρίσεων, αστυνομικής βίας, προπηλακισμών και άλλων.

Όταν όμως ερχόμαστε να δούμε την ομοφυλοφιλία από την πλευρά της αναγνώρισης πια δικαιωμάτων, εκεί φοβάμαι ότι η φιλελεύθερη προβληματική βρίσκει τα όριά της. Και υπάρχει ενδεχομένως ο προβληματισμός ο εξής: Αν δούμε δηλαδή τη δημόσια ζωή σε αντιδιαστολή προς την ιδιωτική ζωή, την κοινωνική ζωή, το πρόσωπο πλέον στις κοινωνικές του σχέσεις, όχι απλώς το άτομο αλλά ενδεχομένως και το ζευγάρι, σ' εκείνη την περίπτωση, ενώ φυσικά στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια αναγνωρίζονται πέρα δηλαδή της προστασίας της ιδιωτικότητάς τους κάποια δικαιώματα, μιλάμε πια για παροχές, για αναγνώριση μάλλον δικαιωμάτων, τα φορολογικά, κληρονομικά, περιουσιακά και πλήθος δικαιωμάτων, σε εκείνη την περίπτωση η φιλελεύθερη οπτική βρίσκει τα όρια της στο γεγονός ότι εντάξει αναγνώρισε μια θεμελιώδη ελευθερία. Και φοβάμαι ότι εκεί υπάρχει ο κίνδυνος να θεωρήσουμε, με την προβληματική της διαφορετικότητας ότι ένας ομοφυλόφιλος ο οποίος εν πάση περιπτώσει έχει επιλέξει αυτήν την πρακτική, σε εκείνη την περίπτωση έχει θέσει λοιπόν τον εαυτό του υπό το πρίσμα του ιδιωτικού βίου και κατ' επέκταση θέτει τον εαυτό του εκτός κοινωνικού συμβολαίου και ενδεχομένως εκτός ρυθμιστικού πεδίου του δικαίου. Και γι' αυτόν το λόγο πιστεύω ότι αξίζει τον κόπο να σκεφτούμε λίγο στη μετέπειτα προβληματική μας να εντάξουμε τη θεώρηση της ομοφυλοφιλίας πέρα από την οπτική της γενετήσιας ελευθερίας σε μια άλλη ανάγνωση ενδεχομένως, τελείως σχηματικά το σκέφτομαι, και του 5 παράγραφος 1 του Συντάγματος, δηλαδή από τη στιγμή που τουλάχιστον προς τα εκεί πηγαίνει ένα μεγάλο κομμάτι της υγιώς σκεπτόμενης κοινωνίας, δεν μιλάμε για τον περιορισμό, ότι προσβάλλονται τα δικαιώματα άλλων, δεν μιλάμε για τον περιορισμό της «προσβολής των χρηστών ηθών», η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας υπό το πρίσμα της συμμετοχής πια στην κοινωνική και οικονομική και πολιτική πια ζωή θα μπορούσε να έχει και αυτή την ανάγνωση. Σας ευχαριστώ.

ανώνυμη

Όταν έχουμε αυτά τα φαινόμενα που στην τηλεόραση βγαίνουν, συνήθως λίγο-πολύ οι ίδιοι άνθρωποι, και λένε ότι η ομοφυλοφιλία είναι αρρώστια, προσβλητικά πράγματα, γίνονται πάρα πολύ συχνά και είναι πολύ γνωστά, τι μπορεί να γίνει μ' αυτό, γιατί δεν αναφέρονται συγκεκριμένα σε έναν άνθρωπο, αλλά σε μια ομάδα ολόκληρη και πραγματικά δεν ξέρουμε τι μπορούμε να κάνουμε γι' αυτό.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ο κ. Χαραμής στο βάθος έχει το λόγο.

κ. Χαραμής

Ένα σχόλιο και μια πληροφορία. Σε ότι αφορά τη νομοθεσία για την παραβίαση δεοντολογίας μέσα από τα μέσα ενημέρωσης, υπάρχει η σχετική νομοθεσία, τουλάχιστον σε ευρωπαϊκή κλίμακα, απλώς πρέπει να την αναζητήσουμε. Αναφέρεται σε πολλές ομάδες μειονοτήτων, μετανάστες κτλ στο ρατσισμό, αλλά και σε θέματα όπως αυτά που συζητούμε τώρα.

Το σχόλιο που ήθελα να κάνω είναι ότι πολλές φορές ο ένας φορέας δεν γνωρίζει ένα πρόβλημα που δημιουργείται στο χώρο του και έτσι δεν μπορεί να παρέμβει. Αν, για παράδειγμα, ζητήματα που αναφέρονται στην εκπαίδευση σε σχολεία έφταναν και μέχρι τα συνδικαλιστικά όργανα, ΟΛΜΕ, ΔΟΕ κτλ. πιθανόν να υπήρχε και ένα στήριγμα. Αλλά απ' όσο ξέρω μέχρι τώρα δεν έχει γίνει κάτι τέτοιο. Επομένως, δεν είναι σίγουρο ότι σίγουρα θα υπάρξει μια αντίδραση. Αλλά αν δεν υπάρχει το ερέθισμα πιθανόν και να μην υπάρχει καθόλου αντίδραση. Χρειάζεται μια καλύτερη σύνδεση των φορέων μεταξύ τους. Ευχαριστώ.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Το λόγο έχει η Μαρία.

Μαρία Cyber

Εγώ θα ήθελα να αναφερθώ σε ένα άλλο ζήτημα. Τέλος πάντων, κάποια στιγμή η Οδηγία θα ενσωματωθεί, ο νόμος θα υπάρχει, τι γίνεται και πως θα ενημερωθεί ο κόσμος ότι αυτή η Οδηγία υπάρχει, μπορεί να τη χρησιμοποιήσει. Πριν λίγες μέρες ήμασταν μαζί με τον Βαγγέλη τον Γιαννέλο σε ένα meeting μιας εταιρείας η οποία έχει πάρα πολύ μεγάλο budget για ενημέρωση του πληθυσμού σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, λοιπόν, αυτή μέχρι τώρα η ιστορία που ήταν να ενημερωθεί ο κόσμος ότι υπάρχει αυτή η Οδηγία, μια καμπάνια κατά των διακρίσεων, έχει ξεκινήσει από τον Ιούνιο ή τον Ιούλιο του 2003, μέχρι τώρα δεν έχουμε δει τίποτα και πολύ αμφιβάλω αν θα δούμε κάτι. Υπάρχει μια βάση ότι ο κόσμος πρέπει να μάθει γι' αυτήν την Οδηγία και από κει και πέρα μπορείτε να τη χρησιμοποιήσετε γιατί είναι άχρηστο αν δεν ενημερωθεί ο κόσμος. Στο εξωτερικό αυτό που βλέπω είναι ότι παντού έχει πλημμυρίσει ο κόσμος ότι υπάρχει αυτή η Οδηγία, δεν μπορούν να σας απολύσουν, έχει

ενσωματωθεί η Οδηγία, χρησιμοποιήστε την. Πως θα ενημερωθεί ο κόσμος από τη στιγμή που εμείς είδαμε καθαρά σε αυτό το meeting με τη Media Consulta ότι αποκλείεται αυτοί οι άνθρωποι με τα λεφτά που πήραν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να κάνουν καμία καμπάνια στην Ελλάδα. Άρα τι γίνεται, πως φτάνει στα αυτιά του ενδιαφερόμενου, ότι υπάρχει και χρησιμοποιήστε την. Και αν την χρησιμοποιήσουμε πόσο δεν θα ξεφτιλιστούμε, με την έννοια δηλαδή ότι θα πάμε να πέσουμε σε ένα άτομο, έναν δικαστή δηλαδή, ο οποίος δεν ξέρει την Οδηγία και θα πρέπει να τραβηχτούμε για να εφαρμοστεί αυτό το πράγμα, δηλαδή στην πράξη τι γίνεται.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ευχαριστούμε. αν δεν υπάρχει κάποια άλλη τοποθέτηση, να δοθεί ο λόγος...

Ναι, ο φίλος, αλλά το τελευταίο.

ανώνυμος

Μια ερώτηση μόνο, για το θέμα του στρατού. Όταν κάποιος είναι ανοιχτά ομοφυλόφιλος στο στρατό, τι επιπτώσεις έχει και τι γίνεται σε αυτή τη φάση στην Ελλάδα;

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ωραία, να ξεκινήσουμε τον κύκλο των σύντομων απαντήσεων από τον Γρηγόρη Βαλλιανάτο και πάλι.

Γρηγόρης Βαλλιανάτος

[.....] Σχετικά με τον στρατό συμβαίνει ως εξής: Αν ένας ομοφυλόφιλος και ένας ετεροφιλόφυλος θέλει να παραστήσει την τρελή αδελφή που θα «τσιμπουκώσει» όλο το στράτευμα και είναι τρελός παίρνει ένα χαρτί τρελού. Αν δεν θέλει να το κάνει αυτό και θέλει να υπηρετήσει, υπηρετεί.

Στο θέμα της καμπάνιας, η καμπάνια θα πρέπει να προβληθεί, όχι από μια εταιρεία αλλά από εμάς, από τους ανθρώπους στα κινήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από τους πολιτικούς χώρους σας.

Και το τελευταίο είναι σε σχέση με το πρώτο και το δεύτερο σκέλος της σημερινής συζήτησης. Εννοείται ότι υπάρχουν μετανάστες που είναι ομοφυλόφιλοι και λεσβίες και δεν θα ήθελα αυτά τα δύο μέρη να είναι τόσο ξεχωριστά γιατί προφανώς θα έρθει σίγουρα η στιγμή που θα συζητάμε για ομοφυλόφιλους, λεσβίες, τραβεστί και τρανσέξουαλ μετανάστες.

Κατά σειρά δίνω το λόγο στην κ. Λυκοβαρδή.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Ξεκινώντας από εσάς, σε σχέση με τη γυναικεία σεξουαλικότητα, τη γυναικεία ομοφυλοφιλία, πράγματι χρησιμοποίησα τον όρο ομοφυλοφιλία εννοώντας όμως και τις δύο κατηγορίες, και την ανδρική και τη γυναικεία. Ασχολήθηκα περισσότερο με την ανδρική κυρίως στην παρακολούθηση των εξελίξεων στο ποινικό δίκαιο και πράγματι εκεί η γυναικεία ομοφυλοφιλία δεν είναι αξιόποινη πράξη. Και βεβαίως η κατακραυγή και για τη γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι ιδιαίτερα έντονη, νομίζω όμως ότι, και εδώ υπάρχει μια περίεργη υποκρισία, η γυναικεία ομοφυλοφιλία πολλές φορές και ως θέαμα ακόμα παρουσιάζει έναν αισθησιασμό που είναι αρκετά ελκυστικός και σε άντρες και σε γυναίκες, το αντίστοιχο ανδρικό είναι πιο σοκαριστικό.

Σε σχέση με αυτό που είπατε σε σχέση με την Εκκλησία, πράγματι δεν είναι η Εκκλησία αυτή που καθορίζει τα χρηστά ήθη και σε κάθε περίπτωση δεν είναι η Εκκλησία που αποφασίζει για το τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται. Την ευθύνη νομικά, εννοώ πολιτειακά....

Βαγγέλης Γιαννέλος

Ο όρος «χρηστά ήθη» δεν προσδιορίζεται κάπου στο νόμο.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Πράγματι είναι μια ασαφής έννοια. Την έννοια όμως αυτή δεν έρχεται να την προσδιορίσει η Εκκλησία, έρχεται να την προσδιορίσει ο νομοθέτης ή δικαστής στα πλαίσια ερμηνείας της συγκεκριμένης ρήτρας και βεβαίως μπορεί να απομακρυνθεί από αυτό που η χριστιανική ηθική θεωρεί κάπως. Βεβαίως, θα συμφωνήσω μαζί σας ότι σε πάρα πολλές περιπτώσεις η κυριαρχούσα εκκλησιαστική αντίληψη για κάποιο θέμα μπορεί να επιβραδύνει εξελίξεις, αλλαγές προς κάποιο πιο προοδευτικό μοντέλο, και βεβαίως έχουμε πάρα πολλά παραδείγματα στο παρελθόν, και ο πολιτικός γάμος και οι ταυτότητες και όλα αυτά.

Σε σχέση με τις διακρίσεις των τρανσεξουαλικών στην εργασία, νομίζω ότι από το παράδειγμα που είπατε μπορούμε πάρα πολύ εύκολα να συναγάγουμε τη διάκριση ακόμα και ερμηνευτικά. Δεν σημαίνει ότι θα πρέπει οπωσδήποτε να αποτυπωθεί στο νόμο η συγκεκριμένη διάκριση, όπως ακριβώς

θα λάβει χώρα στην πράξη, στο πρακτικό πεδίο. Νομίζω ότι πάρα πολύ εύκολα στο παράδειγμα τουλάχιστον που αναφέρατε μπορεί να συναχθεί η διάκριση.

Βαγγέλης Γιαννένος

Επιτρέψτε μου να ρωτήσω κάτι. Πιστεύετε ότι με βάση την 78 προφανώς αναφέρατε στην έμμεση διάκριση που προβλέπεται, είναι υποχρεωμένος ο δικαστής να θεωρήσει ότι η εξωτερική εμφάνιση του τρανσεξουαλικού είναι απόρροια της σεξουαλικής του ταυτότητας.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Ναι. Ακούστε με λίγο. Αν κάνει το λάθος ο εργοδότης του....

Βαγγέλης Γιαννένος

Πρέπει να υπάρχει ο εργοδότης!

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Σωστό κι αυτό. Θέλω να πω ότι συνήθως αυτό θα είναι και καλυμμένο πίσω από κάτι άλλο. Άρα λοιπόν ενώπιον κάποιου δικαστή δεν θα έρθει αυτό, αυτό που λέτε, ακόμα και αν αυτό που λέτε είναι αυτό που οδήγησε στην απόλυση. Και εκεί είναι που περιπλέκονται λίγο τα πράγματα.

Βαγγέλης Γιαννένος

Μόνο που υπάρχει η αντιστροφή του βάρους της απόδειξης και πρέπει εκείνος να απαντήσει στην κατηγορία που θα την κάνει ο ίδιος ο θιγόμενος. Άρα ο θιγόμενος θα πει ότι με απέλυσε γιατί είμαι ομοφυλόφιλος, άρα πρέπει να απαντήσει ο εργοδότης.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Σωστό.

Βαγγέλης Γιαννένος

Άρα πρέπει να απαντήσει ο εργοδότης. Αυτό λοιπόν μπορεί να θεωρηθεί ως έμμεση διάκριση; Επιμένω λιγάκι γιατί αυτό θα σήμαινε ότι θα είχαμε μια νομολογία που θα έλεγε ότι ο ομοφυλοφιλικός σεξουαλικός προσανατολισμός δικαιολογεί μια εμφάνιση τρανσεξουαλισμού. Θα συνέδεε δύο πράγματα τα οποία στην ουσία δεν συνδέονται τόσο άμεσα. Υπάρχουν πάρα πολλοί ομοφυλόφιλοι οι οποίοι δεν αυτό-προσδιορίζονται ως τρανσεξουαλικοί αλλά ο όρος σεξουαλικός προσανατολισμός όπως προβλέπεται από την οδηγία και το σχέδιο αφορά σεξουαλικούς προσανατολισμούς, ομοφυλόφιλο θηλυκό και ανδρικό.

Βασίλης Χατζόπουλος

Αν μπορώ να παρέμβω σε αυτό, θεωρείται ιατρικά, και οι δικαστές χρησιμοποιούν και ιατρικές θεωρίες όταν πρόκειται για ζητήματα παθολογικά, ο τρανσεξουαλισμός θεωρείται μια πιο προχωρημένη, πιο σοβαρή μορφή παθολογική ενδεχομένως ομοφυλοφιλίας, όπου ο άνθρωπος όχι μόνο έχει την ανάγκη να συναναστρέφεται, να συνευρίσκεται με ανθρώπους του ίδιου φύλου, αλλά έχει την ανάγκη περαιτέρω να έχει και την εμφάνιση του άλλου φύλου. Άρα από την εμφάνιση του άλλου φύλου συνάγεται προφανώς ο σεξουαλικός προσανατολισμός του ανθρώπου. Και συμφωνώ με την κ. Λυκοβαρδή ότι η 78 καλύπτει τους τρανσεξουαλικούς.

(θόρυβος στην αίθουσα)

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Έχουμε διακόψει όμως τις απαντήσεις των ομιλητών που είναι κρίσιμες για ερωτήματα που έχει θέσει το ακροατήριο. Έχω μια παράκληση για μια εμβόλιμη ερώτηση, πολύ γρήγορα παρακαλώ.

ανώνυμη

Θα ήθελα να μου εξηγήσετε, εφόσον υποστηρίζετε ότι αναγνωρίζεται στους τραβεστί, στις τρανσέξουαλ η σεξουαλική ταυτότητα με την έννοια του προσδιορισμού, γιατί όταν πηγαίνουν στην αστυνομία για να κάνουν μια οποιαδήποτε επαφή, για να αφήσουν μια εξουσιοδότηση σε ένα άλλο πρόσωπο, γιατί αυτό δεν γίνεται αποδεκτό και ταλαιπωρούνται και δεύτερον, όταν μετακινούνται κυρίως σε μια άλλη χώρα, υπάρχει και ισχυρίζονται ότι άλλο είσαι και άλλο φαίνεται στα χαρτιά σου, μια ψευδής ταυτότητα. Με αυτό το σκεπτικό πάρα πολλοί άνθρωποι δεν έχουν μπορέσει να ταξιδέψουν στο εξωτερικό κυρίως.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ωραία, το συμπεριλαμβάνουμε στις απαντήσεις.

Συνεχίζει η κ. Λυκοβαρδή.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Βεβαίως. Εάν κατάλαβα καλά εστιάσατε δηλαδή στους τραβεστί...

ανώνυμη

Και στις τρανσέξουαλ. Και σημειωτέον ότι οι τρανσέξουαλ μπορεί να έχουν αλλάξει φύλο αλλά οι τραβεστί δεν είναι απαραίτητο ότι έχουν αλλάξει φύλο και δεν είναι απαραίτητο ότι είναι ομοφυλόφιλοι. Υπάρχουν πάρα πολλές περιπτώσεις ανθρώπων που ενδύονται με τα ρούχα του αντιθέτου συνήθως φύλου, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι έχουν αλλάξει φύλο ή ότι είναι ομοφυλόφιλοι.

(θόρυβος στην αίθουσα)

Πάολα Ρεβενιώτη

Μην μπερδεύετε αυτά τα πράγματα.

ανώνυμη

Αυτό είπα. Ότι οι τρανσέξουαλ έχουν αλλάξει φύλο, οι τραβεστί δεν έχουν αλλάξει.

Πάολα Ρεβενιώτη

Όχι δεν έχουν αλλάξει φύλο οι τρανσέξουαλ. Κάποιος που έχει αλλάξει φύλο υποθέτω ότι θέλει να αλλάξει φύλο για να γίνει γυναίκα. Άρα είναι ρατσιστικό να τον λέμε τρανσέξουαλ.

Γρηγόρης Βαλιανάτος

Δεν είναι έτσι, αυτή είναι η άποψη σου και είναι σεβαστή αλλά δεν είναι έτσι. Η συζήτηση που γίνεται σε όλο τον κόσμο προβλέπει και μια άλλη μερίδα ανθρώπων που έχουν αλλάξει φύλο και διατηρούν τα χαρακτηριστικά....

Πάολα Ρεβενιώτη

Αυτές όμως που εννοώ εγώ δεν θέλουν να τις αποκαλούν έτσι, θέλουν να τις αποκαλούν γυναίκες.

Γρηγόρης Βαλιανάτος

Λέμε για άλλους που θέλουν.

ανώνυμη

Μπορεί και να έχει δίκιο η Πάολα. Αν κάποιος θέλουν να προσδιορίζονται με αυτόν τον τρόπο εγώ θα συμφωνήσω. Παρ' όλ' αυτά θα εστιάσω κυρίως στους τραβεστί και αφήνω ανοιχτό το αν οι τρανσέξουαλ είναι εγχειρισμένες ή δεν είναι ή πως θέλουν να προσδιορίζονται και δεν έχει πραγματικά σημασία, σημασία έχει για μένα το γεγονός ότι πηγαίνοντας στην αστυνομία ή επειδή έξω στο δρόμο εμφανίζεται σαν γυναίκα ενώ η ταυτότητα δείχνει άντρας ή το ανάποδο, η αστυνομία αυτοδικαίως, όσο μπορεί να είναι αυτό αυτοδίκαιο, τους συλλαμβάνει για εξακρίβωση ταυτότητας και ότι ήθελε προκύψει.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Αν θέλετε δεν απομακρύνεται ήδη πολύ από κάποια πράγματα που ανέφερα σε σχέση με τις πρακτικές που κυριαρχούν στην αστυνομική λογική. Αυτό που θα μπορούσα να σας πω ότι στο βαθμό που γνωρίζετε πολύ συγκεκριμένες τέτοιες περιπτώσεις, θα μπορούσατε να κάνετε μια αναφορά-καταγγελία στο Συνήγορο του Πολίτη, όταν πρόκειται βεβαίως για υπηρεσίες που εμπίπτουν στη δική μας ελεγκτική αρμοδιότητα. Δηλαδή η αστυνομία, όπως μου είπατε ή κάποιες άλλες υπηρεσίες. Θα ήταν πραγματικά πάρα πολύ ενδιαφέρον για μας.

Συνεχίζοντας, σε αυτό που είπε η Αλεξάνδρα η Δελλή να πω ότι συμφωνώ απολύτως μαζί σου. Το θέμα είναι ότι σε θεωρητικό επίπεδο συνάγουμε το συμπέρασμα ότι το συνταγματικό πλαίσιο μας

παρέχει τη δυνατότητα αναγνώρισης μιας ελευθερίας όπως και να την πούμε αυτή, σεξουαλικής, γενετήσιας ή ο,τιδήποτε, πως αυτό εξειδικεύεται; Και βεβαίως πιστεύω ότι το επόμενο βήμα που είναι πλέον κρίσιμο να γίνει στην ελληνική νομοθεσία είναι αν θα αναγνωριστεί η ελεύθερη ένωση και αν θα επαχθεί μέσα στη δυνατότητα σύναψης μιας τέτοιας σύναψης και τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια. Αυτό θα λύσει το θέμα των διακρίσεων και σε ό,τι αφορά τα κληρονομικά, τα φορολογικά ή οποιαδήποτε άλλη πολιτική ενδεχομένως βοηθάει το σχήμα αυτό.

Τώρα, σε σχέση με το μισαλλόδοξο λόγο, το ρατσιστικό λόγο κτλ. έχει δίκιο βεβαίως σε αυτό ο Γρηγόρης ο Βαλιανάτος, ο αρμόδιος φορέας και μάλιστα ο ανεξάρτητος φορέας για τον έλεγχο αυτό είναι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και βεβαίως υπάρχει μια νομοθεσία, είναι ενδιαφέρον αυτό, υπάρχει μια νομοθεσία του 79 ο οποίος όλες αυτές τις συμπεριφορές τις περιγράφει πάρα πολύ ωραία και τις ποινικοποιεί. Ο νόμος αυτός....

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ναι, εξαιρεί όμως....

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Για το μισαλλόδοξο λόγο...

Βαγγέλης Γιανέλλος

Μισαλλόδοξος λόγος με βάση τη φυλή και τη θρησκεία.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Εξειδικεύονται οι διακρίσεις... Δεν περιορίζεται νομίζω μόνο εκεί.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Περιορίζεται, υπάρχει όμως μια εισήγηση τώρα της Εθνικής Επιτροπής να συμπεριληφθεί στο νομοσχέδιο των Οδηγιών, δεν ξέρουμε αν η κυβέρνηση θα το δεχτεί βέβαια αυτό.

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Έτσι. Και, τέλος πάντων, πολύ σημαντικό σε σχέση με την εφαρμογή της Οδηγίας, πολύ σημαντικό είναι βεβαίως η ενημέρωση, πολύ χοντρικά εγώ θα σας πω ότι οι φορείς για την προώθηση, εκεί δηλαδή που θα καταγγείλεις ένα περιστατικό διάκρισης είναι οι συγκεκριμένοι φορείς που ορίζονται στην Οδηγία, ο Συνήγορος του Πολίτη θα λάβει το πεδίο των διακρίσεων στο οποίο εμπλέκονται οι δημόσιες υπηρεσίες και για όλο αυτό το πεδίο.

Νομίζω ότι ο φορέας απασχόλησης για τις άλλες διακρίσεις, τον ιδιωτικό δηλαδή τομέα, είναι το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας και μια Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης που θα συσταθεί σύμφωνα με το άρθρο 19 και 20 της Οδηγίας. Αυτά σε μια πρώτη φάση για την ενημέρωση και φαντάζομαι ότι είναι πράγματι πάρα πολύ σημαντικό να υπάρξει πολύ πιο εξειδικευμένη πληροφόρηση σε σχέση με αυτό το θέμα.

ανώνυμος

Είναι αυτεπάγγελτη η δίωξη;

Καλλιόπη Λυκοβαρδή

Για το μισαλλόδοξο λόγο; Ναι, είναι αυτεπάγγελτη. Έχει τροποποιηθεί με διάταξη του 2910/2001. Αλλά και πάλι δεν είδαμε ιδιαίτερη κινητικότητα ως προς το θέμα της ενεργοποίησης, παρά το γεγονός ότι άπειρες είναι οι περιπτώσεις που θα μπορούσε κάλλιστα να επιληφθεί μια εισαγγελική αρχή.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Προτού δώσω το λόγο στον κ. Χατζόπουλο να πω μόνο ότι ήταν πολύ κρίσιμη η παρέμβαση της κ. Αλεξάνδρας Δελλή, διότι, προσπαθώ λίγο να την εκλαϊκεύσω, την είπε πολύ νομικά. Μας είπε περίπου, και νομίζω είναι και η δική μου αίσθηση ότι οι Οδηγίες κάποια στιγμή ως προς την αρνητική τους εκδοχή θα εφαρμοστούν, δηλαδή το «non-discrimination», δηλαδή να μην υπάρχει διάκριση, σε βάρος προσώπων. Αυτό είναι εύκολο να γίνει αποδεκτό και στην κοινωνική συνείδηση, ότι να μην υφίσταται διάκριση ο άλλος. Το ζήτημα όμως που είναι πολύ πιο καυτό και από το οποίο απορρέει μια σειρά δικαιωμάτων τα οποία αυτομάτως δεν θα γίνουν σεβαστά ακόμα και με τον καλύτερο σεβασμό των Οδηγιών, είναι οι θετικές ενέργειες δηλαδή να γίνει αποδοχή της ταυτότητας της ομάδας όπως λέμε

LGBT ως τέτοιας, όπως είναι, το οποίο σημαίνει σύμβαση γάμου, όλα τα δικαιώματα, στο σχολείο το μάθημα ότι είναι εξίσου φυσιολογική συμπεριφορά....

(θόρυβος στην αίθουσα)

Γρηγόρης Βαλιανάτος

Δεν είναι μόνο οι LGBT, και οι straight εξίσου καταπιέζονται.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Στο σχολείο ας πούμε η ιδεολογία ακριβώς να είναι ότι πρόκειται για μια εξίσου φυσιολογική συμπεριφορά. Αυτό, δηλαδή η θετική διάσταση, η ενεργητική διάσταση, είναι κάτι που υπερβαίνει το αρνητικό περιεχόμενο των Οδηγιών, οι οποίες είναι πολύ σημαντικές μεν, αλλά το δεύτερο για να κατακτηθεί θέλει και αλλαγές στη νομοθεσία την εθνική, που βεβαίως το Σύνταγμα επιτρέπει και δίνει τη δυνατότητα στο νομοθέτη να το κάνει, αλλά το κυριότερο είναι, εκεί πρέπει να δώσουν το βάρος οι ανάλογες οργανώσεις του χώρου.

Την κατακλείδα την έχει ο κ. Χατζόπουλος.

Βασίλης Χατσόπουλος

Ναι. Ο κ. Χατζόπουλος έχει την τύχη να έχει καλυφθεί περίπου σε όλα όσα ήθελε να πει, οπότε θα σας απασχολήσω πολύ λίγο. Πρώτον να πει κάτι προφανές και ίσως λίγο χαζό, γιατί δεν γίνεται ενημέρωση για την Οδηγία 78, διότι ακριβώς δεν έχει γίνει ακόμα εθνικός νόμος και αν ενημερωθούν οι πολίτες ότι υπάρχει μια Οδηγία που δεν έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο το κράτος θα γίνει ρόμπα. Εντάξει; Το είπα μη-επιστημονικά νομίζω! Και φαντάζομαι ότι όταν θα έχει περάσει ο νόμος θα πέσουν όλα τα χρήματα και τότε θα γίνει ενημέρωση.

Τώρα ως προς το ουσιαστικό ζήτημα που τέθηκε για την ντε φάκτο διακριτική μεταχείριση των τρανσέξουαλς και των προβλημάτων που έχουν με στοιχεία, την ταυτότητά τους, τις ληξιαρχικές τους εγγραφές κτλ. αφενός αναφέρομαι σε αυτά που είπε ήδη η κ. Λυκοβαρδή ότι υπάρχει μια νοοτροπία μια κουλτούρα στην αστυνομία, η οποία νομίζω ότι αλλάζει σιγά σιγά στο βαθμό που οι νέοι αστυνομικοί είναι απόφοιτοι σχολών όπου διδάσκονται κάποια πράγματα, βέβαια δεν διδάσκονται την ανοχή ή την πλήρη αποδοχή των LGBT. Αλλά επί της ουσίας νομίζω ότι, και έρχομαι και στην παρατήρηση του εκπροσώπου της Διεθνούς Αμνηστίας, ότι πλέον από εκεί και πέρα υπάρχει καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και αυτό ακριβώς προσπαθούσα να πω όταν μιλούσα για τις αποφάσεις του δικαστηρίου

του Στρασβούργου, ότι οι άνθρωποι οι οποίοι υφίστανται τέτοιου είδους διακρίσεις, έχουν το δικαίωμα, αν έχουν το κουράγιο, την υπομονή και έναν καλό δικηγόρο... Βέβαια από το Στρασβούργο παίρνεις πίσω τα λεφτά σου και άλλα πολλά....

ανώνυμη

Αλλά μέχρι να φτάσεις εκεί έχεις φτάσει σε κατάσταση σύνταξη!

Βασίλης Χατζόπουλος

Σε κατάσταση σύνταξης! Εξαρτάται πότε ξεκινάς.... Αλλά εν πάση περιπτώσει ότι πρόκειται για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι το προφανές, το είπε και η κ. Πετροπούλου και ο εκπρόσωπος της Διεθνούς Αμνηστίας, αυτό προσπαθούσα να πω κι εγώ εδώ πέρα ένα τέταρτο είκοσι λεπτά που μιλούσα, και ότι τα δικαιώματα αυτά τελικά κάπως προστατεύονται είναι γεγονός.

Να πω κάτι άλλο, ότι δεν είναι μόνο τα δικαιώματα, δηλαδή ότι η δικαιοσύνη είναι αργή, και ότι υπάρχει πρόβλημα στην απονομή δικαιοσύνης και ότι συχνά πρέπει να φτάσεις στην Ευρώπη για να βρεις το δίκιο σου δεν αφορά μόνο τις σεξουαλικές μειονότητες. Έχω εγώ πελάτες που έχουν ένα πτυχάκι από το εξωτερικό και θέλουν να δουλέψουν από το 1991 που θα έπρεπε να έχει περάσει η Οδηγία για την αναγνώριση των πτυχίων και εν έτη 2004 δεν έχουν βρει ακόμα το δίκιο τους και δεν μπορούν να δουλέψουν και πήγαν στο Στρασβούργο και τους απέρριψε γιατί ήταν εκπρόθεσμη. Ότι η δικαιοσύνη είναι προβληματική είναι ένα γενικότερο ζήτημα που δεν αφορά μόνο τους ανθρώπους που ανήκουν σε αυτές τις μειονότητες.

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Ας μην το συνεχίσουμε γιατί έχουμε υπερβεί κάθε όριο. Όχι, γιατί θα ανοίξει ένας κύκλος συζήτησης.

Βαγγέλης Γιανέλλος

Θα ήθελα μόνο να πω ότι για το θέμα του στρατού, με απόφαση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων απαγορεύεται να εγγράφεται ο λόγος απόλυσης...

Αθανάσιος Θεοδωρίδης, συντονιστής

Σωστό, σωστό. Ευχαριστούμε όσους και όσες παρευρέθησαν στη σημερινή στρογγυλή τράπεζα της ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ και βεβαίως τους ομιλητές και του δεύτερου πάνελ, ανανεώνουμε το ραντεβού μας ενδεχομένως για την επόμενη χρονιά και σας ευχαριστούμε ξανά, καλό βράδυ.

Συμμετέχοντες

Ομιλητές

Γιάννα Κούρτοβικ, Δικηγόρος και μέλος του «Δικτύου Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών

Δώρα Λαφαζάνη – Professeur Associé de l' Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris (EHESS) -
Chargée des Études sur la Société Grecque Moderne et Contemporaine a l' École Française d'Athènes

Πέτρος Λινάρδος- Ρυλμόν- επιστημονικός συνεργάτης ΙΝΕ-ΓΣΕ.Ε.

Χάρης Σιμόπουλος, Ειδικός Επιστήμονας Κύκλου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Συνήγορος του Πολίτη

Μουσταφά Χαλίντ, εκπρόσωπος Συλλόγου Μαροκινών Μεταναστών Ελλάδας

Δημήτρης Χριστόπουλος, Λέκτορας Διεθνούς Δικαίου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και πρόεδρος της «Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη

Γρηγόρης Βαλιανάτος, Πρόεδρος “Ελληνικού Παρατηρητηρίου των Συμφωνιών του Ελσίνκι” και μέλος του Τομέα Σεξουαλικής Ταυτότητας του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας

Καλλιόπη Λυκοβαρδή, Ειδική Επιστήμονας Κύκλου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Συνήγορος του Πολίτη

Βασίλης Χατζόπουλος, Δικηγόρος- Λέκτορας στο Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου της Θράκης και επισκέπτης καθηγητής στο Κολέγιο της Ευρώπης, Bruges Βέλγιο

Ειρήνη Πετροπούλου, Μέλος της «Λεσβιακής Ομάδας Αθήνας

Ακροατές

EQUAL
ΑΕΚΑ
ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΟΡΟΥΜ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΡΕΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΤΡΑΒΕΣΤΙ ΤΡΑΝΣΕΞΟΥΑΛ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΑΡΟΚΙΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
ENAR ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ
ΚΕΜΕΤΕ/ΟΛΜΕ
ΚΕΝΤΡΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΕΚΚΕ
U.R.G.G.
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ
NIGERIAN COMMUNITY
BANGLADESH COMMUNITY
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΛΥΚΕΙΟ ΒΡΙΑΗΣΣΙΩΝ
ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ ΑΘΗΝΑΣ
ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΡΕΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ
ΑΝΤΙΚΑΜΠΑΝΙΑ 2004
ΜΚΟ «ΔΑΔΑ»
ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΝΑΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ
Π.Κ. ΔΙΚΗΓΟΡΩΝ ΣΥΝ
ECOLE FRANCAISE D' ATHENES
ΥΠ.ΟΙΚ.
ΔΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΔΙΚΤΥΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΤΟΥ ΕΛΣΙΝΚΙ
ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΑΚΙΣΤΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΑΔΕΔΥ
ΠΑΓΚΛΗΡΙΚΗ ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ